

Revista Literară

PUBlicație DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

ION POP: „UN POET DE (RE)CITIT ATENT: VICTOR TELEUCĂ”

„(...) Scriind, oarecum paralel cu Grigore Vieru, Victor Teleucă dăduse și el semne de energic militantism pentru cauza românească (o poezie dedicată limbii române refăcea firul tradiției inaugurate de oda lui Alexei Mateevici), dar apoi va scrie într-un cu totul alt registru imaginar și stilistic, decât al confracților de generație. Mai exact, va propune un stil marcat intelectualist, reflexiv, care a putut fi caracterizat (bunăoară, de către Mihai Cimpoi) drept *lirosolic*.” (P. 5)

MIRCEA V. CIOBANU: „POEZIA ROSTITĂ”

„Vechile noastre festivaluri sfărăitoare (unele bine răsuflăte, dar încă neabandonate) și cenacluri (așijderi, consumate în formula lor tradițională) tot cam pe aici sunt. E de mirare că-s încă atât de frecvent solicitate. Solicitate? De cine? În urma unor observări (proprii, cum ar veni), de la 1991 încoace (de când fie că asist, fie că particip împreună cu colegii la varii manifestări literare orale, și nu doar în orașul în care locuiesc, ci și în spațiul larg, comunitar) m-am convins că solicițanții sunt de cele mai dese ori chiar protagoniștii.” (P. 6)

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

Fragment din studiul România de Francesco Guida, în curs de apariție la Editura Cartier. (P. 24)

PORTRET ÎN SEPIA

ARCADIE SUCEVEANU: „ION DRUȚĂ – – DOI ÎN UNU”

© N. RĂILEANU

„Supărat pe «naționaliști», cum i se par a fi scriitorii și intelectualii basarabeni formați, culmea ironiei, tocmai la școala operei sale, Druță declară că nu mai poate merge cu ei alături și coboară «din căruța națiunii», preferând moldovenismul. Prin această schimbare de stindard (că atitu-

dine ar fi prea puțin spus), un simbol al demnității naționale devine armă în mâinile abominabililor conjuncturiști politici de orientare promoscovită. (...) Din acest moment, Druță nu mai pare a fi Unu, ci Doi. Într-un fel îl vom percepe pe autorul Ion Druță,

admirându-i nonconformismul și alura de disident (...) și cu totul altfel îl vom percepe pe purtătorul de discurs al moldovenismului îngust, localist, care nu se sinchisește să fie și «consilier de taină» al șefilor de stat (neo)comuniști.”

„VACILE-DOMNULUI”,
„AȚI”, „CIUPERCI BUNE/
CIUPERCI
OTRĂVITOARE”,
„CAMERA VECINĂ”,
„BICICLETA AIA FĂRĂ
FRĂNE”,
„TATAL MEU”

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

TEOFANII ÎN FORMAT A4 – P. 4

TEO CHIRIAC: „POEM ÎN SINE (RAZE, PROTUBERANȚE, ABISURI STRĂLUMINĂTOARE)” (III-IV)

CENTENARUL UNIRII – P. 10

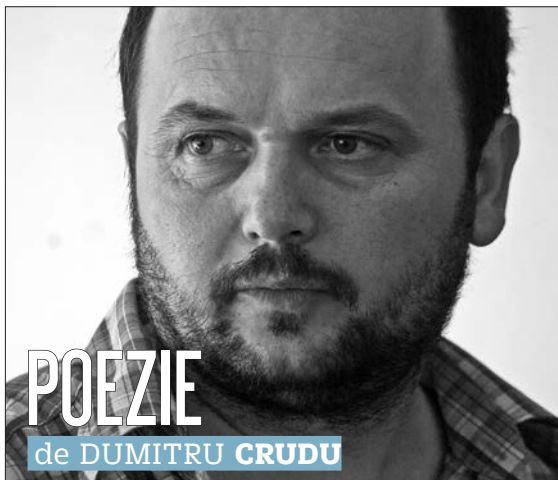
LA ANCHETA „R.L.” RĂSPUNDE ISTORICUL SORIN ȘIPOȘ

PROZĂ AZERĂ – P. 14

AJDAR OL: „ÎNTÂLNIRE CU UCIGAȘUL”

MAESTRI ȘI UCENICI – P. 17

VSEVOLOD CIORNEI: „ȘI TOT AȘA, DIN LECTURĂ ÎN LECTURĂ, AM AVUT O SUMEDENIE DE MALLARMÉ-I DE HÂRTIE...”
ANCHETĂ REALIZATĂ DE EMILIAN GALAICU-PĂUN

POEZIE

de DUMITRU CRUDU

< 12

CUPRINS

EDITORI:
**UNIUNEA SCRITORILOR
din Moldova
UNIUNEA SCRITORILOR
din România | Filiala Chișinău**

ANUL 4 | NUMĂRUL 9 (35) | SEPTEMBRIE | 2018

24 **FRAGMENT DIN STUDIUL „ROMÂNIA”
DE FRANCESCO GUIDA**

03 **„CUM
SĂRBĂTORIM
CENTENARUL?” (II)**

23 **„STATUI
SOLARE”**

04 **TEOFANII
ÎN FORMAT A4**
„POEM ÎN SINE” (III-IV)
DE TEO CHIRIAC

05 **MIRADOR**
„UN POET DE (RE)CITIT ATENT:
VICTOR TELEUCĂ”
DE ION POP

06 **ESEU**
„POEZIA ROSTITĂ”
DE MIRCEA V. CIOBANU

07 **REFLEXE**
„UN PERSONAJ
DE CAMIL PETRESCU”
DE ANA BLANDIANA

17 **VSEVOLOD CIORNEI: „ȘI TOT
AȘA, DIN LECTURĂ ÎN LECTURĂ,
AM AVUT O SUMEDENIE DE
MALLARMÉ-I DE HÂRTIE...”**

08 **PORTRET ÎN SEPIA**
„ION DRUȚĂ – DOI ÎN UNU”
DE ARCADIE SUCEVEANU

09 **BLOGOGRAME**
„MANUC BEI”
DE GHEORGHE ERIZANU

10 **CENTENARUL
UNIRII**
ANCHETA „REVISTEI LITERARE”
RĂSPUNDE: SORIN ȘIPOȘ

14 **PROZĂ**
„ÎNTÂLNIRE CU UCIGAȘUL”
DE AJDAR OL

15 **RAFT**
„AȘ VREA SĂ SCRUI UN VERS/
SĂ-MI TAIE MÂNA”
DE LUCIA ȚURCANU

16 **ARCHIVARIUS**
„CENTENAR LEON D. LEVIȚCHI”
DE VASILE MALANEȚCHI

18 **TROBAR CLUS**
„DE-ALE IERNII”
DE MIRCEA A. DIACONU

20 **PLURALIA TANTUM**
„JURNAL ÎN MARGINILE ISTORIEI
LITERARE” (XV)
DE LEO BUTNARU

21 **VOX CLAMANTIS**
„PROFESORI ȘI LIMBI”
DE GRIGORE CHIPER

22 **AMINTIRI**
„O PERIPETIE DIN VREMURI
APUSE”
DE DUMITRU APETRI

Revista **Literară**
PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

Director: Arcadie Suceveanu
Redactor-șef: Teo Chiriac
Redactor-șef adjuncț: Adrian Ciubotaru
Secretar de redacție: Grigore Chiper

Colegiul de redacție: Vladimir Beșleagă,
Eugen Lungu, Leo Butnaru, Mircea V. Ciobanu,
Matei Vișniec (Paris), Răzvan Voncu (București),
Ion Pop (Cluj), Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Cassian
Maria Spiridon (Iași), Vadim Bacinschi (Odesa)

Concepție grafică: Romeo Șveț
Paginare computerizată: Adrian Ciubotaru

Sediul redacției:
MD-2004, or. Chișinău
str. 31 August 1989, nr. 98

Tel: (+373 22) 234724
Fax: (+373 22) 237118
E-mail: revistaliterara.us@gmail.com

Publicație înregistrată la Ministerul Justiției
al Republicii Moldova în data de 03 martie 2015.
Numărul de înregistrare: 297.
ISSN: 2345-1777

Format A3. Tipar: ofset.
Tiraj: 1000 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorial Poligrafică „Bons Offices”
MD-2005, or. Chișinău
str. Feredeului 4/6

Textele și imaginile inserate în paginile
publicației *Revista literară* nu pot fi reproduse
și nici distribuite fără acordul scris al redacției.

Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus.
Textele vor avea format A4, nu vor depăși 7 000 de semne, vor fi paginate în Word,
Pages sau alt program compatibil cu sistemele de operare Windows sau Mac OS.

MINISTERUL PENTRU ROMÂNII DE PRETUTINDENI

Această revistă a fost tipărită cu sprijinul Ministerului
pentru Românii de Pretutindeni – www.mrp.gov.ro.

INSTITUTUL
CULTURAL
ROMÂN

Această revistă apare cu sprijinul
Institutului Cultural Român – www.icr.ro.

Conținutul publicației „Revista literară” nu reprezintă
poziția oficială a Ministerului pentru Românii de
Pretutindeni sau a Institutului Cultural Român.

EDITORIAL

de ADRIAN CIUBOTARU

JULIEN BENDA DESPRE SCRIITORUL ANGAJAT

„Dar iată că și alți cărturari lasă pasiunea politică să pătrundă în opera lor. (...) mă refer la romancierii, la dramaturgi, adică la cărturarii care au misiunea să descrie cât mai obiectiv cu putință frământările contradictorii ale sufletului omenesc – misiunea care, așa cum au demonstrat de pildă Shakespeare, Molière sau Balzac, se poate îndeplini cu toată puritatea pe care i-o conferim aici. Misiunea aceasta este mai mult decât oricând alterată de aservirea ei față de scopul politic: o demonstrează exemplul atâtor romancierii contemporani, nu fiindcă își presară povestirile cu reflecții tendențioase (și Balzac o face la tot pasul), ci fiindcă, în loc să atribuie eroilor lor simțăminte și fapte decurgând din corecta observare a naturii, le atribuie acestora pe cele cerute de pasiunea lor de autori. Să citez oare romanele în care personajul tradiționalist, oricât ar greși, vedește întotdeauna, la urma urmei, un suflet nobil, în timp ce personajul lipsit de credință este sortit să nu aibă, cu toate eforturile sale, decât comportări ticăloase?; și romanele în care omul din popor e dăruit cu toate harurile, în timp ce josnicia este numai a burghezilor?; și romanele în care autorul își pune compatrioții în contact cu străinii și le atribuie, mai mult sau mai puțin vădit, întreg avantajul moral celor dintâi? Nocivitatea acestui procedeu este dublă: nu numai că atâta puternic pasiunea politică în inima cititorului, dar îi și răpește unul dintre efectele cele mai înalt civilizatoare ale operei de artă: analiza de sine la care este îndemnat orice spectator în fața unei reprezentări a ființei umane pe care o simte verosimilă și preocupată exclusiv de adevăr. De asemenea, și din punctul de vedere al artistului și al valorii activității sale, parțialitatea aceasta este semn de gravă decădere: valoarea artistului, acea însușire care face din el cea mai înaltă podoabă a lumii, constă în faptul că el mimează patimile omenești în loc să le trăiască și află în emoția jocului același izvor de dorințe, de bucurii și de suferințe ca și omul obișnuit când este martor la întâmplări reale; dacă această desăvârșită formă de activitate de lux se pune acum în slujba națiunii sau a clasei, dacă această floare a dezinteresării devine utilitară, voi spune și eu, ca poetul care a scris «Fecioarele cu stânci», când autorul lui Siegfried își dă duhul: «Și lumea și-a pierdut din preț.»”

(Julien Benda, „Trădarea cărturarilor”, traducere de Gabriela Creția, București, Editura Humanitas, ediția a 3-a, 2017)

CUM SĂRBĂTORIM CENTENARUL? (II)

„E CEVA CU DESĂVÂRȘIRE EMBLEMATIC ÎN FAPTUL CĂ TOCMAI ÎN ANUL CENTENARULUI NE-AM DAT ÎN VILEAG TOATE NEAJUNSURILE, DEMONSTRÂND LUMII CĂ, PENTRU A NE CELEBRA ISTORIA, SUNTEM GATA SĂ ETALĂM NU BINELE, CI RĂUL CARE NE CARACTERIZEAZĂ: DE LA PROSTIA EMFATICĂ ȘI PATRIOTISMUL MITOMAN AL MASELOR PÂNĂ LA ABSOLUTA LIPSĂ DE MORALITATE ȘI SCRUPULE A CLASEI POLITICE.”

Oricare ar fi cauzele insucceselor noastre ca popor – debilitatea elitelor, cecitatea și/sau incultura maselor, slaba conexiune între acestea, pierderea, confuzia sau conflictul reperelor (în primul rând, morale) etc. –, certe sunt consecințele acestor insuccese. Iată doar câteva dintre urmări: la aproape trei decenii după căderea Cortinei de Fier, suntem exact așa cum ne-au vrut toți dușmanii noștri – dezbinați; efortul comun în numele propășirii colective, ca neam, este privit cu suspiciune – capra vecinului rămâne un inamic mai important decât colosul de la Răsărit; nu prețuim libertatea miraculos câștigată în 1989-1991; nu am priceput încă ce este democrația și cum funcționează o societate deschisă; ne macină complexe, întâi și-întâi neobositul complex de inferioritate – cel care a evacuat Unirea din capul basarabenilor în anii 1990 și paralizează în continuare voința colectivă și încrederea în forțele proprii a întregii națiuni.

E ceva cu desăvârșire emblematic în faptul că tocmai în anul Centenarului ne-am dat în vileag toate neajunsurile, demonstrând lumii că, pentru a ne celebra istoria, suntem gata să etalăm nu binele, ci răul care ne caracterizează: de la prostia emfatică și patriotismul mitoman al maselor până la absoluta lipsă de moralitate și scrupule a clasei politice.

IUBIREA CA AMANET SAU DESPRE SENTIMENTUL UNIONIST ÎN ANUL CENTENARULUI

Nu a fost deziderat după 1989 încoace mai hulit, mai depreciat și mai ridiculizat ca unionismul. Cine nu și-a bătut joc de Unire? Cam toată lumea, în special clasa politică din Republica Moldova, dar și o însemnată parte din clasa politică a României. A rămas unionist în suflet un segment important al populației cu conștiință și coloană vertebrală, de o parte și de cealaltă a Prutului, dar opțiunile sale nu au contat în lipsa unei forțe politice

cu adevărat dedicate Unirii. De idealul reîntregirii și-au șters picioarele atât antiunioniștii (mai mult sau mai puțin) declarați, cât și cei care au transformat acest ideal în program politic. Primii au atacat fie de pe pozițiile clasicizate deja ale moldovenismului, fie acoperindu-se cu logica/conjunctura politică a momentului și cu o mulțime de alte “bune intenții” și/sau îndemnuri la “prudență” și “realism”. Cei de-al doilea s-au dovedit, în mare măsură, profitori de duzină, oportuniști gata să-și ipotecheze idealul pentru un credit politic (sau, după caz, financiar) pe cât de îmbietor, pe atât de înșelător.

Adevărul este că unionismul a rentat. Pentru mulți – de la oameni politici la personalități culturale – a însemnat carieră, fotoliu de parlamentar, finanțare, burse, granturi și toate privilegiile/înlesnirile/libertățile subsecvente. În Basarabia, e drept, unii patrioți cu ștaif au resimțit, sporadic, presiunea “organelor” statului și au fost loviți cu regularitate de propaganda stataliștilor, dar Bucureștiul a avut grijă să le compenseze deranjul, prin varii mijloace. Mai ales dacă au ținut după ajutor și s-au aliat cu partidele necesare.

În general, puterea de la Chișinău nu a persecutat unionismul, deși, pe vremea comuniștilor de exemplu, s-a comportat destul de agresiv cu cei care le “subminau statalitatea”. A preferat, în schimb, să-l controleze – uneori din culise, trăgând de sforile pe care le țineau în mâini unele personalități culturale sau unii lideri politici, alteori, chiar din scenă, cu măști tricolore pe față, dar și fără intermediari. Din când în când, guvernanții de la Chișinău și-au coordonat “tutela” cu cei de la București, de cele mai multe ori însă, s-au descurcat și singuri.

Anul 2018 promitea, dată fiind ineluctabila aniversare, o nouă și foarte festivă culminație a acestor strategii. Crizele interne, datorate corupției și proastei administrări, dezastrul economic (în Republica Moldova) și cel politic (în România) i-au făcut însă pe guvernanți să-și regândească „politicile” de Cen-

tenar. Speriat de sondaje, de eșecurile repetate ale propagandei, dar mai ales de înviorarea unionismului acolo unde acesta poate fi controlat mai puțin, adică în popor, binomul de la Chișinău a decis să pună capăt flirtului cu mișcarea unionistă. Dar fără a rupe, cel puțin deocamdată, relațiile de bună vecinătate cu România și pe cele de parteneriat cu guvernarea de acolo. La rândul său, Bucureștiul a înțeles că nu Centenarul este cel care va abate atenția cetățenilor revoltați de la colapsul moral al unei puteri discreditate atât în interior, cât și în exterior. Ba dimpotrivă, accentul pe marea sărbătoare ar fi putut genera în români o irepresibilă ispită a solidarității și comunității, de neacceptat pentru o guvernare ce nu se poate menține altfel decât dezbinând și antagonizând. De aici, nevoia de referendumuri pentru familie și discursuri provocatoare la adresa valorilor europene.

Ultimele excese ale Chișinăului – interdicția de intrare pe teritoriul Republicii Moldova pentru George Simion și concedierea jurnaliștilor de la TV10 – arată că guvernarea de aici nu-și mai poate îngădui luxul de a cocheta cu forțe politice diferite pentru a-și asigura eventualul sprijin al acestora în viitorul parlament. Se pune problema intrării, fie și printr-o spărtură în zid, în sala viitorului legislativ, de aceea orice altă prietenie sau alianță decât una “pro Moldova”, altfel spus, cu socialiștii, este de acum înainte exclusă.

Amanetată de pseudounioniști abili și patrioți cu simbrie, speculată conjunctural de putere, necultivată cum se cuvine de școală, dragostea de țară a basarabenilor, de adevărata lor țară, sucombă încet, continuu și implacabil în găoacea medieval-statalistă a RM-ului apăsător de mizerie, disperare, despotism și venalitatea mai marilor zilei. Fără sprijinul acestei iubiri, se pierde în abisurile subconștientului romantic și în iureșul prefacerilor culturale inclusiv visul unei țări mari și unite al românului dintre Prut și Tisa, preocupat acum să-și salveze mai curând unirea cu Europa decât să o caute pe cea cu Basarabia.

TEOFANII ÎN FORMAT A4

POEM ÎN SINE (RAZE, PROTUBERANȚE, ABISURI STRĂLUMINĂTOARE) de TEO CHIRIAC

III

Să scrii despre cunoașterea mării cărți a lumii prin lecturi fundamentale, însușind experiența creatoare de până la tine, dar și despre faptul că doar prin autocunoaștere poți afla nebănuitele căi ale adevărului, că doar cunoscându-te pe tine însuși – te creezi, te clădești, te înalți deasupra propriei tale ființe; să scrii și despre faptul că, lucrând cu perseverență și rigoare, poți avansa de la gestul mecanic de a răsfoi o carte nouă la posibilitatea de a concepe și construi o nouă mecanică cerească, de la ideea vagă de „lucru în sine” – la cunoașterea profundă a lucrului în sine; să scrii că cel ce ajunge să cunoască lucrul în sine, pe dinafară și pe dinăuntru, până la cel mai mic amănunt, poate deveni el însuși acel lucru în sine; deși e greu de explicat, în scris, cum anume devii acel lucru în sine, și, mai ales, când anume conștientizezi că ai devenit acel lucru în sine; aceasta, fiindcă nu există unități de măsură pentru a-i aprecia forma, conținutul, greutatea, temperatura, viteza de mișcare; aceasta, întrucât el e nemăsurabil, adică nu are lungime, lățime, înălțime, nu are jos și sus, nu are grade de comparație; mai mult, intrând în „pielea” lucrului în sine, în „carnea” și „oasele” corpului său cosmic, în „spiritul” său iluminat, îți dai seama că, în realitate, el nu e nici creat, nici increat, nu e nici real, nici ireal, nici ființă, nici neființă; cu toate acestea, el cuprinde părți semnificative de real și ireal, părți concludente de creat și increat, de ființă și neființă, alcătuind o adevărată lume-în-sine, un întreg-de-sine-stătător;

Să scrii și despre unii creatori precum Homer, Sf. Augustin, Dante ș.a., care au compus opere cu o fervoare aproape mistică, sprijiniți de imaginația lor înflăcărată, în condiții de mare încercare sufletească; să scrii despre plâsmuitorii de lumi ficționale, intuitive, între care ai vrea să te prenumeri și tu, și despre cât de importante sunt pentru ei gândirea, libertatea interioară și curăția conștiinței, virtutea și distincția, munca de salahor, supliciu!

Să scrii despre rarele clipe de inspirație, atunci când creatorii de versuri și versete merg la Arborele spiritului cosmic, la cules metafore, pilde și alegorii, precum eroii din mituri și basme, un Hercule sau un Prâslea cel Voinic, mergeau la furat mere de aur în grădinile fermecate, păzite cu strășnicie de hesperide; să scrii despre cum, coborâte în lumea fizică, materială, în lumea simțurilor vii, roadele metafizice se

transformă din fructe imaginare, coapte la lumina spiritelor alese, în fructe pline de aromă și savoare, atât de bune de potolit setea de frumusețe, atât de folositoare la vindecarea maladiilor sufletești;

Să scrii despre mâncătorii de opium și despre băutorii de hașiș, despre fericirea lor înșelătoare, despre gustul dulceag al infinitului, despre omul-Dumnezeu, cel care se crede că este fiecare dintre cei ce mănâncă opium, fiecare dintre cei care beau pe săturate hașiș; să scrii despre lupta cu ispitele magiei negre din *Poemul hașișului*, în care autorul, întristat, își spune: „Acești nenorociți, care nici nu au postit, nici nu s-au rugat și care au refuzat mântuirea prin efort, cer de la magia neagră mijloacele de a se înălța, brusc, la existența supra-naturală. Magia îi înșală și aprinde pentru ei o falsă fericire, o falsă lumină; în timp ce noi, poeți și filosofi, ne-am renăscut sufletul prin efort continuu și prin contemplație; prin exercițiu asiduu al voinței și prin noblețea permanentă a intenției, am creat în folosul nostru o grădină de frumusețe adevărată. Încrezători în vorba care spune: credința mută munții din loc, am împlinit singurul miracol pentru care Dumnezeu ne-a dat licență”.

IV

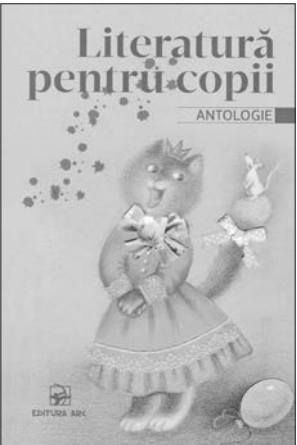
Să scrii despre faptul că totul – cer și pământ, viață și moarte, bine și rău, iarbă și stea, urât și frumos, gând și emoție – totul e literatură, totul, în afară de adevăr; să scrii neapărat că negarea sau critica literaturii este, și ea, literatură, în timp ce negarea sau critica adevărului nu e decât blasfemie; să scrii, totodată, despre degradarea dramatică a

limbajului din ultima vreme, degradare ce duce la imposibilitatea comunicării, la părăsirea, la ruinarea Casei Ființei și, drept consecință, la moartea limbilor și a națiunilor ce le-au creat; să scrii despre faptul că literatura, îndeosebi poezia, se poate apropia cel mai mult de adevăr, mai mult decât orice artă și orice știință, iar prin mijloacele de care dispune îl poate identifica, îl poate exprima, îi poate spune pe nume; dar literatura n-a făcut asta sau a făcut-o nesatisfăcător, superficial, fără să atingă miezul, esența, acest fapt cauzând declinul general al interesului față de literatură și față de literați; să scrii și despre aceea că, înțelegând gravitatea situației, unii literați se adresează publicului cititor în mod direct: „Doamnelor și Domnilor, sau există Dumnezeu, sau nu există Dumnezeu. Dacă Dumnezeu există, nu are niciun rost să ne ocupăm de literatură. Dacă nu există Dumnezeu, iarăși nu are niciun rost să ne ocupăm cu literatura. Nu are niciun rost, pentru că suntem neimportanți. Pentru că nu pot trage o palmă lucafărului, nici să împing soarele mai încolo, cu cotul, când mă jenează. Nu pot merge, nu pot zbura, fiindcă mă țin pământul cu așa-zisa lui lege a gravitației; nu pot fugi, sunt prizonier, cum bine o spune Dostoievski, rusul acelea, și al său Șestov; nu știu măcar dacă mă pot sinucide, adică dacă are eficacitate suicidală. (Cum mi-aș închipui să mă eliberez prin sinucidere, când mai rău mă închide, drept pedeapsă, în groapă, în carceră?) Pentru că murim toți. Pentru că prezența cea mai tulburătoare este această prezență a morții, care trăiește în noi, pe care o mirosim, pe care o aspirăm din flori, din văzduh. Pe care o văd pe buzele iubitei mele, al cărei gust îl simt în gură”;

Să scrii despre încercările tale de a opri nefastul declin, despre temeritatea de a aduce *revoluția copernicană* din câmpul corpurilor cerești în câmpul creației poetice, în câmpul Suprasensibilului, situat dincolo de continuumul spațiu-timp, acolo unde, în vârful scării tuturor valorilor, va domina sentimentul sublimului; să scrii că, astfel, vei putea cuprinde tot universul într-un singur poem, în structura unei metafore cosmogonice, a unei sugestii revelatoare; iar acest lucru (în sine) îți va permite să poziționezi corect elementele universului: precosmice, cosmice, postcosmice; să-i armonizezi ființele, lucrurile și fenomenele, tot ce ține de increație, creație și procreație, de naștere, viață și moarte; în așa fel încât, drept rezultat, să poți crea increabilul, să poți crea incredibilul, să poți crea nemurirea; să scrii despre faptul că, având la dispoziție acest miracol creator, vei putea să crezi nemurire în cantități nelimitate, nemurire pe care o vei dărui cu generozitate tuturor creatorilor de literatură adevărată, iar ei, la rândul lor, vor transmite nemurirea tuturor cititorilor adevărați, odată cu autografele oferite pe cărți și reviste;

Să scrii că, în acea situație absolut extraordinară, când nu va mai exista moarte, când toți vom ajunge să fim nemuritori, unicul neajuns ar fi, eventual, că nimeni nu va mai avea cum să plângă la moartea noastră, nimeni nu va mai putea să vină cu o floare la mormântul nostru, să păstreze acolo un minut de tăcere, să se închine, poate, în semn de gratitudine pentru faptele noastre din timpul vieții; să scrii că lumea, atunci, va uita de teribila frică de moarte; dar tot ea, atunci, va uita și de cea mai mare bucurie – de bucuria vieții; în plus, după un timp oarecare, dacă atunci va mai fi să existe timp, un alt pericol va provoca o altă frică, una cu mult mai groaznică, mai rușinoasă, mai umilitoare decât frica de moarte – frica de viață, frica de existență, frica de a fi; să scrii că, atunci, doar mării creatori, cei ce vor avea cea mai înaltă conștiință umană – conștiința poetică – doar ei se vor bucura de dreptul, exclusiv, de a ieși din acea lume nemuritoare, de a deschide periodic noi orizonturi, de a urca în alte lumi, pe alte tărâmurii, ducând în sufletele lor nostalgie neființei, dorul de moarte, melancolia.

SEMNAL

MARIA ȘLEAHTIȚCHI
LITERATURA PENTRU COPII
ANTOLOGIE
CHIȘINĂU, EDITURA ARC, 2018

Literatura pentru copii reprezintă un gen special de carte. Cei care se lansează ca scriitori de literatură pentru copii ar trebui să imbine măiestrit și organic literatura ca artă, literatura ca platformă de educație și literatura ca joc, dar să o facă în așa mod și cu atâta abilitate, încât să se vadă, la suprafața textului, doar arta, ceea ce este o condiție extrem de greu de îndeplinit.

Maria ȘLEAHTIȚCHI

VA URMA

MIRADOR

UN POET
DE (RE)CITIT ATENT:
VICTOR TELEUCA

de ION POP

Citesc cu o mare întârziere versuri de Victor Teleucă, dintr-un masiv volum de 300 de pagini: *Piramida singurătății*, apărut mai întâi la Chișinău în anul 2000, apoi reluat în 2014, la Editura Detectiv Literar din București, însoțit de un cuvânt al academicanului Victor Păun și prefătat consistent de Theodor Codreanu (care a scris și un eseu sintetic despre opera poetului – vezi *În oglinzile lui Victor Teleucă*, Ed. eLiteratura, 2017). Descoperire surprinzătoare, care îmi schimbă în mare măsură percepția despre peisajul poetic basarabean din ultimele decenii: scriind, oarecum paralel cu Grigore Vieru, Victor Teleucă dăduse și el semne de energic militantism pentru cauza românească (o poezie dedicată limbii române refăcea firul tradiției inaugurate de oda lui Alexei Mateevici), dar apoi va scrie într-un cu totul alt registru imaginar și stilistic, decât al confrăților de generație. Mai exact, va propune un stil marcat intelectualist, reflexiv, care a putut fi caracterizat (bunăoară, de către Mihai Cimpoi) drept „lirosific”, tot așa cum despre filosofia unui Blaga s-a putut afirma că este o *mitosofie*. La poetul din stânga Prutului, nu poate fi vorba, desigur, de un „sistem” solid articulat ideatic și proiectat în „zăriștea cosmică” a viziunii lirice, dar o unitate de adâncime a reflecției e totuși sesizabilă în insistența obsedantă a câtorva teme. Substanța dialectică de sursă hegeliană, ca bază a unei perspective ce angajează contrariile în confruntări și sinteze de etapă, pe drumul întrupării Ideii în istorie, într-o mișcare continuă sugerând multiplicitatea fațetelor lumii trăite, dar mai ales încercarea de modela viziunea urmând modelele fizicii moderne, cuantice (nume de mari fizicieni ca Heisenberg și Einstein sunt pomenite la unele pagini), cu orizontul deschis infinit spre structurile intime, cu secrete geometrii înscrise în filigranul cosmic, cu invocări ale subteranelor inconștientului, între Freud și Jung cu arhetipurile sale etc. Nu pot lipsi nici Kant, cu căutarea insistentă a „lucrului în sine”, a esenței numenale a obiectelor, cu „gratuitatea” și dezinteresarea artei, ori Descartes, mai devreme, cu a sa raționalitate austeră dar și cu condiția dubitativă a gândirii și a întregii existențe; sunt citați și Blaga, Noica, Cioran, – într-un cuvânt, sunt convocate ca elemente de armătură conceptuală câteva dintre reperele majore al cuge-

tării filosofice universale, angajate până la urmă într-o viziune dinamică, în care se confruntă și relativizează energii contrare, pe un fundal metafizic unde totul apare însumat ca un soi de joc heraclitian sugerând în fond diversitatea existențelor particulare prinse în marele, eternul joc al lumii. Se va recunoaște că avem de-a face cu un proiect reflexiv de anvergură, la care se angajează puțini poeți, foarte ambițioas în efortul de a asigura vibrație lirică unui ansamblu atât de eteroclit ca premise de construcție imaginară și, mai ales, așa de abstract, redus adesea la noțional. Poetul își asumă însă curajos misiunea dificilă de a opera cu un instrumentar conceptual sever și auster, adus la pragul comunicării intuitive, în care imaginația plastică să fie pusă în slujba lirismului, cu procentul ca și obligatoriu de confesiune subiectivă, de implicare a unui eu cât de cât închegat, individualizat.

Formule oarecum conciliante s-au rostit despre această poezie în care meditația filosofică și imaginația concretelor coexistă, încercând să asigure o intimitate osmotică a rostului cu gânditul. De pildă, *transmodernism*, *transdisciplinaritate* (cu gândul la Basarab Nicolescu, la logica terțului inclus al lui Stréphane Lupasco), *trans-* sau *postmodernism* etc. – toate sugerând un amalgam de modalități expresive caracteristice unei personalități complexe, de poet-cugetător. S-a notat și ponderea însemnată a stratului metatextual al operei, a reflecției asupra însuși actului scriptural, plasată în miezul discursului poetic. Scriind despre o altă carte a lui Victor Teleucă, Arcadie Suceveanu sintetiza foarte bine asemenea caracterizări: „Volumul *Ninge la o margine de existență* nu e o simplă carte de poezie ci o lucrare complexă, cu o structură neobișnuită, în care poezia propriu-zisă alternează cu eseul, metafora cu analiza filosofică, vocabula lirică cu notația sau cu sentința aforistică, întreaga carte de 300 de pagini poate fi percepută ca un poem gigantic, de respirație maratonică, compus din fragmente ale unui neînterupt flux al gândirii transdisciplinare, în care se îmbină mai multe feluri de scriitură”.

În linii mari, aceste considerații sunt valabile și pentru cartea la care ne referim acum, la fel de masivă și de compo-

zită stilistic, solicitând eforturi însemnate de lectură/interpretare. Cititorul e pus în poziție dificilă mai ales din pricina unui anumit dezechilibru între straturile abstracte, uneori foarte explicite, angajate în poem, și imaginea plasticizantă, cum ar zice Blaga, cele două mari nivele aflându-se într-o continuă competiție de ponderi, când favorabile, când afectând lirismul propriu-zis. Efortul po(i)etic e de a descrie indescriptibilul, de a face sensibile golurile, de a aproxima în termeni palpabili ceea ce Arghezi – ca să dăm un alt exemplu – sugera ca „nimic nepipăit”, inefabil, diagramă pură a cugetării în căutarea unui „adânc dincolo de adânc”, a „urmei de dincolo de mine”, a unui adevăr ce nu poate fi identificat nicicând ca adevăr sigur, ci sugerat doar prin reverberații de forme și fragmente de cugetare, într-un șir de infinite oglindiri: „Rezum adevărul că adevărul nu este./ E stema gândirii sau poate stema/ față de stema estimată de noi prin reflectarea ideii?” Și, imediat, interogația speculativă ce pune, doar, chestiunea reprezentării în imagine a ideilor, prezența concretă, în formă sensibilă (e spusa hegeliană cunoscută) și o realizează parțial, printr-un transfer al conceptualei spre materialitatea cuvântului, ca în versurile imediat următoare: „De ce e această / idee raportată la nemijlocirea din-/ tre tot ce se apropie? Care din ca-/ re idee ni-i proprie în exaltarea / senzației prin pipăit, mirosire și / gustare, apoi tot ce văd sau aud – / ultimele două simțiri / reflectă ESTE-le acesta, esteticul – / luminosul-sau-maiestuosul – / convenția simțului cu lumina și ipoteticul...” Cu o anume concentrare a atenției, se pot detecta cele două trasee – ideatic și plastic, împăcate în reificarea verbului „ESTE” ca element substitutiv al plasticizării propriu-zise, și atenuarea cugetării seci precedente, prin jocul fin dintre semnificatul abstract și semnificantul supus unor variații ce-l ambiguizează, unor asocieri în care materia sonoră a cuvântului-cugetare, stict noțional, devine maleabilă și reverberantă liric: „ESTE” e statuat astfel ca început al esteticului, și glisează spre sugestia unui răsărit, a unei convenții a simțului cu lumina „– Estul, ca nume al punctului cardinal, marcând începutul luminii solare. Prezentul verbului A FI, obiectualizat (oarecum ca la Nichita Stănescu), pus în ecuație cu simțurile fundamentale la nivelul cugetării abstracte, câștigă un soi

de ambiguitate care-și atenuează mult ariditatea. Tot așa, în versurile inițiale deja citate – unde cuvântul (mai exact sintagma metaforică pentru noțiunea de adevăr definit frumos ca „stemă a gândirii”), figură emblematic-simbolică, accesibilă simțurilor, își asociază sentimentul de „stimă”, abstractizat-noțional, dar echilibrat-ambiguu prin formula „stema estimată de noi prin reflectarea ideii”, care chiar include *literal* „sensul” în materia verbală. Iată că „metatextualul” apare încorporat în text. O rezervă se poate face, totuși, privind excedentul de „cugetare”, căci poezia continuă cu alte întrebări exterioare „reprezentării”: „cine-i subiectul / frazei de ordin cosmic în cauză”, „Cine, repet, ar fi subiectul în *pro-/poziția* care-și deține *toată poziția?*” [sublinierile mele]. Și un răspuns, ca o voce tot din *off*: „Și mă cutremur: nu cumva aparența?”

Am dat acest exemplu ce mi se pare elocvent pentru felul cum procedează poetul nostru în mai toată cartea. Chiar pe pagina următoare, dăm peste alte ilustrații ale aceleiași procedări: „Liniește, iau niște *jocuri-sorocuri / joacă-jucărie-de jocuri-solilocuri* / adresate Marelui Sfinx din Egipt / cu o tentație australă, ilustrație orizontalăca gura unui clopot în / care se circumscrie soarele strict/ ca într-o orbitoare meduză. Biruin-/ ța spiritului / asupra tăcerii / se poate măsura cu raportul dintre / ipotenuză și cele două catete / dintr-un triunghi”. Se vede și aici învecinarea „cugetării” pure cu câteva repere metaforic-simbolice ori trecute în comparația împrumutată din domeniul geometriei elementare.

Nu e locul pentru a dezvolta asemenea analize – ele pot fi, evident, extinse și aprofundate. Multiplicitate a universului infinit, alterități, jocuri dintre real și imaginar, iluzie și adevăr, și așa mai departe, sunt subiecte de reflecție prinse în procesul unor reflectări permanente de oglinzi parelele, de raze interferente, și – în ultimă instanță – în marele joc al lumii, care e mai ales unul de *relații*, ce pot conduce către infinitizmal, în care individualul se pierde în generalitatea cosmică... Aria problematică a acestor texte este impresionantă ca amploare (cuvântul *amplitudine* apare frecvent), meditația poetului sugerează deopotrivă relativități extreme și proiecții în absolut ale gândului. Pe plan poetic, rămâne discutabilă pro-

POEZIA ROSTITĂ

de MIRCEA V. CIOBANU

ESEU

La origine, poezia – ca și proza, de altfel – a fost orală. Încep cu acest truism ca să-i dau eventualului oponent un argument în plus. Expresivitatea poeziei, de la sonoritățile „nivelului fonologic” și ritmurile unei structuri bine ordonate la semantica armonizând cu gândurile și sensibilitatea ascultătorului, era mai curând de natură teatrală, decât propriu-zis literatură, decât text. Oralitatea ei, altfel spus declamativismul ei, sunt cel puțin firești, ca să nu zic definitorii. Mai mult, poezia tipărită e doar tentativă – cu succes relativ – de a însemna grafic tabloul real, deci vocal, al poeziei.

Un argument, azi, al *vocalității* poeziei este înclinarea artei (în general) spre ipostaza de spectacol, fie și efemer, volatil, dar – în intenție – memorabil. Precum arta plastică a ieșit din spațiul muzeelor și tinde tot mai mult să creeze „instalații” vremelnice și jocuri performative, în locul picturilor și sculpturilor „etern”, poezia își cauză forme de manifestare dinamice: spectacole și recitaluri, cărți audio, lansări de carte (cu aceleași recitaluri), dar și noi forme de festival, în versiune modernizată, în care recitalurile poetice seamănă tot mai des cu niște exerciții de *performance*.

Nu doar poezia rostită/ declamată nu ar trebui să deranjeze cumva auzul unor cititori (de cărți) de meserie, ci nici cea cântată, privită adesea cu dispreț sau cu un soi de condescendență umilitoare. Ar fi mai multe de spus despre barzi, unii, ca Vâsoțki, adunând săli arhipline, iar alții, precum Bob Dylan, umplând stadioane.

Un surprinzător efect culturalizator l-au avut poemele autorilor români cântate în epoca sumbră (și opacă) a cortinei de pe Prut. Când cărțile poezilor din România erau de negăsit în librăriile de la Chișinău, literatura pătrundea pe calea undelor radio, fie cântată, fie dramatizată (Teatrul radiofonic). *Romanță* fără ecou de Minulescu, *Decembre* de Bacovia, *Primăvara* lui Topârceanu, *Emoție de toamnă* a lui Stănescu, *Voiaj* de Leonid Dimov sau întregul ciclu de *Cantafabule* ale lui Foartă și Ujică ajungeau la „cititorul” din stânga Prutului (dar, probabil, și la mulți din dreapta lui) mai întâi în versiunea cântată de „Mondial”, „Phoenix” ori... Alifantis.

Vechile noastre festivaluri sfârșitoare (unele bine răsuflăte, dar încă neabandonate) și cenacluri (așijderi, consumate în formula lor tradițională) tot cam pe aici sunt. E de mirare că-s încă atât de frecvent solicitate. Solicitate? De cine? În urma unor observări (proprii, cum ar

veni), de la 1991 încoace (de când fie că asist, fie că particip împreună cu colegii la varii manifestări literare orale, și nu doar în orașul în care locuiesc, ci și în spațiul larg, *comunitar*) m-am convins că solicitanții sunt de cele mai dese ori chiar protagoniștii.

Am văzut (ca să încep cumva de sus) la Târgul de Carte de la Frankfurt grupuri de autori citindu-și textele în fața unui public mai mic decât echipa de pe scenă, dar am văzut, tot acolo, spații neîncăpătoare pentru toți doritorii de a asista la spectacolul textului rostit. Am văzut, la Cluj, la Iași, la București, la Chișinău sau la Botoșani, Brăila, Bălți, Cahul, festivaluri în care zile la rând beneficiarii adevărați ai sărbătorii poetice erau autorii care se produceau în spectacol, fără să contabilizeze succesul la public. Zic asta pentru că nu am remarcat evoluții calitative și nici măcar schimbări de registru, ani de-a rândul.

M-am deziluzionat și am încetat să mai particip (în diverse ipostaze: spectator, moderator, autor-declamator), dar poate că m-am grăbit. Am văzut lume tânără și insistență care a încercat să schimbe modalitatea, formula în sine de festival sau recital și lucrurile au mers altfel. Nu cred că au deziluzionat pe cineva recitalurile lui Ion Mureșan, Matei Vișniec sau Mircea Cărtărescu. Pe de altă parte, un public propriu au avut, să zicem, Mircea Dinescu și Adrian Păunescu. Este foarte bun în recitaluri Dan Coman. Am ascultat cu plăcere exercițiile de *performance* ale poetului italian Claudio Pozzani, ale poetului olandez Michaël Vandebril. Sau recitalurile publice, din Dante, ale lui Roberto Benigni. Un model absolut mi s-a părut și Gherasim Luca (e suficient să ascuți – să privești ! – cum își recita poemul *Passionament!*).

Exact acolo unde eu voiam să închid tema se deschideau perspective impresionante. Am avut posibilitate să fac și un test. Colegii de la Uniunea Scriitorilor (din Chișinău) m-au rugat să organizez – a fost o singură dată – un recital pentru Primăvara europeană a poezilor. Am invitat câțiva poeți, am ales împreună cu ei poemele (unii au preferat să și le aleagă singuri, am fost concesiv). Sala a aplaudat spectacolul, ca inedit, dar poezii prezente în sală doar (!) ca spectatori au fost triști. Chiar s-au simțit ofensați. Supărarea lor (și nu aplauzele spectatorilor: studenți, elevi, profesori) a fost argumentul suprem ca experimentul (propuneam ca în fiecare an altcineva să fie moderatorul/ antolo-

gatorul) să nu se mai repete. În anii care au urmat a fost respectată cu strictețe vechea tradiție: de ziua poeziei se produc în spectacol toți (!) poezii prezente, fără excepție. Că e și fără impact – asta chiar nu deranjează pe nimeni.

Ce mă deranjează, totuși, în acest spectacol al cuvântului rostit? Amatorismul unor producători de spectacole. Lipsa unei selecții critice (a autorilor, dar și – tot atât de necesară – a textelor). Abuzul de răbdare și cumsecădenia publicului. Or, într-un spectacol de acest gen, al recitalurilor colective, orice intrus strică întreaga imagine, întreaga construcție (nu doar impresia, ci și efectul scontat). De fapt, problema e mult mai gravă: în cele mai dese cazuri, vreun oarecare grup incolor include pe vreun poet autentic, pentru credibilitate. Și atunci publicul suportă un supliciu preț de câteva ore, pentru a asculta, într-un final, câteva poeme ale unui poet adevărat. De același soi sunt și multe lansări de carte, în care publicul vine cel mai adesea dintr-un fel de falsă solidaritate (autorii de cărți vin la colegii lor, editorii așijderi, plus câțiva prieteni, vecinii, familia etc.). Rarele spectacole reușite demonstrează că o lansare bună e o artă. Dar și festivalurile, inclusiv cele internaționale, sunt organizate adesea pe același calapod: poezii-manageri ai proiectelor se invită reciproc, iar publicul înghite cu ce e servit.

Până la urmă, oricine, indiferent de talent, are dreptul să scrie versuri; să le publice în revistele care îl acceptă; să le editeze, din cont propriu sau din generozitatea editorilor. Mai mult: el poate

obține premii „importante”. Dar a viola bunul-simț și spațiul intim al altora, care nu ard de dorința de a asculta „poemele” tale e mai mult decât o infracțiune etică. E o crimă.

Cititorul e în drept să-și aleagă (la bibliotecă, la librărie) autorul sau cartea pe plac. E în drept să-și procure sau nu bilet la un spectacol, de orice soi. De ce însă „poezia rostită” trebuie să violeze spațiul libertății cuiva, de ce trebuie să o băgăm cuiva pe gât? Problema cea mai gravă o constituie, după mine, desaturările poetice în licee și universități, fără a fi solicitați de public. Cine a decis că în felul acesta culturalizăm potențialul cititor și nu îl respingem, îndepărtându-l pentru totdeauna de poezie? Adevărat, atunci când profesorul care invită știe bine pe cine invită și discipolii sunt nu doar receptivi, dar și inițiatori ai întâlnirilor, spectacolul e benefic și memorabil. Pentru acest public, nu pentru poezii invitați.

Doar că azi toate recitalurile, toate lansările de carte și iată că și toate „festivalurile de poezie” se fac în beneficiul poezilor. Și foarte rar – spre deliciul cititorilor. Și atunci literatura apare ca un domeniu al amatorilor. Pentru că la festivalurile de muzică, teatru, film oamenii procură bilete și merg să vadă/ asculte maestrul. Profesioniștii. Pe când festivalurile de poezie adună, adesea, poeți de duzină, nerăbdători să urce pe scenă și să recite; revoltându-se în surdina că trebuie să aștepte mult până le vine rândul; ca să călărească apoi fiecare, din plin, răbdarea celorlalți. Atunci când ajunge pe scenă și își trăiește „clipa de glorie”.

SEMNAL

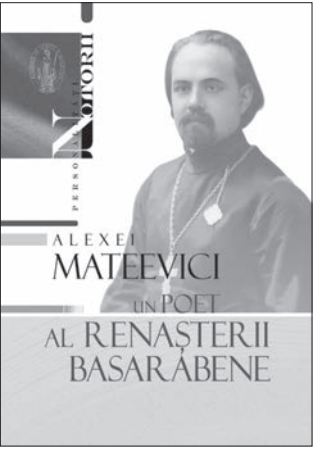

LEO BUTNARU
O SUTĂ ȘI UNA DE POEZII
ANTOLOGIE. PREFATĂ DE ARCADIE SUCEVEANU
BUCUREȘTI, EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE, 2018

„Alchimist solitar, raționalist și ingenuu, cu o viziune filozofică asupra existenței, hrănindu-se cu «iluzia necesară» a scrisului, extrăgându-și poezia din minereuri lingvistice topite în creuzete livrești, alternând cu aceeași potențare între poet, prozator și eseist, între publicist și traducător, Leo Butnaru este prin excelență un poet al existenței, fascinat deopotrivă de spiritul bibliotecii și de realitatea «reală», un remarcabil creator de valori artistice contemporane.”

Arcadie SUCEVEANU

NOI
APARIȚII
EDITURA
ȘTIINȚA

ALEXEI
MATEEVICI
UN POET AL
RENAȘTERII
BASARABENE

COLECȚIA
"PERSONALITĂȚI
NOTORII"

COORDONATOR:
VASILE
MALANETCHI

„La o sută de ani de la moartea fizică și, deopotrivă, la 130 de ani de la naștere, Alexei Mateevici este personalitatea emblematică a spațiului dintre Nistru și Prut: preot, poet, traducător, publicist, luptător fervent pentru cauza națională românească. El reprezintă una dintre cele mai liminoase perioade din istoria românească, în general, și cea a Basarabiei, în particular, perioada în care s-a înfăptuit Marea Unire de la 1918. Volumul de față adună la un loc și grupează în cele patru mari compartimente ale sale («Analize. Cercetări. Interpretări»; «Mărturii. Evocări, Creionări în timp»; «Alexei Mateevici prin sine însuși»; «Viața în imagini») tot ce s-a scris mai luminos și mai profund despre această personalitate proeminentă a literaturii, culturii și vieții sociale românești pe parcurs de un secol. Astfel, în paginile cărții își dau întâlnire texte semnate de nume cunoscute din istoria noastră îndepărtată, dar și cea mai recentă: Nicolae Iorga, Ștefan Ciobanu, Pan Halippa, Ion Buzdugan, Onisifor Ghibu, Elena Alistar, Nichifor Crainic, Petre V. Haneș, Vasile Țepordei, Vasile Luțcan, Teodora Mateevici-Novîșchi, Constantin Ciopraga, Antonie Plămădeală, Mihai Cimpoi, Mircea Coloșenco, Nicolae Dabija ș.a.”

EDITORUL

REFLEXE

UN
PERSONAJ
DE
CAMIL
PETRESCU

de ANA BLANDIANA

Am învățat să citesc înainte de a merge la școală și cititul cărților, în timpul orelor pe sub bancă, a fost, începând de la școala primară, unul dintre delictele constante ale copilăriei mele. De altfel, lectura a fost întotdeauna în familie subiect de dispută, dezechilibrul dintre orele de joacă și cele de citit, în avantajul acestora din urmă, fiind o veșnică îngrijorare a părinților, mereu atenți să-mi confiște cartea și să mă scoată cu forța printre ceilalți copii. În discuție nu era ceea ce citesc, am avut întotdeauna o totală libertate în aceasta privință (ceea ce a făcut de multe ori să citesc prea devreme cărți pe care trebuia să le reiau apoi la alte vârste, într-un fel de palimpsest al lecturilor și înțelegerilor succesive), în discuție era doar cât citesc, toată lumea cu excepția mea considerând că citesc prea mult și obligându-mă în cele din urmă la diverse forme de camuflare a lecturii (de la cititul cu lanterna sub plapumă, după ce îmi stingea mama seara lumina, până la încuierea în pod unde aveam întotdeauna o mică rezervă de cărți). De altfel, sentimentul ilicit al lecturii a contribuit cu siguranță, de-a lungul anilor de copilărie și adolescență, la deliciile lecturii, la marile plăceri și bucurii pe care aceasta mi le oferea și la capacitatea ei de a-mi influența devenirea.

În mod ciudat, scriitorul care mi-a influențat cel mai mult formarea (intelectuală și psihologică, nu estetică) nu a fost un poet, ci un dramaturg. Este vorba despre Camil Petrescu, și mă refer la piesele lui de teatru, nu la romane sau la poeme. Între 14 și 16 ani, înainte să încep să citesc și în alte limbi, am citit volumele de teatru ale lui Camil Petrescu de atâtea ori, încât ajunsesem să știu pe dinafară scene și acte întregi, aș fi putut să joc singură rând pe rând toate personajele. De altfel, pentru scurt timp, revoltată că nimeni nu se încumeta să pună în scenă aceste piese, a căror lipsă de teatralitate era considerată un loc comun, am cochetat chiar cu ideea de a mă îndrepta spre teatru

pentru a dovedi că această dramaturgie poate fi jucată, în pofida (sau chiar datorită) intelectualității ei. Nu știu dacă trebuie să-i fiu recunoscătoare lui Camil (i-am spus întotdeauna așa, ca unui prieten, eludând numele de familie banal) sau să regret felul în care m-a învățat să văd idei și să plătesc pentru ele până în pânzele albe. Nu am însă nicio îndoială că multe dintre deciziile mele de maturitate, ducând uneori până la pericol și până la ridicol refuzul compromisiului, au avut legătură cu faptul că în adolescență am fost îndrăgostită de Gelu Ruscanu, de Ladima, de Pietro Gralla, de Bălcescu.

Mi s-ar putea obiecta că în anii '50, el, scriitorul, nu a fost întotdeauna la înălțimea personajelor sale. Tot ce pot să răspund este că am ajuns în lumea literară prea târziu pentru a-l putea descoperi ca om și-mi pare bine că s-a întâmplat așa. Dar citirea cutremurătoare a stenograme „Procesul tovarășului Camil” publicate de Ion Vartic nu a reprezentat pentru mine un motiv de a-mi renega admirația din prima tinerețe, ci un argument tulburător al umilințelor la care putea fi supus un mare scriitor de niște colegi ticăloși și semianalfabeți, în spatele cărora se afla brațul înarmat al securității. Am citit stenograma acelei ședințe de demascare a scriitorului aproape plângând, cum plângeam în adolescență citindu-i piesele, am citit-o ca pe o îngrozitoare piesă de teatru în care Camil Petrescu interpreta, chiar dacă nu până la capăt, rolul unui personaj de Camil Petrescu.

Repet, Camil Petrescu nu m-a influențat estetic, nu a format scriitorul, ci omul care am devenit. Iar acest om, devenit la rândul lui scriitor, îi rămâne recunoscător celui ce mi-a inculcat din adolescență un fel de a fi exagerat, care m-a împiedicat să mă acomodez, să mă adaptez, să mă descurc într-o lume dispusă nu să se lase fascinată de idei, ci să le manipuleze.

> 05 ION POP:
UN POET DE (RE)CITIT ATENT: VICTOR TELEUCĂ

porția, în discursul său, dintre speculația filosofică abstractă și solul intuitiv din care se hrănește, în principiu, poezia. Reușitele în sensul echilibrării acestor nivele nu sunt puține, însă nu sunt de omis nici altoiurile mai puțin fertile, hibridizările dintre substanța meditativă și haina stilistică cerută de specificul discursului poetic. Se poate spune că multe poeme sunt de fapt, – cum s-a și observat – o specie de eseuri polisate aforistic, chemând cu profit în sprijin expresivitatea muzicală, armoniile sonore ale frazei, de pildă, rimele interioare, o anume articulare ritmică a „cugetărilor”, uzul unor tropi din angrenajul consacrat al „figurilor de stil” ș.a.m.d. Dacă rămânem în cadrul strict al acestei cărți, diferența de nivel expresiv a ultimelor poeme, date de altfel, cu ani în urmă, în etape mai vechi ale creației, se vede imediat – un alegorism la îndemână, tentația anecdoticalului, o discurșivitate pe care mai tânărul poet o va fi învățat-o, de pildă, de la amplele poeme „angajate” ale lui Pablo Neruda, căruia îi și dedică un text din aceeași familie. În legătură cu influențele din marea lirică românească, de la Blaga, Barbu, Nichita Stănescu ori

Bacovia, glosele pe aceste teme ar trebui mult nuanțate. O mitologie a limbajului poetic, să spunem, de factură blagiană sau stănesciană lipsește la Victor Teleucă, ermetismul barbian e ca și absent, din poetul *Plumbului* apar doar vagi ecouri, însă o comunicare subterană e indiscutabilă.

Una peste alta, o culegere substanțială cum este *Piramida singurătății* este reprezentativă pentru o creație care și-a regăsit cu dificultate drumul de întoarcere spre teritoriul poeziei basarabene valoroase, unde opera sa s-ar fi cuvenit să fie primită mai devreme și cu mai multă generozitate interpretativă. Scrisul său e, desigur, mult mai divers ca prolematică și stil, răspunzând și el unor imperative ale istoriei recente a provinciei de peste Prut, – poeme ca cele dedicate lui Decebal, devenit libret de operă, ori Luceafărului eminescian stau dovadă. Mai este, așadar, mult de citit și de meditat pe marginea acestei experiențe creatoare nu tocmai comune.

© N. RĂILEANU

PORTRET ÎN SEPIA ION DRUȚĂ LA 90 DE ANI

ION DRUȚĂ – – DOI ÎN UNU

de ARCADIE SUCEVEANU

La 3 septembrie, Ion Druță împlinește venerabila vârstă de 90 de ani. Avem privilegiul să fim contemporani poate cu cel mai important prozator al Basarabiei din ultima jumătate a sec. XX și începutul sec. XXI, clasicizat încă în timpul vieții, cu opera pătrunsă masiv în manuale școlare și în memoria mai multor generații de cititori.

Rolul pe care l-a avut prozatorul Ion Druță în deșteptarea conștiinței naționale a românilor basarabeni, în menținerea identității noastre în conglomeratul etnic al fostei u.r.s.s. este evident și nu poate fi trecut cu vederea. Încă de la debut, s-a văzut că e un mare talent și o mare speranță a literelor române de dincoace de Prut. Schițele și micile povestiri publicate la cumpăna anilor 50-60 ai secolului XX, elegante și savuroase, se deosebeau puternic de proza cacofonică și ideologizată a vremii. Iar romanul *Frunze de dor* (1957), anunțat pe foaia de titlu ca povestire, l-a consacrat imediat. Piesa *Casa Mare* (1959) i-a consolidat imaginea de scriitor și dramaturg cu importante resurse de afirmare în literatura națională, și nu numai. Prigoana politrucilor din Chișinău l-au făcut și mai popular. Iar după

apariția romanului *Povara bunătații noastre* (1970), Ion Druță a devenit un simbol național.

Părea că providența ne trimite o mare personalitate, un scriitor de mare anvergură care-și va asuma destinul Basarabiei, văzută în scrisul său contestatar ca o fiică vitregă mereu rătăcitoare prin istorie. Din câteva trăsături de condei, din câteva dialoguri simple, într-un limbaj cu arome arhaice, crengiene, Druță a știut să construiască un univers, o lume care seamănă cu noi, reușind să creeze personaje memorabile, o întreagă galerie de chipuri vesele și triste ce exprimă felul nostru de a fi, sentimentele și caracterul oamenilor acestui grai și ai acestui loc. Rusanda și Gheorghe Doinaru, Vasiliuța și Onache Cărăbuș, Horia Holban, mătușa Ruța și Călin Ababii fac parte din tipologia autohtonă, ele exprimă specificul și esența *spiritului basarabean*. Altfel spus, Druță a știut ca nimeni altul să așeze în matrițele frumousului artistic sufletul nostru, freamțul de „frunze de dor” al poeziei populare, ecourile trecutului, jeliuirea vântului în câmpia Sorociei, eresurile și tradițiile noastre aflate la limita dispariției. Prin talentul și simțirea lui artistică, noi am câpătat vizibilitate, am fost proiectați

în alte oglinzi și, putem spune, suntem astăzi mai vii și mai adevărați.

Încă din anii tinereții, autorul *Frunzelor de dor* și-a găsit locul propice între două culturi, între două centre polarizante, Chișinău – Moscova, Moscova – Chișinău. Cu rădăcinile adânc împlântate în pământul Basarabiei, dar cu soarta împlinită în spațiul culturii ruse, Ion Druță are un destin unic, glorios și totodată dramatic. Scriitorul nu s-a limitat niciodată să vorbească doar prin intermediul operei, ci s-a implicat mereu în viața cetății. Ca om al agoriei, purtător de cuvânt al conaționalilor săi, el a fost un fel de „ambasador de onoare” al Moldovei dintre Prut și Nistru în capitala fostului imperiu și – invers – al Moscovei la Chișinău. Dar tocmai această dificilă, pe cât de onorantă pe atât de ingrată misiune, îl pune pe scriitor într-o situație delicată. Fără să-și dea (poate) seama, el este prins în cursa unei veșnice derute, pendulând între opțiuni (pentru foarte multă lume) inexplicabile, când, nu chiar din senin, i se cere să se pronunțe pe marginea unor astfel de teme de actualitate majoră ca istoria și identitatea românească a conaționalilor săi basarabeni, denumirea limbii în care își scrie opera, aderarea la Uniunea

Europeană a republicii sale de obârșie, eventuala reunificare a acestei republici postsovietice cu România, etc.

Din 1994, anul faimosului discurs de la Congresul *Casa noastră – Republica Moldova*, discurs care trezește nedumire cel puțin în rândurile foștilor săi admiratori, scriitorul încetează să mai fie simbolul de odinioară al românismului basarabean. Schimbându-și poziția, el afișează o „flexibilitate echivocă”, ușor de înțeles pentru unii, dar greu de înțeles pentru alții. Se produce un fel de metamorfoză paradoxală, ocultă în convingerile de altădată ale scriitorului.

Supărat pe „naționaliști”, cum i se par a fi scriitorii și intelectualii basarabeni formați, culmea ironiei, tocmai la școala operei sale, Druță declară că nu mai poate merge cu ei alături și coboară „din căruța națiunii”, preferând moldovenismul. Prin această schimbare de stindard (că atitudine ar fi prea puțin spus), un simbol al demnității naționale devine armă în mâinile abominabilor conjuncturiști politici de orientare promoscovită. Analizând „fenomenul Druță”, scriitoarea Maria Șleahțișchi conchide în eseuul său *Publicistica lui Ion Druță sub semnul manipulării* că faimosul discurs al scriitorului „aflat în

FOTOGRAME | NICOLAE RĂILEANU

Jean-Paul Sartre, Aureliu Busuioc, Glebus Sainciuc și Ion Druță (1966).

Ion Druță, Era Druță și marea actriță rusă Tatiana Peltzer (1978).

avangarda mișcării de afirmare a identității naționale” a produs serioase fisuri în imaginea pe care el și-o crease de-a lungul timpului în mentalul colectiv al românului basarabean: „aici se fisurează imaginea lui Druță-mântuito-rul. Pentru intelectuali, scriitorul de la Mosco-va își pierde credibilitatea”.

Din acest moment, Druță nu mai pare a fi Unu, ci Doi. El va avea în ochii conaționalilor o imagine dedublată: într-un fel îl vom per-cepe pe autorul crestomaticelor opere *Sania* și *Frunze de dor*, *Ultima lună de toamnă* și *Toiagul păstoriei*, admirându-i nonconformis-mul și alura de disident care, la Congresul al III-lea al Scriitorilor din 1965, a avut curajul să ceară revenirea la alfabetul latin, și cu totul altfel îl vom percepe pe purtătorul de discurs al moldovenismului îngust, localist, care nu se sinchisește să fie și „consilier de taină” al șefilor de stat (neo)comuniști. Acest ultim Druță, într-un articol al său, *Răscrucea cu proști*, publicat în 1994, scria negru pe alb: „Oricare ar fi culoarea drapelelor noastre naționale, cele șapte decenii de suferințe au plămădit fostul lagăr socialist, de la Praga de Aur și până la stâncoasele insule Kurile, într-o singură familie umană. Suferințele leagă omenirea mai mult decât biruințele, așa că să nu ne lepădăm de ceea ce e al nostru”. „Am-biguitățile” lui Druță care abundă în paginile sale de publicistică și de memorii, jocurile de conjunctură făcute prin „discursuri” solilocvi-ale în fața națiunii îi „autorizează” și îi înari-pează pe nostalgicii uresesiști, continuatori ai „doctrinei” bodiuliste, ieșite din măneca Academiei de Științe a RSSM (nicidecum a Uniunii Scriitorilor, nici ea sfântă în acele timpuri). Va fi uitat oare scriitorul nostru că I.I. Bodiul, „Veterinarul de la Balta”, a fost dușmanul său de moarte, că nimeni altul nu a urât cu atâta înverșunare limba neamului, dar și a neuitatelor *Frunze de dor* ale autorului acestora, că nimeni altul nu a sfidat cu atâta slugărnicie moscovită trecutul zbuciumat al celor ce au dus cu multă răbdare în cârcă, prin secole de grea cumpănă, *povara bunătă-ții basarabeanului*, că nimeni altul nu și-a bă-tut joc cu atâta obraznicie bolșevică de soarta și istoria noastră și de tot ce înseamnă ființă națională?! Memoriile și confesiunile sale din cele două volume apărute recent la Editura Cartier în colecția „Cartier popular”, *Grădina Domnului* (eseuri, balade, amintiri, 1951 – 2017) și *Căsuța de la răscruce*, ne arată că nu, nu a uitat, că păstrează vie în memorie toate incidentele și întâmplările, mari și mici, de acum 60-70 de ani din biografia sa, întregul calvar prin care au trecut conaționali săi în acei ani de tristă amintire. Iar acest lucru nu face decât să sporească nedumeririle noastre privind schimbările sale de optică, noul său cod comportamental. Contrariați și nedume-riți de această atitudine, dar încă încrezători în spiritul luminat și înțelepciunea marelui scriitor, ne întrebăm a nu știu câta oară: să nu existe oare întoarcere de pe alunecosul drum al dedublării, să nu existe oare o posibilitate de revenire, după inerentele rătăcirii ale tran-ziției, din dualitate în unitate, să nu mai avem oare șansa să ne bucurăm de un singur Ion Druță, nu de doi într-o singură persoană? Și într-o singură literatură! Moldova are nevoie de Ion Druță. Dar nu de unul scindat, ci de acela ce a fost odată, în unitatea sa originară. Acel Unu în care disjunția nu poate fi decât armonioasă, Unu pitagoreic, magic Număr de Destin care traduce totul într-o singură valoare!

Știe toată lumea că prozatorul Ion Druță se află într-un conflict declarat cu Uniunea Scriitorilor din R. Moldova și că s-a jurat încă în anii 90 ai secolului trecut că nu-i va mai trece pragul. E o situație anormală care

trebuie depășită. Cum să aibă o instituție care reprezintă breasla scriitoricească un prozator de talia lui Druță și să nu comunice cu el? E cazul să clarificăm lucrurile, să aflăm de ce atât de mult apreciatul nostru scriitor preferă să se țină la distanță de breasla în care s-a format. Ce l-o fi făcând să persiste în supăra-re? Înțelegem că nu e atât de ușor să-ți calci pe inimă, dar nici nu e foarte confortabil să te afli în afara mediului scriitoricesc de care te leagă atâtea amintiri frumoase, atâtea visuri și atâtea gesturi de solidaritate, pe care colegii (tocmai cei pe care îi ții la distanță) le-au manifestat în vremurile deloc ușoare ale prigoanei bodiuliste.

În cele câteva scurte întâlniri pe care le-am avut cu Maestrul în ultimii ani, am încercat să-l convingem că e tocmai timpul să revină la sentimentele bune față de breasla căreia îi datorează în mare măsură lansarea în litera-tură și, bineînțeles, afirmarea sa ca scriitor important. Îndemnul nostru sincer a fost să depășească resentimentele din timpurile mai vechi și să arate deschidere către USM. Mai cu seamă că la conducerea breslei se află astăzi o nouă echipă, iar cei care odinioară l-au bla-mat sau chiar l-au nedreptățit ori nu mai sunt în viață, ori s-au retras în structurile altor instituții. Pe unele dintre acestea, Domnia Sa, chiar le frecventează, în calitate de membru activ. De ce oare n-ar frecventa și instituția scriitorilor, de care e mai legat ființial?

Tăcerea dezaprobatoare și vorbele evazive ale scriitorului a cărui aniversare Uniunea Scriitorilor o cinstește, indiferent de distanța instituțională pe care acesta o afișează față de ea, și pe care l-a propus în două rânduri în calitate de candidat la Premiul Nobel, arată, cu sau fără voia Maestrului, că „supărarea” Domniei Sale se înscrie în logica unei strate-gii și comportă o conotație specială. Cum să deschizi ușa instituției care poartă blazonul românismului și care, în repetate rânduri, a făcut declarații de reunificare a RM cu Ro-mânia? Care instituție, alta decât Uniunea Scriitorilor, s-ar fi încăpățânat să umple Aleea Clasicilor cu „căpățânile de bronz” ale unor clasici „străini” de aceste locuri și de esența spiritualității „moldovenești”? O fi uitat oare Maestrul că poarta pe care a ieșit și a descins în agora, în timpuri de răscruce, miraculoasa „căruță a națiunii” cu simbolul Ion Druță pe tricolor, a fost tocmai Uniunea Scriitorilor? Și tot cu el pe drapel s-a întors victorioasă acasă, ca un veritabil car al biruinței. Alte in-stituții, frecventate acum de Domnia Sa, n-au avut, atunci, această calitate, ca să nu vorbim de curaj. Din păcate. Și nu e nici de mirare, nici de „supărare” dacă și acum „căruța nați-unii” stă tot în curtea USM și nu are de gând să pornească în direcția „cea bună”, dinspre punctul C. spre punctul M., ci în direcția „gre-șită”, dinspre punctul C. spre punctul B. Dar despre eventualul traseu al „căruței națiunii”, ca și despre eventualele trofee legate de carul biruinței, discutăm altădată, când vom anta-ma un alt tip de discurs decât cel aniversar.

Iar în încheierea acestor rânduri (pe care nu credeam că va trebui să le scriem vreoda-tă), stăpâniți de gândul că numai timpul și unul Dumnezeu sunt în măsură să ne judece faptele, bune sau rele, dorim să-i comunicăm, la Moscova, colegului Ion Druță că Uniunea Scriitorilor din Moldova și Muzeul Literaturii Române „M. Kogălniceanu” au ținut să înnob-i-leze, la Chișinău, aniversarea zilei de naștere a Domniei Sale, organizând pe 3 septembrie o amplă expoziție jubiliară și o Conferință știin-țifică, „Ion Druță – povara bunătății noastre”. Sănătate și virtute, iubite Maestre!

La mulți ani!

BLOGOGRAME DE GHEORGHE ERIZANU

MANUC BEI

În 1815, după ce a participat la negocierile ruso-turce de la Paris din 1812, Manuc Bei se mută de la București la Sibiu, pentru scurt timp, apoi ajunge la Chișinău, cumpără cu 300 mii lei aur moșia de la Hâncești. Peste doi ani avea să moară la 48 de ani, lă-sând în urmă o văduvă tânără și frumoasă, șase copii minori, moșii în București, în Muntenia, Hanul lui Manuc, proprietăți la Chișinău, moșia de la Hâncești.

A fost înmormântat în pridvorul Bisericii Armenești. Conacul Manuc Bei din Hâncești, fotografiat din Casa Vechilului. Unul dintre feciori avea să construiască conacul de la Hâncești, cu piscină pe acoperiș. Conacul a fost renovat. Scump. Mobilat. Luxuriant. În locul piscinei s-a făcut o mansardă. Unde acum e biblioteca raională. Intrarea în bibliotecă se face pe scara de incen-diu. De grijă ca nu cumva copii care vin după cărți să murdărească scările centrale.

Catacomba de sub conac, Casa Vechilului, Casa Vânătoarească sunt bijuterii arhitecturale. Dacă se va păstra conceptul inițial.

Catacomba de sub conacul Manuc Bei de la Hâncești. Zvonuri. Catacomba de sub conacul de la Hâncești duce pe sub lac, duce prin Hâncești. Unii locuitori ai Hânceștilor și-au făcut piv-nițe din porțiuni de catacombă care treceau prin gospodăriile lor.

Zvonuri. După al Doilea Război Mondial au fost furate sculpturile, care aveau cheia intrării în catacombele Chișinăului de sub Biserica Armeană, biserica Sf. Constantin și Elena și biserica de lângă Moara Veche. Unde Manuc și-ar fi ascuns averea.

Manuc Bei, pe numele adevărat armenesc Emanuel Mârzaian (care a reprezentat și sultanul, și țarul, și pe domnitorul muntean Ipsilanti, uneori în același timp), era unul dintre cei mai bogați oameni ai Europei de atunci.

FOTOGRAME | NICOLAE RĂILEANU

Leonida Lari și Ion Druță (1988).

CENTENARUL UNIRII · CHESTIONAR „R.L.”

1. Știm cu toții semnificația anului 1918 pentru România și români. Au conștientizat-o cei care au pregătit Unirea, au dovedit-o istoricii, au cântat-o poeții, o reiterează oamenii politici. Acum, la o sută de ani de la eveniment, avem două state românești care, aparent, realizează, prin elite, dar și printr-o bună parte de cetățeni, importanța Unirii de atunci și necesitatea Unirii de mâine. Totuși, carul nu se urnește din loc. Un veac în urmă, treceam mai ușor de la vorbe la fapte, de la deziderate la împliniri. Azi, chiar și declarațiile de reîntregire ale curajoaselor consilii locale din RM le numim, prudent, „simbolice”. Ce ne împiedică să fim în prezent ce-am fost în 1918? E neapărat nevoie de forță majoră ca românii de pe ambele maluri ale Prutului să se trezească și să pună capăt dezbinării?

2. Din punctul de vedere al unui istoric, pot fi trasate niște paralele între anul 1918 și anul 2018? Există azi mai multe condiții prielnice Unirii decât în 1918, după cum afirmă unii comentatori? Sau, dimpotrivă, așa cum spun alții: în ciuda faptului că trăim într-o lume mult mai puțin zbuciumată și incertă decât în 1918, împrejurările par să nu favorezeze nici pe plan intern, dar nici pe cel internațional o eventuală Unire între România și Basarabia. Care este părerea dvs?

RĂSPUNDE: PROF. SORIN ȘIPOȘ

SORIN ȘIPOȘ s-a născut la 14 iunie 1969 în satul Cuzap, comuna Popești, județul Bihor. A absolvit Facultatea de Istorie-Filozofie din Cluj-Napoca, specializarea istorie medievală, în anul 1993. Și-a susținut teza de doctorat intitulată *Silviu Dragomir – istoric*, avându-l conducător de doctorat pe prof.univ.dr. Ioan-Aurel Pop, acum președinte al Academiei Române, la Facultatea de Istorie-Filozofie din Cluj-Napoca, în anul 2001. Actualmente este profesor la Facultatea de Istorie, Relații internaționale, Științe politice și Științele comunicării de la Universitatea din Oradea, unde predă istoria medie a României, istoria Transilvaniei, imaginea societății românești în relatările călătorilor străini, antropologie regională. A efectuat stagii de cercetare și documentare și a susținut cursuri și conferințe în Ungaria, Republica Moldova, Franța, Spania, Italia. A publicat, ca unic autor sau în colaborare, 35 cărți, dintre care amintim următoarele: *Silviu Dragomir – istoric*, Cluj-Napoca, 2002; *Antoine-Françoise Le Clerc, Memoriu topografic și statistic asupra Basarabiei, Valahiei și Moldovei, provincii ale Turciei Europene*, 2004; *De la „Mica la Marea Europă”. Mărturii franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea despre frontiera răsăriteană a Europei. Studii și documente*, Oradea, 2006, Sorin Șipoș, *Silviu Dragomir et le dossier du Diplôme des Chevaliers de St. Jean*, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2012; *Colinde din Bihor adunate din Voivozi și Cuzap de George Navrea*, Ediție și studiu introductiv de Sorin Șipoș și Dan Octavian Cepraga, Ediția a II-a, Cluj-Napoca, 2014; *From Periphery to Centre. The Image of Europe at the Eastern Border of Europe*, coordonatori Sorin Șipoș, Gabriel Moisa, Dan Octavian Cepraga, Mircea Brie, Teodor Mateoc, Cluj-Napoca, 2014 și peste 100 de studii și articole în reviste din țară și în străinătate. A prezentat comunicări la peste 90 de manifestări științifice în țară și în străinătate.

1.

Istoricii, când investighează evenimente, fenomenele și procesele istorice, caută să stabilească cauzele imediate sau cele de structură, contextul intern și internațional, rolul jucat de marile personalități din epocă, dar și gradul de participare a națiunii la marile proiecte ale românilor. Anul 1918 a reprezentat pentru români anul împlinirii unui proiect politic major, poate cel mai important până în prezent din istoria noastră.

După unirea Principatelor Române din 1859 și câștigarea independenței României pe câmpul de luptă în anii 1877-1878, se impunea tot mai clar necesitatea ca românii care se găseau în afara Regatului României să trăiască în aceleași frontiere. Unirea realizată de Mihai Viteazul la 1600 s-a impus treptat, în secolul al XIX-lea, cu ajutorul monografiilor despre domnul unificator, îndeosebi cea a lui Nicolae Bălcescu, *Românii supt Mihai Voievod-Viteazul*, în conștiința unei părți însemnate a intelectualilor și a liderilor politici români. Chiar dacă Mihai Viteazul a unit cele trei țări românești din rațiuni politico-militare, realizarea sa de scurtă durată le-a arătat istoricilor români, dintre care mulți erau implicați în activități politice, că proiectul unificator putea să fie repetat într-un alt context internațional și cu alte rațiuni, dintre care sentimentul și conștiința apartenenței la același neam erau din ce în ce mai puternice. În Transilvania, participanții la Revoluția de la 1848, în special din rândul elitei politice românești, considerau păstrarea

identității naționale a românilor mult mai importantă în comparație, bunăoară, cu alte drepturi democratice propuse de liderii revoluționari maghiari. Toate aceste elemente ne arată că cel puțin la nivelul elitei românești s-a sedimentat ideea că păstrarea națiunii, a limbii naționale erau mai importante decât dreptul de-a fi ales și de-a putea să-ți exerciți anumite drepturi democratice, dar să-ți pierzi identitatea națională. Problema care se pune era cum ar fi putut românii, aflați sub dominația străină, uneori supuși unui proces dur de deznaționalizare, să-și păstreze identitatea națională. Timid la început, dar, mai apoi, tot mai coerent, a început să se impună ideea în rândul unei părți tot mai însemnate a elitei românești că acest lucru se putea doar dacă românii din afara frontierelor politice s-ar fi unit cu România.

Dar tot mai mulți intelectuali și oameni politici își puneau problema cum s-ar putea realiza unirea și cine ar putea să o promoveze printre românii de rând, în condițiile în care în Transilvania, spre finalul secolului al XIX-lea și în primul deceniu al secolului XX, s-a declanșat o politică dură de deznaționalizare a românilor. La fel s-au întâmplat lucrurile și în Basarabia. De aici și nevoia de a se forma și pregăti o intelectualitate românească care să reprezinte nucleul unui mișcări naționale puternice. Sigur, o a doua direcție de acțiune foarte importantă a fost promovată de istorici, prin recursul la trecut, prin editarea de sinteze de istorie națională și provincială, care aveau menirea de-a releva dreptul istoric pentru românii aflați sub dominația imperiilor vecine, în paralel cu evocarea participării la contribuții

ile românilor prin dări și alte obligații financiare către bugetele imperiilor. La aceste două componente, prima de natură istorico-juridică, cealaltă de ordin economic, s-a adăugat și argumentul demografic care se va dovedi hotărâtor în cursul anului 1918, dar și cu prilejul discuțiilor privind încheierea Primului Război Mondial. Cred că ar trebui să relevăm și rolul jucat de Academia Română prin activitățile științifice derulate, prin promovarea în cadrul înaltului for a unor personalități, dar și a unor tineri promițători, aflați la început de carieră, și mă gândesc aici la Ioan Lupaș și Silviu Dragomir, ultimul fiind ales membru corespondent la doar 28 de ani, dar și la alții, din Transilvania, Bucovina și Basarabia. De asemenea, trebuie să remarcăm activitatea desfășurată de unii profesori ai Universităților din Iași și București și de membri ai Academiei Române în plan cultural, național și politic. Dintre toate aceste personalități care au promovat unirea tuturor românilor se desprinde figura lui Nicolae Iorga. Activitățile desfășurate cu profesorii și învățătorii români la Vălenii de Munte, articolele publicate în ziarul *Neamul Românesc*, numeroasele sale călătorii de documentare în Transilvania, Basarabia și Bucovina, în vederea elaborării unor lucrări de referință despre românii din provinciile mai sus amintite, au avut un rol covârșitor în proiectul politic românesc. Descoperirea și publicarea documentelor care reliefa unitatea economică și politică a Transilvaniei cu statele românești extracarpătice, iar, mai apoi, apariția seriei de lucrări consacrate românilor din Ardeal și Ungaria, din Bucovina și Basarabia nil dezvăluie pe

Nicolae Iorga ca pe un istoric interesat de trecutul populației românești din vestul și estul spațiului nostru geografic. Interesul manifestat pentru românii aflați la începutul secolului al XX-lea sub dominație străină ia făcut, nu întâmplător, pe exegeții operei sale să afirme că, înaintea înfăptuirii unității politice, Iorga a realizat, virtual, unitatea. Prin lucrările, articolele și conferințele sale, ce subliniau unitatea civilizației românești, sa creat o stare de spirit favorabilă intervenției armatei române în Ardeal în vara anului 1916. Ea nu este singulară în peisajul istoriografic românesc de la cumpăna veacurilor XIX și XX. Tot în această perioadă, istoricii, etnografii și filologii erau interesați și de cercetarea românilor din nordul Peninsulei Balcanice, îndeosebi de Sextil Pușcariu și Pericle Papahagi. Cu alte cuvinte, exista un interes științific major pentru investigarea românilor din afara frontierelor politice. El se integra într-un context general european, cu un tuș mai apăsător la națiunile din spațiul Europei Centrale și din Europa de Sud-Est ale căror evoluții de la națiuni etnice către națiuni stat au fost întârziate de prezența Imperiului Austro-Ungar, a Imperiului Țarist și a Imperiului Otoman.

Acestea erau realitățile din lumea românească la începutul secolului al XX-lea, când se anunța declanșarea celei mai mari conflagrații de până atunci și care va modifica într-o manieră fundamentală frontierele Europei Centrale și de Sud-Est. Lumea românească și îndeosebi elita intelectuală și cea politică s-au străduit să fie pregătite pentru proiectul reîntregirii naționale. Eșecurile din trecut

i-au arătat că fără implicarea majorității populației românești, care să urmeze elita în marile proiecte naționale, șansa de realizare a lor era mică. De asemenea, era dificil să realizezi unirea într-o conjunctură politică și militară nefavorabilă. Trebuie să precizăm că nici printre români nu exista unanimitate în proiectul reîntregirii naționale. Unii nu credeau că este posibil, iar alții îi vedeau pe românii din Transilvania și Bucovina într-o formulă federalistă.

Dacă privim cu ochi critici la ce ne lipsește astăzi, ca să putem să repetăm evenimentele care s-au produs în primăvara și toamna-iarna anului 1918, ar fi multe de spus. Și în România, și în Moldova asistăm la o degradare accentuată a calității profesionale și umane a clasei politice. Majoritatea liderilor partidelor politice din ambele state românești nu au nicio cultură politică necesară ca să poată impune proiecte naționale majore, niciun simț al datoriei față de țară și de cetățenii care i-au ales, și nicio pregătire profesională serioasă. Oricum, cei care conduc destinele românilor nu sunt oameni politici, ci, mai degrabă, sunt politicieni dispuși să facă compromisuri majore, chiar în detrimentul interesului național. Cred că, în momentul de față, incapacitatea clasei noastre politice este un mare obstacol. Slaba ei pregătire politică și profesională nu-i permite să înțeleagă care sunt marile noastre proiecte în An Centenar. Ea mai degrabă le enumeră, fiindcă știe că asta așteaptă oamenii. Dar nu le înțelege și nu crede în ele. Sigurul scop care îi unește este îmbogățirea, promovarea și permanențizarea sistemului de tip fanariot. O altă mare problemă este lipsa de moralitate și de simț civic la clasa noastră politică. Încerc să fac un efort de imaginație să găsesc la noi un fiu de prim ministru care să se înroleze înainte de împlinirea vârstei legale, să-și pună viața în pericol pentru interesul național, așa cum a făcut-o viitorul istoric Gheorghe I. Brătianu. Și de asemenea, un prim-ministru care să nu își împiedice copilul să se înroleze și când nu reușește, să-l trimită într-un loc aflat la distanță de conflict, la Cartierul General, spre exemplu. La fel, ar fi interesant să punem o listă cu liderii partidelor românești din Româ-

nia, Transilvania, Basarabia și Bucovina, alăturată unei care conține numele liderilor actuali ai partidelor politice din România și Moldova. Doar dacă le vom analiza pregătirea lor profesională vom avea o imagine a decalajului profesional care există între liderii din trecut și cei din prezent, care ne explică de ce ne găsim în această criză de valori. Dacă ar fi altfel, România și Moldova ar funcționa mult mai bine, față de realitățile prezentului. Despre popor, ce putem să spunem? Ce modele ar putea să urmeze românii, ce proiecte cinstite și în interesul națiunii i se propun? Din păcate, niciunul. Și atunci, în lipsa unor proiecte viabile promovate de instituțiile statului, avem mai degrabă inițiative din zona civică, din partea unor oameni destoinici, profesioniști și onești, profesori din licee și universități, membri ai academiei și ai institutelor, și eventual ai unor instituții locale, primari, directori de instituții culturale, dar este totuși puțin. Mari speranțe îmi pun în Academia Română, în special în noua conducerea aleasă, la începutul acestui an, că va reuși să readucă cu forță și într-o manieră convingătoare în spațiul public marile proiecte ale românilor de pe ambele maluri al Prutului.

România și-a atins un prim scop, anume cel al intrării în Uniunea Europeană. Este doar un prim pas, intrarea trebuind să fie dublată de integrare și, în timp, de schimbarea de mentalitate a românilor. Care ar putea să fie următorul proiect major pentru toți românii? Cu siguranță, proiectul ar trebui să-i aibă în vedere pe românii din afara frontierelor politice ale României de astăzi. În primul rând, o implicare mult mai activă din postura de stat membru al Uniunii Europene pentru protejarea și sprijinirea românilor din Basarabia, nordul Bucovinei, a aromânilor din Grecia și Albania, a macedoromânilor din Macedonia, a românilor/valahilor din Serbia și a a puținilor istoricoromâni care mai sunt în Istria și Croația. O mult mai mare grijă pentru românii care sunt plecați să lucreze în Uniunea Europeană, în Statele Unite și Canada, sau oriunde sunt ei. Reprezentanțele noastre diplomatice au rămas mult în urmă față de nevoile și nivelul de așteptare al românilor din

afara frontierelor noastre politice. Poate un proiect de a-i readuce în țară pe românii plecați la muncă în străinătate nu ar fi de neglijat, precum și un alt proiect în relație cu Republica Moldova, unde numărul celor care văd în România o casă a lor a crescut, de la an la an. Dar, evident, acest proiect trebuie și poate fi realizat doar cu acordul românilor din Moldova! Politica României de-a investi în educație, de-a oferi burse elevilor, studenților și doctoranzilor din Republica Moldova este una potrivită și de mare viitor, deoarece se investește în educația tinerilor. Acum se pot vedea și evalua rezultatele politicii României de sprijinire a tinerilor din Moldova din ultimii 25 de ani, fapt care se reflectă în creșterea numărului celor care agreează unirea celor două state românești.

În altă ordine de idei, trebuie să spun și din experiența personală că lucrurile, din acest punct de vedere, au evoluat în bine și în Moldova/Basarabia. În anul 1995, când am ajuns pentru prima dată în Chișinău, în marea majoritate a instituțiilor și a locurilor publice unde intram se vorbea în limba rusă, iar astăzi, lucrurile sunt invers. Din anul 2008, de când împreună cu colegii de la Universitatea de Stat din Republica Moldova am înființat un Institut de Studii Interdisciplinare care funcționează la Oradea și Chișinău, am ajuns la Chișinău și de două sau trei ori pe an la activitățile științifice organizate împreună, și am constatat cu surprindere o evoluție pozitivă, cu excepția unor momente politice mai complicate.

2.

Este dificil, dar nu imposibil să identificăm momente care să se apropie ca semnificație de anul 1918. Știm că în istorie faptele nu se repetă într-o manieră identică, ca într-o reacție chimică, dar pot să existe anumite similitudini sau fapte asemănătoare, la diferențe de câteva decenii. Poate mai apropiate de anul 1918 au fost evenimentele din România și din Moldova, imediat după prăbușirea regimului lui Nicolae Ceaușescu și după mișcarea de independență de dincolo de Prut, în contextul prăbușirii comunismului

în Europa de Est. Atunci, în plan european s-a produs un cataclism de aceeași intensitate ca prăbușirea marilor imperii în anul 1918. Interesant că printre cauzele schimbărilor din 1918 au fost mișcările naționale și dorința de libertate, iar în anii 1989-1991, la fel dorința de libertate și rededeptarea sentimentului național, în opoziție cu internaționalismul proletar de până atunci. Cred că în anul 1989 și 1991 România și Moldova au câștigat enorm în plan politic și național, dar din cauza unor lucruri pe care doar le bănuim nu s-a mers până la capăt.

A mai fost încă un moment favorabil, anume cel de după aderarea României la Uniunea Europeană și după votarea acordului de asociere, în septembrie 2014, a Republicii Moldova cu Uniunea Europeană. Așa cum evoluează lucrurile în prezent în Republica Moldova, sunt toate șansele ca să fie ratat și acest moment. Populația din Republica Moldova și-a pus foarte mari așteptări în apropierea de Uniunea Europeană, iar politicienii pro-europeni de la Chișinău au vorbit atât de mult de avantajele integrării în UE și au făcut atât de puțin, încât lumea a început să asocieze valorile europene cu ceea ce se întâmplă negativ pe scena politică de la Chișinău. Evident că acest lucru, dar și alte cauze, au condus până la urmă la câștigarea președenției Republicii Moldova de liderul unui partid pro-rus, și, din păcate, pare că lucrurile se vor înrăutăți și mai tare. Nici în România scena politică nu este lipsită de tensiuni, iar partidele care guvernează România în Anul Centenar sunt preocupate mai degrabă de slăbirea luptei anticorupție și mai puțin de ceea ce ar trebuie să servească interesului cetățeanului și comunității. În plus, în aceste momente, Uniunea Europeană se confruntă cu numeroase probleme create de partidele populiste din Ungaria, Austria, Italia etc., cărora le-a fost oferită muniție pentru discursul lor xenofob tocmai de greșelile funcționarilor superiori de la Bruxelles, în spinoasa problemă a migrației. Dar ca să concluzionăm, nutresc speranța că România va reuși în următorii ani să pună în practică unele din proiectele amintite mai sus, și poate și altele la fel de importante pentru neamul românesc.

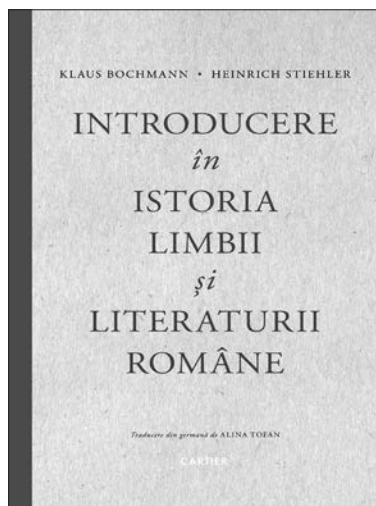
NOI APARIȚII • EDITURA CARTIER • NOI APARIȚII

OLEG SEREBRIAN CÂNTECUL MĂRII ROMAN. EDIȚIA A 2-A

„E un roman dictat de urgențe: dureros, dar, în același timp, luminos, împărțit între o proză poetică și transparența unui eseu. De pe poziția unei ambiguități inteligente, el abordează istoria care lipsește și despre care trebuie spuse atâtea, istoria Europei Centrale, cu frontierele ei rănite și privirea încă rătăcită într-un orizont necunoscut. (...) Cartea ne oferă o lectură generoasă, produs al unui istoric sensibil, dar și al unui poet îndrăgostit de rădăcinile multiculturalității mitteleuropene, care se hrănesc din solul unei memorii încă vii, dar și din niște vise, care ne ating și ne reasigură timid că suntem datori să clădim un viitor continuu.”

Marco LUCCHESI

KLAUS BOCHMANN • HEINRICH STIEHLER INTRODUCERE ÎN ISTORIA LIMBII ȘI LITERATURII ROMÂNE TRADUCERE DIN GERMANĂ DE ALINA TOFAN

„Renumitul romanist Klaus Bochmann de la Leipzig și cercetătorul literar Heinrich Stiehler de la Viena au oferit o soluție concisă și bine documentată pentru sarcina asumată. Bochmann tratează istoria fascinantă a limbii române, care este strâns legată de istoria evoluției populației din zona Dunării de Jos. (...) Stiehler elaborează o schiță deschisă a istoriei literare, în care este evidentă interpretarea influențelor otomane, grecești, rusești și, în cele din urmă, franceze și germane ca trăsătură specifică a istoriei literaturii române.”

Markus BAUER

POEZIE

VACILE-
-DOMNULUI
de DUMITRU CRUDU

DUMITRU CRUDU (1967, FLUTURA, UNGHENI, REPUBLICA MOLDOVA), PROZATOR, DRAMATURG, POET. DUPĂ ABSOLVIREA ȘCOLII MEDII DIN SA-TUL NATAL, INTRĂ LA FACULTATEA DE JURNALISTICĂ A UNIVERSITĂȚII DE STAT DIN CHIȘINĂU (1985-1987), APOI STUDIAZĂ LIMBA GEORGIANĂ LA FACULTATEA DE LITERE A UNIVERSITĂȚII DIN TBILISI (1987-1991), PE CARE O ABANDONEAZĂ ÎN PLIN RĂZBOI CIVIL. LICENȚIAT AL FACULTĂȚII DE FILOLOGIE A UNIVERSITĂȚII „TRANSILVANIA” DIN BRAȘOV. A DEBUTAT, ÎN 1994, CU DOUĂ CĂRȚI ÎN ACELAȘI TIMP („FALSUL DIMITRIE”, ARHIPELAG; „E ÎNCHIS, VĂ RUGĂM, NU INSISTAȚI”, PONTICA), IAR DE ATUNCI A MAI PUBLICAT ȘI ALTE VOLUME DE POEZIE, ÎNTRE CARE: „ȘASE CÂNTURI PENTRU CEI CARE VOR SĂ ÎNCHIRIEZE APARTAMENTE” (PARALELA 45, 1996), „POOOOOOOOOOATE” (VINEA, 2004), „EȘARFE ÎN CER” (CARTIER, 2012), „LA REVEDERE, TATĂ” (CASA DE PARIURI LITERARE, 2015). A LANSAT ÎN 1998, ÎMPREUNĂ CU MARIUS LANUȘ, „MANIFESTUL FRACTURISMULUI” ÎN ZIARUL „MONITORUL DE BRAȘOV”. ÎN 2014, APARE ANTOLOGIA DE POEZIE „FALSUL DIMITRIE” (CARTIER), TRADUSĂ ÎN 2018 ÎN LIMBA POLONĂ ȘI EDITATĂ LA GDANSK, POLONIA. ESTE UNICUL DRAMATURG ROMÂN JUCAT ÎN AFRICA ȘI ÎN AMERICA CENTRALĂ. PIESELE SALE AU MAI FOST MONTATE ÎN REPUBLICA MOLDOVA, ROMÂNIA, FRANȚA, SUECIA, GERMANIA ȘI ITALIA. ÎN 2004, A CÂȘTIGAT PREMIUL UNITER AL FUNDAȚIEI „PRINCIPESA MARGARETA” PENTRU CEA MAI BUNĂ PIESĂ DE TEATRU DIN ROMÂNIA („ALEGEREA LUI ALEXANDRU SUTZU,” UNITEXT, 2004). ÎNCEPÂND DIN ANUL 2008, PUBLICĂ ȘI PROZĂ, ÎNTRE CARE ROMANELE „MĂCEL ÎN GEORGIA” (POLIROM, 2008) ȘI „UN AMERICAN LA CHIȘINĂU” (CASA DE PARIURI LITERARE, 2013). UNA DINTRE CĂRȚILE SALE DE PROZĂ – „OAMENI DIN CHIȘINĂU” (TRACUS ARTE, 2011) – A APĂRUT LA O EDITURĂ DIN CEHIA, ÎN 2017, ÎN TRADUCERĂ LUI JIŘÍ NAŠINEC. CEA MAI NOUĂ CARTE A SA DE PROZĂ ESTE „MOARTEA UNEI VEVERIȚE” (UNIVERS, 2017).

VACILE-DOMNULUI

Când în dimineața zilei de
trei iunie am
mers cu
mama la
spitalul de
boli infecțioase la
mătușa Ileana, sora mamei, la
care
mama ținea enorm de
mult,
mătușa Ileana era
galbenă la
față ca
șofranul
pe banca din
fața spitalului cu un
etaj galben cu
vopseaua
coșcovită pe
care ne-am așezat

mătușa Ileana își
ținea
picioarele în sus
ferindu-se să le
așeze pe
asfalt,
ca să nu
strivească vacile-domnului care
roiau pe
sub
banca pe
care stăteam le

ținea în aer
O asculta pe
mama cu
picioarele în aer
Îi spunea mamei cu
picioarele în aer
că
de un
singur lucru îi pare rău
că
îi sunt copiii mici
și în timp ce îi spunea asta
își ținea
picioarele în aer
Își ținea picioarele în aer
când
mama a apucat-o de
umăr și a tras-o
spre
ea
își ținea
picioarele în aer
când
s-a lipit de
mama
își ținea
picioarele în aer
când plângea cu
fața
pe umărul mamei
ca să nu o văd eu
cu grijă
ca eu să nu
observ că
plânge își
ținea

picioare în aer
în timp ce mama o
ferea de mine și de
restul lumii
își ținea
picioarele în aer
când capul i se
zbătea pe
pieptul mamei ca
un clopot din
curzio malaparte

își ținea
picioarele în aer
când mâinile au
început să-i
tremure își
ținea
picioarele în aer
temându-se să nu
observ eu asta
vacile-domnului fojgăiau pe
sub
picioarele băncii, pe
lângă
picioarele noastre și ea se
temea să nu
observ eu asta
și teama ei i s-a
transmis și
mamei care a început să
plângă
și și-a ridicat
picioarele în aer
vacii ale domnului care
mișunau pe
sub

tălpile noastre
și teama ei mi
s-a
transmis și mie
și mi-am ridicat
și eu
picioarele în aer
vacii ale domnului care
mișunau pe
sub
tălpile noastre
cu toții
stăteam pe
banca aia din
fața spitalului de
boli infecțioase din
ungheni
galbeni la
față ca
șofranul și ne
țineam
picioarele ridicate în
aer

AZI

o singură dată am
fost
cu mama la un
film
la care am
râs ca un
apucat

azi
cinematogragul ăla nu
mai există

azi
nu
mai e în
viață nici
mama

azi
m-am uitat iar la
filmul

ăla
și
am

plâns
în
hohote

**CIUPERCI BUNE/
CIUPERCI OTRĂVITOARE**

mătușa mea vighea
știa să
distingă
ciupercile bune
de alea
otrăvitoare mergea
dimineața devreme după
furtună la
cules ciuperci când
ploaia încă se
scurgea pe
ciuperci ca pe
sticla ferestrei
mătușa mea vighea nu
era căsătorită
bărbatul cu care
urma să se

căsătorească
a părăsit-o când
a rămas
gravidă
și ea mă
lua cu
ea în
pădure
la cules
ciuperci după
furtunile alea
mari
când toată
noaptea tremuram de

frică
la cules
ciuperci în
pădurea din
fundul grădinii
știa să le
deosebească
Mă lua cu
ea în
pădure și mă
învăța
să le caut la
poalele copacilor
din care mai
cădea câte un
strop de ploaie
să le
deosebesc pe cele
bune
de cele
otrăvitoare

și era tare
uimită că eu nu
vedeam
diferența
mătușa mea vighea a
murit și eu nici
acum nu
știu
prin ce se
deosebesc ciupercile
bune de
alea
otrăvitoare

CAMERA VECINĂ

moș vasile și
mătușa ileana se
retrăgeau în
camera vecină și
șușoteau cu
mama
un
zâmbet niște
vorbe
tărăgănate niște
șoapte și o
trâmbă de
fum de
țigară în
camera vecină
„oare dacă aş
deschide
brusc
ușa aş mai
da de
ei
acolo?”

BICICLETA AIA FĂRĂ FRÂNE

Pe vremea când
Trăiau bunica,
mama și tata,
aveam o
bicicletă, care,
spre deosebire de
bicicletele lui
Marcel Tolcea, nu
avea frâne.
Și eu nu
aveam alta
și îmi doream foarte tare
să am una și urcam în
șa
știind că nu
are frâne
știind la ce să mă
aștept
știind că,
de la un
punct încolo,
frânele nu
o să-mi mai răspundă la
comenzile mele,
dar mi
se rupea,
important era că
aveam și eu o
bicicletă și că era
a mea și că
puteam merge cu
ea oriunde voiam.
De regulă, eram

rațional și
mergeam doar pe
drumuri
drepte
evitând orice
surpriză și atunci
apăsam cât de tare puteam pe
pedale, până când
vântul îmi răsuna în
urechi ca
imnul național.

Niciodată nu
uitam că bicicleta mea
nu
avea frâne
și de
aia alegeam doar
drumurile pustii din
coada iazului sau din
valea seacă.

O dată pe lună însă
trebuia să
inspectez lanul de
grâu din
vârful dealului și
înapoi coboram
panta de la
Cantea, zburând cu
toată viteza la
vale, strigând la
cei care îmi
ieșeau în față să se
dea la o parte.

Odată însă în față mi-a
ieșit o cireadă de vaci și
am scăpat de o
ciocnire violentă sărind de pe
bicicletă spre creanga unui copac, de
care m-am agățat în
ultimul moment, și
bicicleta s-a izbit fără
mine într-o vacă bălțată și s-a
prăbușit cu ghidonul
în pământ.

O dată pe lună și nu
de aceea că îmi
plăcea să risc, dar că nu
aveam încotro.
O dată pe lună mi se
ridica părul în cap și mi se
măreau ochii în orbite.

O dată pe lună mă
întorceam zdrelit și
julit acasă. O dată pe
lună mă întorceam
plângând,
în hohote.
După care iar
mergeam doar pe
drumuri netezi ca
oglindea.

Pe bicicleta aia fără
frâne am plimbat-o pe
prima mea dragoste.
Cu bicicleta aia fără
frâne am mers când ea
m-a părăsit.
Cu bicicleta aia fără
frâne am umblat o
noapte întreagă când a
murit bunica mea Anica.

Pe bicicleta aia fără
frâne am

împlinit șaisprezece ani.
Pe bicicleta aia fără
frâne am fugit de
armată. De
armata sovietică.
Pe bicicleta aia fără
frâne am
plâns
când a murit mama mea.
Era prima dată când mă
simțeam abandonat.

Urcam pe ea zilnic.
Coboram cu ea panta aia
piezișă, lăsând copacii să
vâjâie pe
lângă mine ca
mahna.
Cu inima cât un
purice de
mare.
Pe un drum care șerpuia în
dreapta,
la stânga, ca
destinul.

Cu cămașa leorcă în
spate.
Cu broboane de
sudoare care îmi
curgeau în ochi și nu
îndrăzneam să-mi iau
mâna de pe
ghidon pentru a mi le
șterge. O mașină mă
depășea așa cum te

depășesc
foarte multe lucruri
în viața asta.
Când eram pe ea
mă gândeam la
la ce o să-mi
aducă viitorul.
Bunica, tata și mama de mult nu
mai sunt
în viață.

Iar eu nu mai merg pe bicicleta aia.
Pentru că acum chiar și atunci când
merg pe jos
Parca tot pe ea aş merge,
pe bicicleta aia fără
frâne.

TATĂL MEU

La expoziția lui Verdianu, la muzeu,
Eu l-am văzut pe tatăl meu.
Pe tatăl meu, pe care nu-l văzui,
De când din Flutura s-a dus și nu-i.

Căci tatăl meu s-a dus, s-a dus,
Ca apa unui râu, înapoi, în sus.
Și atunci m-am întrebat, rămas pe mal:
Unde s-a dus, pe care cal?

Și de ce, ducându-se, mi-a luat cu el
Și bucurii, și schiuri, și oțel?
Atâta am sperat, printre copacii goi
Că o să revină ca apa, înapoi.

Însă, oricât eu am scrâșnit din dinți
și l-am strigat,
El înapoi la neam nu s-a înturnat.
La expoziția lui Verdianu la muzeu
Eu l-am văzut din nou plecând
pe tatăl meu.

PROZĂ AZERĂ

ÎNTÂLNIRE CU UCIGAȘUL

de AJDAR OL

AJDAR OL ESTE UN SCRIITOR NOTORIU ȘI UN REPREZENTANT MARCANT AL GENERAȚIEI DIN ANII '80. ESTE POET, PROZATOR, PUBLICIST, DRAMATURG ȘI TRADUCĂTOR. DEȚINĂTOR AL PREMIULUI CĂRȚII NAȚIONALE. A PUBLICAT PESTE 30 DE CĂRȚI. PIESELE „MOLLA NASREDDIN ȘI ELEFANȚII LUI EMIR TEYMUR”, „A FOST ODATĂ...” ȘI „ULTIMA SCRISOARE” AU FOST MONTATE PE SCENELE MULTOR TEATRE DIN AZERBAIDJAN. ÎN BAZA POVESTIRILOR „O POVESTE NOUĂ DESPRE KADÂR”, „ÎNTÂLNIRE CU UCIGAȘUL”, „KEMANCEAUA LUI USTA YUSIF” AU FOST TURNATE FILME. CĂRȚI SEMNATE DE AJDAR OL AU FOST PUBLICATE ÎN IRAN, TURCIA, RUSIA, POLONIA, GERMANIA ȘI GEORGIA... OPERELE LUI AU FOST TRADUSE ÎN ZECI DE LIMBI ALE LUMII. VOLUMULUI DE POEZII „TRĂIEȘTE” I S-A ACORDAT MARELE PREMIU PENTRU POEZIE „CUVÂNTUL DE AUR” AL MINISTERULUI CULTURII ȘI TURISMULUI DIN AZERBAIDJAN. POVESTIREA „MAIMUȚA COMANDANTULUI DE CAMPANIE” A LUAT MARELE PREMIU „MAHMUD KASHGARI” ÎN CADRUL CONCURSULUI INTERNAȚIONAL AL ȚĂRILOR TURCICE.

Era primul an în care începusem să predau la universitate. Nu eram cu mult mai în vârstă decât studenții mei, de aceea ne-am atașat unii de alții, ei comunicau cu mine într-un mod liber.

În acea zi în care a avut loc întâmplarea pe care mă pregătesc să v-o povestesc, studenții unei grupe din anul trei, cărora le predam cursuri de seminar, susținuseră ultimul examen din sesiunea de vară. Am fost asistentul lui Gabil-muallim, care primea examenul. Examenul se apropia de sfârșit. A intrat și ultima studentă, Rena, o fată foarte simpatică. Se îmbrăca întotdeauna conform ultimei mode, se deosebea de ceilalți printr-o comportare prea liberă. Venea la ore doar când avea chef, era capricioasă și răsfățată. Știam că este o gură-spartă și vorbește vrute și nevrute. De vreme ce apărea la seminare din când în când, n-am reușit să o cunosc destul de bine. Știam că Rena nu face casă bună cu învățătura. Mai exact, nu se implica activ în discutarea subiectelor materiei pe care o predam, dar nu era o ignorantă.

Gabil-muallim și-a ridicat capul de la o foaie de hârtie și, jucându-se cu stiloul din mână, a întrebat-o pe Rena:

– Și tu ai venit să susții examenul?
– Da! a răspuns ea calm, privind galeș. Cu o mișcare dezinvoltă, a pus geanta pe bancă, s-a uitat la Gabil-muallim și a zis:

– Pot să iau un bilet?
– Dar nu te cunosc deloc. Ai frecventat cursurile mele? Aflăm imediat. Gabil-muallim a deschis un caiet în care-și nota reușita studenților și a început să-l răsfoiască.

– Nu vă necăjiți degeaba, l-a întrerupt Rena. Am fost la orele dumneavoastră de cel mult două-trei ori.

– De ce n-ai fost? Gabil-muallim s-a arătat surprins de sinceritatea nonșalantă a studentei.

– Cursurile dumneavoastră mă plictiseau. Gabil-muallim a rămas uluit.

– Și ce anume te plictisea la orele mele? a întrebat el, uitându-se la fată cu ochii ieșiți din orbite.

– Nu predați interesant, a răspuns Rena pe același ton.

– Încetează să faci pe deșteapta! și-a ieșit din pepeni Gabil-muallim.

– Gabil-muallim, ați dori să vă mint? Vă spun doar ceea ce cred, și Rena a răs ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic.

Gabil-muallim era în mare încurcătură. Vedeam cât de greu îi este să găsească un răspuns.

– Nu, nu aș vrea să minți, mormăi el, ca și cum ar fi vrut să câștige timp.

– N-o să mint, chiar dacă dumneavoastră ați dori acest lucru, a spus fata cu impertinență.

Gabil-muallim a înțeles că nu va reuși s-o pună la punct pe studenta sa și a tăcut.

– Rena, ia și tu un bilet, am intervenit eu, pentru a mai degaja situația.

Rena a luat un bilet și s-a așezat în bancă. S-a uitat la subiecte și, privindu-mă în ochi, a spus:

– Nu am rezolvare decât pentru un singur subiect din cele trei, iar la al treilea, se pare, nici nu merită să mai răspund.

– O să-ți dau acum un „doi” și imediat ai să te-nveți minte, s-au aprins ochii lui Gabil-muallim, simțind o ocazie bună de a-și lua revanșa în fața Renei.

– Eu și așa sunt deșteaptă! a spus Rena cu dispreț.

– Și la examenul repetat nu-ți voi da mai mult de „doi”! s-a aprins din nou Gabil-muallim.

Toate cele întâmplare nu diminuau în niciun fel frumusețea Renei. Cuvintele lui Gabil-muallim nu aveau efect asupra ei. Cu alte cuvinte, o durea în cot.

– O să primiți indicații ca la acel „doi” să mai adăugați un „doi”, nu s-a abținut Rena.

– Nu cred, să mi se usuce degetele dacă o voi face! s-a dezlănțuit Gabil-muallim.

– În acest caz, o vor face alte degete.

– Am să-ți fac vânt din universitate!

– Puteți să încercați. Ia te uită, nu va fi nicio pagubă...

– Rena, încetează! Nu se mai poate așa! i-am spus după ce mă răzbise și pe mine.

– Rașim-muallim, aș vrea ca Gabil-muallim să știe că este un om rău, că studenții nu-l plac, a continuat Rena. Nimeni nu vorbește cu amabilitate despre el. Dar dumneavoastră sunteți bun.

Faptul că mă pune fața în față cu Gabil-muallim putea fi o mare gafă.

– Gabil-muallim, dați-i voie Renei să aștepte pe culoar, pentru că vreau să vorbesc ceva cu dumneavoastră, a trebuit să intervin din nou.

Gabil-muallim nu mai avea forțe pentru a-mi putea răspunde. Văzând că tace, i-am făcut Renei semn cu capul să plece.

Ea a pus carnetul de note pe masă și a ieșit. S-a lăsat liniștea. Sprijinindu-și coatele pe masă, Gabil-muallim și-a luat capul în mâini și a căzut pe gânduri. Am început să fac ordine în hârtiile de pe masă. Ca să fiu sincer, eram de acord cu cele spuse de Rena, pentru că studenții cu adevărat nu se puteau apropia de Gabil-muallim. Căutam cuvinte de consolare pentru colegul meu. Doream să îndepărtiez cât mai repede tensiunea care plana peste noi. Cu toate acestea, fraza salvatoare nu-mi venea în minte și am spus primul lucru care mi-a trecut prin cap:

– Gabil-muallim, fata asta ne dă mari dureri de cap. Și nici nu știm cine este, ce face, pe cine mizează. Poate îi dăm o notă să ne lase în pace?

– Rașim-muallim, a respirat adânc Gabil-muallim, sunteți încă celibatar și eu vă înțeleg bine. Era cazul să-mi fi spus de la bun început că o simpatizați pe fata asta și să n-o lăsați să mă calce pe nervi. Predau de atâta timp, dar așa ceva nu mi s-a mai întâmplat. Sfatul meu pentru dumneavoastră: țineți-vă cât mai departe de ea. Altminteri, nu veți scăpa de nenorociri.

Gâtul mi se uscasc. Chiar nu aveam nicio relație mai specială cu Rena. O văzusem doar la seminare. Știam că este de o sinceritate aparte, dar despre îndrăzneala ei, pe care o descoperisem azi, nu știam nimic.

– Nu pot să-i dau acestei fete vreo notă, a spus Gabil-muallim, împingându-mi carnetul Renei. Notați-o cum doriți și restituiți-i carnetul. Și să n-o mai văd în viața mea.

– O să-i dau un „trei”! am spus grăbit, pregătindu-mi stiloul.

– Nu, ea vrea doi plus doi. Din respect pentru dumneavoastră, vă las să-i dați cât dorește ea. Dar băgați-vă în cap: stați cât mai departe de ea. Femeia asta nu este de nasul dumneavoastră.

Înțelegând că nu-l voi putea convinge pe Gabil-muallim de nevinovăția mea am desenat, vrând-nevrând, nota „patru” în carnetul îndărătniceii studente. Știam că nu este bine s-o invit pe Rena în sala de examinare. Am deschis ușa și am ieșit pe culoar. Rena se plimba de ici-colo, dar văzându-mă, s-a oprit.

– Gabil-muallim s-a dovedit a fi un om bun, am spus. Ți-a dat un „patru”, și i-am întins carnetul.

– El nu mi-ar fi dat mai mult de „doi”, a răs Rena. „Patru” mi-ai dat tu. (Rena mi s-a adresat de câteva ori cu „tu”.) Prin urmare, te invit la cină, oriunde dorești.

– Mulțumesc, dar nu e nevoie de așa ceva, am spus eu derutat.

– Bine, bine, nu te fandosi!

Doamne, cu câtă ușurință reușește ea să te domine! E de-ajuns să spună ceva, că tu îți împreunezi mâinile într-un gest de admirație. Pentru că era aproape cu neputință să rămâi impasibil în față frumuseții Renei.

– N-aș vrea să te cheltuiești o dată în plus, am spus-o ca pe-o soluție de compromis.

Rena m-a măsurat cu privirea, a bolborosit ceva și a răs cu sarcasm.

Mă zăpăcisem cu totul. La urma urmei, Rena îmi este studentă. De ce n-aș schimba situația în favoarea mea? Cel puțin, aș putea să fac uz de autoritatea de profesor.

– Rena! am spus cu puțină severitate.

– Da, profesore, m-a întrerupt ea, ca și cum mi-ar fi ghicit gândurile și, prin urmare, simulând timiditatea ca o adevărată actriță.

Ea calculase totul corect, iar acum se amuza. Nu-mi rămânea decât să o las mai moale.

- Rena, hai să ne luăm bun-rămas.
- Rașim-muallim, știu că nu te vei căsători niciodată cu o fată ca mine, a spus Rena.
- Hai să ne vedem duminică, adică mâine, căci vreau să-ți vorbesc, m-am grăbit să-i spun.
- Unde? La ce oră? Rena nu părea deloc surprinsă. Nu mai aveam cum să dau înapoi:
- Mâine, la douăsprezece, la intersecția dintre bulevardul *Azadliq* și strada Ingilab, în stația din fața clădirii înclinate. (Toată lumea din Baku cunoștea acest faimos bulevard și această stradă!)
- Unde vom merge apoi? întrebă Rena cu subînțeles.
- La mine. Acolo nu ne va deranja nimeni, am răspuns pe șleau. Rena a dat din cap aprobator și a adăugat:
- Să știi că gătesc mâncăruri delicioase. Mâine voi coace pentru tine un tort. Pe curând, a spus ea și a plecat.

Duminică m-am trezit dimineața devreme și am început să fac ordine. Locuiam singur într-o garsonieră situată la etajul trei al blocului înclinat din spatele stației unde urma să mă întâlnesc cu Rena. Piața nu era departe de casă. Am făcut niște cumpărături și m-am aranjat. Rămânea doar să aștept ora stabilită. Întotdeauna am considerat timpul de așteptare ca fiind o parte nesemnificativă a vieții. Aceste minute și ore sunt segmente temporare ale vieții. În astfel de minute și ore nu știi ce să faci, te uiți la ceas – nimic altceva.

Am coborât mai devreme, pe la douăsprezece fără douăzeci, și am luat-o spre stație. Unde și cum urma să petrec aceste douăzeci de minute nu prea conta. Timpul trecea dureros de greu. În cele din urmă, s-a făcut douăsprezece. Eram foarte calm și credeam că Rena va veni neapărat. Ea, gândeam eu, este dintre acei care-și respectă cuvântul. Cu toate acestea, timpul de așteptare se cam lungea. M-am decis să o aștept totuși, oricât de mult ar întârzia. Se pare că, încet-încet, m-am îndrăgostit de ea. Căutam scuze pentru comportamentul și cuvintele ei. Mă convingeam că ea a procedat corect cu Gabil-muallim, că Gabil-muallim merita acest lucru și că era cazul să fi fost și mai dură. Trebuia să se găsească cineva care să-i arate pe unde se pișă găina. Și o astfel de persoană s-a găsit. Poate oare un profesor să transforme examenul într-o răzbunare? Nici măcar nu știe să zâmbească cuiva cu bunăvoință.

Taxiul care a frânat în stație m-a readus la realitate. Un individ de vreo șaptesprezece ani a ieșit din taxi și s-a îndreptat direct spre mine. Ținea în mână un pachet.

- Scuzați-mă, sunteți Rașim-muallim? a întrebat el.

Inima mi-a tresărit. Mi-am dat seama că insul ăsta a fost trimis de Rena.

- Da, am răspuns eu printre dinți.
- Sunt vărul Renei. În această dimineață ea, împreună cu mama mea, a zburat la Moscova cu niște probleme importante. M-a rugat să vă transmit tortul pe care l-a copt. V-a descris atât de bine, încât v-am recunoscut dintr-odată. Luați-l, este pachetul dumneavoastră!

N-am putut obiecta nimic, am luat cadoul Renei și nu știu ce mă făcea să cred că fata asta răsfățată a plecat cu adevărat la Moscova cu treburi importante. Oriunde ar fi apărut Rena, acolo totul căpăta viață. Colegii ei vorbeau adesea despre ea. Subiect de discuție putea fi ba înfățișarea ei, ba comportamentul, ba certurile sau mai știu eu ce. Unele dintre aceste discuții ajungeau și la mine. Am înțeles că Rena locuia la mătușa ei, care, se spune, este o femeie atrăgătoare, elegantă, cu legături importante.

Timp de două luni n-am putut s-o revăd pe Rena. Era bine dacă aș fi avut numărul ei de telefon. Sunt sigur că n-aș fi rezistat și aș fi sunat-o, cel puțin o dată. Nu aveam cum să aștept vreun telefon de la ea, pentru că pe perioada vacanței urma să plec din Baku. Îmi era dor de Rena și câteva zile nu-mi găseam locul. Oriunde aș fi mers, oriunde m-aș fi aflat, o căutam cu privirea. Și nu exista nicio persoană apropiată care să-mi spună măcar ceva despre ea. Apoi, treptat, m-am liniștit și am început să mă gândesc să renunț la Rena. Nu exista altă cale de ieșire – trebuia să aștept până în septembrie.

În prima zi a lunii septembrie, m-am dus la universitate, vorbind în gând cu Rena.

Nu știu de ce, dar n-am zărit-o pe Rena printre studenți. Aș fi putut să-i întreb pe colegii ei dacă n-au văzut-o, dar simțeam o stare de jenă numai la gândul de a face acest lucru chiar din prima zi de studii.

În timpul celei de-a doua recreații, am trecut pe la decanat și m-am întâlnit față-n față cu Gabil-muallim. L-am salutat cu multă cordialitate. Buna mea dispoziție l-a făcut pe Gabil-muallim să mă privească ciudat. El se uita la mine cu uimire. Se vede că, m-am gândit eu, mai era supărat pe mine pentru acea întâmplare cu examenul.

- Gabil-muallim, uitați povestea aia. Sunteți un om cu experiență, ați văzut destule în viață. Credeți-mă, Rena și cu mine nu am planificat nimic împotriva dumneavoastră, am spus pe un ton degajat.

Gabil-muallim m-a luat de braț și m-a condus la una dintre ferestrele din foaier.

- Nu ai auzit nimic? a întrebat el sec.
- Despre ce? m-am mirat eu.
- Rena a fost omorâtă. Acum o săptămână.
- Cum? Părul de pe capul meu s-a ridicat vâlvoi.
- Pe 27 iunie, a doua zi după ce Rena a susținut examenul la noi, a fost arestată împreună cu mătușa ei.
- A doua zi? am întrebat din nou.
- Da!

Ceva în mine parcă se rupea. Prin urmare, în momentul în care o așteptam pe Rena în fața blocului înclinat, ea era deja arestată. Rezultă că spusele verișorului ei precum că Rena și cu mama lui au zburat la Moscova într-o chestiune importantă erau o minciună? Sau poate că băiatul nu știa nimic. Gabil-muallim și-a dres vocea și a spus:

- Se pare că mătușa Renei lucra mână în mână cu hoții. Făcea cunoștință cu familii bogate, le vizita, iar apoi le vindea hoților pontul.
- Cum adică?... de uimire, doar atât am putut rosti.
- Cam cu o săptămână înainte de ziua în care Rena a susținut examenul la noi, a continuat Gabil-muallim, în Baku a fost prinsă o bandă de hoți. În timpul interogatoriilor, unul dintre criminali a denunțat-o pe mătușa Renei. Se pare că și numele Renei a figurat în timpul anchetei, altminteri n-ar fi fost invitate ambele la Departamentul Central de Poliție și apoi arestate.

Prin urmare, mi-am spus eu, băiatul care mi-a adus tortul nu știa nimic despre asta, pentru că polițiștii n-au venit după Rena și mătușa ei, femeia și nepoata ei s-au dus singure la poliție.

- Rena avea un văr de șaptesprezece ani, fiul acestei mătușe, spun ei, un băiat bun, cinstit...

Eram gata să confirm cele spuse de Gabil-muallim, abia de m-am abținut, pentru că asta ar fi însemnat că eram cunoscut cu familia Renei.

- Acest băiat a aflat despre arestarea mamei sale și a Renei abia după două zile. A mers la Departamentul de Poliție și a reușit să se întâlnească cu ele. Băiatul, aflat în stare de șoc din cauza arestării mamei sale și a verișoarei, s-a năpustit brusc asupra mamei sale și a vrut s-o lovească cu un cuțit. Rena a încercat să-i despartă și în acel moment cuțitul i-a intrat direct în inimă. A murit imediat. Apoi, în timpul anchetei, s-a demonstrat că Rena era absolut nevinovată. Au suspectat-o doar pentru faptul că ea a fost în vizită, împreună cu mătușa sa, la unele familii bogate, care apoi au fost jefuite.

Gabil-muallim a făcut o mică pauză și a încheiat discursul său:

- Da, Rena era o încăpățânată, dar nici eu n-aș fi crezut niciodată că ar fi în stare să facă așa ceva. Săraca fată...

Mi-am luat rămas-bun de la Gabil-muallim și multă vreme am încercat să mi-l amintesc pe vărul Renei. În ziua întâlnirii noastre toate gândurile îmi erau doar la Rena. La el m-am uitat fugitiv. Nu mi-l puteam imagina mai deloc. Dacă îl voi întâlni vreodată pe cigășul Renei, probabil că nu-l voi recunoaște.

Traducere în română de Nicolae SPĂTARU

RAFT

„AȘ
VREĂ
SĂ
SCRIU
UN
VERS/
SĂ-MI
TAIE
MÂNA”

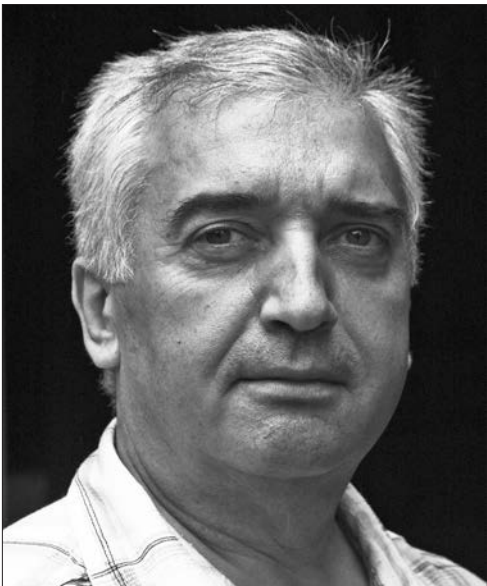

(Re) citită la a doua ediție, *Inima ca un pumn de boxeur* pare să fie una dintre cărțile cuminți ale Norei Iuga. Din 1982, când apărea pentru prima oară volumul, la Cartea Românească, și până în 2015, când este reeditat de Casa de pariuri literare, au fost publicate *Autobuzul cu cocoșați* (2001), o carte cu poeme ciudate, în care autobiograficul și socialul sunt explorate cu instrumentele oniricului, *Lebăda cu două intrări* (2003), un „poem-roman” provocator și controversat, în care autoarea se joacă cu propria scriitură, cu convențiile (literare și sociale), *Fetița cu mie de riduri* (2005), la fel, un roman, dar și un poem, „paradoxal, oximoronic” (Carmen Mușat) și alte volume în care actul poetic este, oarecum, o reacție la nevoia de a experimenta a autoarei.

În cele cinci poeme mari din *Inima ca un pumn de boxeur* (*ascunzătorile, cometa în măcelărie, inima ca un pumn de boxeur, bufnița dezleagă ecuații, conversația*), dar și în cele cinci texte intermediare, de legătură (*suflă cineva în balon, vorbea un englez despre creație, călătoria la plovdiv se amână, demult într-un montmartre, eu sunt acest lucru frumos*), nu neapărat ludicul și experimentul sunt în prim-plan (deși nu se renunță total la ele), ci existențialul. Mai bine zis relația dintre eu și realitatea din afară, cu tot felul de cutume restrictive, dar și cunoașterea de sine ca nevoie supremă, cum ni se sugerează în următoarele versuri: „venim uneori oboșiți acasă/ ieșim din tortura pantofilor/ a cordoanelor a tuturor elasticelor/ se revarsă carnea noastră/ libertatea e grasă/ oglinda un cardinal perfid/ reinstaurează inchiziția” (*cometa în măcelărie*, III). Pe de altă parte, ideea de precaritate – a materiei, dar și a sentimentelor – devine una dintre dominantele cărții, ca în acest superb poem: „el stă în fotoliu și tace/ și eu îl iubesc// era o pasăre cafenie/ care se tot lovea de pereți/ pe pernă între fețele noastre/ se vărsase o lampă de gaz/ mă întrebam/ cine va aprinde primul chibritul/ și părul cui va arde întâi// două bucăți de zahăr/ o felie de lămâie/ puțină răgușeală puțină ironie/ casca de scafandru ascunsă sub palton/ bună ziua domnule/ bună ziua doamnă// foarfecile clămpăneau/ și mai cădea o unghie/ și mai cădea un oscior/ ziua creștea/ noaptea se scurta/ și din somn ieșea/ un colindător/ un recitator/ un gurgulator// de câtă vreme tot aleargă pământul/ de câtă vreme ne tot suportăm/ de câtă vreme/ nuca și creierul și patul/ au două emisfere/ nu tocmai identice// el stă în fotoliu și tace/ și eu îl iubesc” (*inima ca un pumn de boxeur*, VII).

Sunt versuri ce te lovesc în plex, și care exprimă așteptările și angoasele unui eu consumându-și existența la intensitate maximă, urmărit de acutul sentiment al nesiguranței. „Fiecare poem de aici, constată Mircea Cărtărescu într-o evocare, era un mic palat al fricii, al unei nebunii lucide și inspirate, în stare să ilumineze gesturile și obiectele unei vieți derizorii. Fiecare tipa cu propria voce, opunându-se disperat lipsei de speranță a lumii exterioare.”

Lucia ȚURCANU

CENTENAR LEON D. LEVIȚCHI

de VASILE MALANETCHI

ARCHIVARIUS

O dată cu revenirea acasă, la Edi-neț, unde s-a născut acum o sută de ani și unde, cu acest prilej, autoritățile locale au făcut efortul de a-i cinsti memoria prin dezvelirea unei plăci comemorative, savantul și scriitorul Leon D. Levițchi s-a întors în Basarabia natală și prin omagiul ce i-a fost adus la Chișinău, în cadrul unei conferințe științifice organizate de Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu Hasdeu”. De bună seamă, acestea sunt acțiuni ce denotă faptul că, în sfârșit, și în statul Republica Moldova înaintașii merituosi încep să fie sărbătoriți cu demnitate, la justa valoare și în spiritul adevărului.

În căutarea formulei adecvate pentru identificarea preocupărilor științifice și literare ale lui Leon D. Levițchi, am consultat cele câteva surse biobibliografice – foarte puține, de altfel, și niciuna redactată la est de Prut – pe care le-am atestat și în care profilul cărturarului e definit ca lingvist, filolog, fondator al anglisticii românești, lexicograf, autor de manuale școlare și de literatură didactică, traducător, shakespearolog. Și cam... atât. Cu excepția poate a *Dicționarului general al literaturii române*, unde e prezentat drept istoric literar și traducător, mai peste tot unde s-a scris despre el, din necunoaștere, probabil, lui Leon D. Levițchi i s-a refuzat ipostaza de... scriitor. Iată, spre exemplu, ce zice despre el enciclopedia liberă Wikipedia: „Leon D. Levițchi (n. 27 august 1918, Edineț, județul Hotin – d. 16 octombrie 1991, București) a fost un filolog anglist și lexicograf român, cunoscut ca traducător de literatură britanică și autor de dicționare și studii de referință”¹.

E bine că cel puțin numele târgului în care s-a născut omul e ortografiat corect, *Edineț*, și nu *Edinești*, ca în dicționarul citat mai sus!

De bună seamă că, fiind înzestrat nativ cu cele mai alese calități umane, harnic, meticolos și perseverent în atingerea obiectivelor ce și le-a asumat („Drumul spre împlinire și creație este spinos pentru că se definește prin dedicație și sacrificiu...”), Leon D. Levițchi a excelat în domeniile de activitate pe care le-a îmbrățișat și în funcțiile pe care le-a exercitat. A fost un om de știință, de artă și de cultură ce s-a manifestat plenar, desfășurând o prodigioasă muncă științifică și de creație în calitate de pedagog, filolog-lexicograf și scriitor.

Când îl prezentăm însă în calitate de om al scrisului literar-artistic, într-un dicționar specializat, vom reține pentru descriere și comentare exclusivamente genurile activității de creație pe care le-a îmbrățișat, ignorându-le cu bună știință pe cele extraliterare.

De altfel, însuși cărturarul declara cu privire la principalele lui sfere de preocupări: „Mă recunosc în «lingvist» numai cu o reducere drastică a noțiunii moderne prin specificare (tradițional, practic, aplicat, nematematic, psihologic, empatic etc.), la fel și în «cercetător literar» (ocazional) și mult mai mult în «traducător» – fără restrângeri semantice, ba chiar aș zice, cu extinderi, pentru că am considerat întotdeauna și lexicografia bilingvă ca specie a genului numit «traducere». Iar traducerii, într-adevăr, i-am consacrat cea mai însemnată parte a activității mele de mijlocitor între două culturi și foarte, foarte multe ore de curs și seminar în cadrul activității didactice. Părerea mea este că traducerea reprezintă forma cea mai complexă de predare și învățare la o catedră de limbi străine, mai ales atunci când textul ce urmează a fi tradus este o poezie, deoarece implică și cunoașterea legilor muzicii, melodiei și ritmului, precum și rostirea corectă a cuvintelor (în afară de studiul denotației, al accentuării lexicale, gramaticale și stilistice, al modalității, coerenței și stilului, încadrarea textului în întreaga operă a scriitorului, a scriitorului în epocă etc.). Pe de altă parte, traducerea (bineînțeles nu «după ureche») poate constitui și o rampă de lansare în spațiul cercetării științifice...”².

Activitatea lui Leon D. Levițchi pe tărâmul literaturii s-a concretizat de timpuriu în domeniul traducerii artistice în și din română, apoi în domeniul istoriei și criticii literare. O fațetă inedită a personalității lui, pusă de curând în evidență prin valorificarea scrierilor sale păstrate până acum în manuscris, o reprezintă propriu-zis creația literar-artistică de ficțiune. Astfel că, de acum încolo, despre Leon D. Levițchi se va vorbi și ca poet, ca prozator și ca dramaturg...

Din seria de 20 de volume, publicate în format electronic de *Contemporary Literature Press*, editura academică preocupată de valorificarea moștenirii cultural-științifice a lui Leon D. Levițchi, o bună parte din scrierile reproduse în facsimil sunt rodul activității lui literare

din tinerețe: *Chemarea Nordului. Impresii de călătorie* (1937); *Caietul Verde. Poeme* (1938-1939), volum urmat de un alt ciclu de *Poeme* (1944-1946); romanul *Călătoriile lui Lapsus* (1954); nuvela *O întâmplare cu țigani* (1955); *Inimi ruginite, piesă în 4 acte și 1 tablou*; apoi o altă lucrare dramatică, fără titlu.

Cu promisiunea de a reveni asupra subiectului, încheiem aici prezentarea personalității complexe a celui care a fost Leon D. Levițchi, nu înainte însă de a insista sumar asupra unor detalii relevante privind obârșiile lui basarabene, studiile și începuturile activității literare.

Actul oficial de stare civilă prezentat în facsimil pe o pagină din arhiva digitalizată a familiei³, arată că Leon D. Levițchi s-a născut la 27 august 1918 în localitatea Edineț din județul Hotin, în familia preotului-profesor Diomid Levițchi și a învățătoarei Zinaida Leontie Levițchi, născută Gârlea.

Conform datelor din registrul mitral pentru nou-născuți pe anul 1918, nași de botez au fost Mihail Gheorghe Păun, subdirector al Școlii Spirituale din Edineț (fiul poetului basarabean Gheorghe Păun) și învățătoarea Ludmila Leontie Gârlea care, precum lesne putem deduce, era soră bună cu mama pruncului. Taina sfântului botez s-a săvârșit în data de 30 septembrie a aceluiași an de către preotul Theodor Grimalschi și cântărețul Ion Mihailovici.

Lev – astfel figurează în registrul mitral numele nou-născutului – a fost copil unic la părinți și provenea, pe linia paternă, din clerici ortodocși în generația a șaptesprezecea. Tatăl cărturarului, Diomid Leu (20 septembrie 1883 – 11 iunie 1972), născut în satul Lipnic din județul Soroca, a ajuns ulterior protopop de Hotin; iar mama, Zinaida (1 noiembrie 1890 – 6 noiembrie 1971) a văzut lumina zilei la Cuhureștii de Sus, o așezare din același județ, și – se zice – era înrudită cu scriitorul Emil Gârleanu.

Elev de școală primară și de gimnaziu, Leon D. Levițchi și-a urmat părinții în localitățile unde aceștia au fost numiți în funcții ecleziale sau pedagogice. Cursurile de liceu le-a făcut la Cernăuți (clasa I) și la Hotin (clasele II-VIII). În 1937, susținând cu brio examenul de bacalaureat, s-a înscris la Secția de Limbă și Literatură Engleză din cadrul Facultății de Litere și Filozofie a Universității din București. În 1941, a trecut examenul de licență, la Filologia Modernă,

cu *Engleza* (ca specialitate de bază), cu *Estetica și critica literară și Germana* (ca specialități secundare). În teza sa de licență (1941) a abordat subiectul „Ironia lui Byron”.

În anii celui de-Al Doilea Război Mondial, tânărul cărturar este mobilizat în armata română și servește în calitate de translator în diverse unități militare. În 1944 s-a căsătorit cu Sonia-Silvia Simionescu.

În perioada 1946-1949, a lucrat ca profesor de liceu, după care a intrat în învățământul universitar, la București, mai întâi ca asistent la Catedra de engleză a Facultății de Limbi Străine (până în 1955), apoi ca lector (1955-1969). În 1968, a susținut teza de doctorat cu tema „Subliniere lingvistică în opera lui W. Shakespeare”, fiind promovat ulterior în funcțiile de conferențiar și profesor universitar. În 1980 s-a pensionat, la cerere.

Leon D. Levițchi a fost acceptat de timpuriu în Uniunea Scriitorilor din România unde, în anii '50, avea să participe activ la ședințele Comisiei Shakespeare, ca tânăr anglist. Precum mărturisea el în *Autoportret*, acest fapt l-a marcat pentru tot restul vieții, stimulându-i și mai mult interesul pentru știința și arta traducerii.

Activitatea desfășurată de-a lungul întregii vieți de Leon D. Levițchi pe tărâmul criticii literare și al istoriei literaturii engleze derivă din preocupările sale de traducător. Acest gen, traducerea, l-a acaparat chiar de la începuturi,

Leon D. Levițchi

în detrimentul propriei creații literar-artistice originale, și l-a determinat în mod decisiv să îmbrățișeze domeniul interpretării critice, făcută la obiect, cu acribie și exigență sporită, a textelor transpuse în limba română. Astfel, încă din anii tinereții, alături de ipostazele de poet, prozator, dramaturg și traducător, avea să se profileze, cu aceeași energie, vigoare și pasiune, criticul și istoricul literar Leon D. Levițchi, specializat îndeosebi în exegeza moștenirii culturale shakespeariene.

Așa se face că, în afară de tezele de licență și doctorat, de numeroasele prefete și comentarii critice la diferite ediții ale traducerilor din limba engleză inserate în volumele pe care le-a tradus, în afară de laborioasele cursuri pentru studenți privind literatura engleză sau de îndrumările metodologice dedicate expres traducătorilor, cărturarul a editat și câteva cercetări de istorie și critică literară importante. Printre acestea, enumerăm o serie de lucrări extrem de valoroase: studiul *Limba și stilul lui Shakespeare*, inserat în antologia bilingvă *Shakespeare* (1964); cartea *Studii shakespeariene* (1976) și studiul monografic *Viața și opera lui W. Shakespeare*, cu deschideri ample spre orizonturile culturii și civilizației europene medievale, elaborat pentru prima ediție critică de opere complete în limba română a scriitorului englez și plasat, ca text introductiv, în volumul I din cele unsprezece ale seriei; studiul *Mimetism lingvistic în opera dramatică a lui Shakespeare* (1982); postfețele-studii și judicioasele note-comentarii la fiecare dintre piesele shakespeariene incluse în volumele de opere complete; *Istoria literaturii engleze și americane* (vol. I, *De la începuturile literaturii engleze până în perioada lui A. Pope*, 1985).

Eruditul savant a lăsat o moștenire importantă și ca editor/îngrijitor de ediții. Menționăm aici doar faptul că, de rând cu ediția completă în română a operelor lui Shakespeare, pe care a coordonat-o, fiind concomitent și unul dintre principalii traducători și exegeți, Leon D. Levițchi a mai gestionat (împreună cu Tudor Dorin) și alte proiecte editoriale de anvergură: *Antologie de poezie americană* în două volume (1977-1978) și *Antologie de poezie engleză* în patru volume (1981-1984).

Este la fel de impresionantă și lista traducerilor făcute de Leon D. Levițchi din română în engleză. Reproducem doar titlurile unor lucrări apărute în volume aparte: *M. Eminescu, Poems* (ediție bilingvă, împreună cu Andrei Bantaș, 1978); *G. Coșbuc, Poems* (ediție bilingvă, 1980); *Romanian Popular Ballads* (ediție bilingvă, împreună cu Andrei Bantaș, 1980); *O. Goga, Poems* (ediție bilingvă, 1982); *Vasile Florescu, Romanian Art*, vol. II (1984); *G. Călinescu. A History of Romanian Literature* (1989).

Traducerea în engleză a monumentalei lucrări a lui G. Călinescu *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (1941) este o acțiune temerară, o întreprindere cu efecte de importanță majoră în cultura europeană, și se poate spune că reprezintă cheia de boltă a activității literar-științifice a lui Leon D. Levițchi. Indiscutabil, prin tot ce a făcut pe tărâmul culturii noastre naționale și a lăsat drept moștenire posterității, Leon D. Levițchi se înscrie în rândul personalităților mari ale spiritualității românești.

Note și referințe bibliografice:

1. https://ro.wikipedia.org/wiki/Leon_Levițchi. Accesat la 24 iulie 2018.
2. *Autoportret* – [http://editura.mttlc.ro/carti/Leon_D_Levitichi_\(1918-1991\)_volume_two.pdf](http://editura.mttlc.ro/carti/Leon_D_Levitichi_(1918-1991)_volume_two.pdf).
3. *Idem*.

MAESTRI ȘI UCENICI

Anchetă realizată
de EMILIAN GALAICU-PĂUN

VSEVOLOD CIORNEI: „ȘI TOT AȘA, DIN LECTURĂ ÎN LECTURĂ, AM AVUT O SUMEDENIE DE MALLARME-I DE HÂRTIE...”

Emilian GALAICU-PĂUN: Se știe – iar istoria literaturii a transformat întâmplarea într-un soi de mit – că, la capătul unei întâlniri providențiale cu idolul său, poetul Stephane Mallarmé, tânărul Paul Valéry a avut un fel de „șoc existențial”, care avea să-i schimbe destinul: n-a mai publicat poezia vreme de aproape două decenii, iar atunci când a făcut-o, în 1917, dând la tipar la *Jeune Parque* (într-un „fabulos” tiraj de... 40 de exemplare), devenea el însuși un maestru. Ați trăi și Dvs. o astfel de întâmplare? Cine a fost „Mallarmé”-ul Dvs.? Vă rog s-o istorisiți.

Vsevolod CIORNEI: Întâlnirile mele providențiale au fost cu textele, și nu cu oamenii. Descopeream autorii de peste hotarele programei școlare, unul după altul, în virtutea unor întâmplări istorico-biografice care nu știu dacă s-ar fi putut autoproclama drept providențiale. Un băiat de la sat, fără filologi printre părinți și rude, nu prea excelează prin discernământ la lectură. Și nici nu prea avea ce discerne din biblioteca școlii sau cea sătească. Librăriile „Luminița” aveau să apară prin sate mai târziu. Prima ocazie de a completa biblioteca personală a apărut în 1964, odată cu datul la topit al multor cărți editate în Moldova în deceniul precedent. Era ceva legat de trecerea la o nouă ortografie, mi se pare. O mătușă de-a mea lucra la librăria din orașelul Ocnița, pe atunci fost și viitor centru raional. Tata m-a dus într-un depozit prin de cărți destinate execuției – un vraf de vreo doi-trei metri, din care tata mi-a pescuit niște volume de Alesandri, Caragiale, Sadoveanu, Coșbuc și ce mai ținea el minte din copilăria lui gimnazială. Ceea ce făcea micul nostru grup criminal organizat – mătușa, tata și eu – era ilegal, firește. Această dizidență bibliofilă mi-a furnizat câteva lecturi inedite care mi-au călăuzit pe atunci scrisul la acea oră de o primitivitate și naivitate crase. Următoarea întâlnire providențială cu textele s-a produs după admiterea la Facultatea de Matematică a Universității. Nu știu cum sunt studenții de azi de la matematică, dar cei din 1972 erau foarte avizi de literatură, cultură, arte. De la unii dintre ei am aflat de cartea lui Petru Cărare „Săgeți” care nu mai era în vânzare. Cineva chiar mi-a

dat-o pe o noapte s-o citesc. În aceeași noapte am copiat-o de mână într-un caiet gros. Aș putea spune că în anii respectivi poate fi numită providențială întâlnirea cu Grigore Vieru, dar nu cu omul, ci cu cartea „Numele tău”. Pentru mine nu au fost revelatoare doar versurile, ceva mai altfel decât ale clasicii, ci și dedicațiile unor texte – lui Arghezi, Blaga, Sorescu și alții vreo câțiva care nu făceau parte din panteonul erudiției mele rurale. Am căutat în biblioteca universității și am aflat cine mai era și ăștia. Văzând ce mai citesc și alții, am ajuns să aflu și de faimoșii șasezeciști ruși – Evtușenko, Voznesenski, Ahmadullina, Rojdestvenski. Și tot așa, din lectură în lectură, am avut o sumedenie de Mallarme-i de hârtie, iar acum, când știu că nu știu nimic, nu-mi rămâne decât să-l citez pe cel arhetipal: „*La chair est triste, hélas ! et j’ai lu tous les livres...*”

Em. G.-P.: Acum, că sunteți unul dintre cei mai apreciați scriitori români contemporani, rogu-Vă să-mi spuneți dacă ați avut șansa să Vă caute un tânăr autor pentru a „face ucenicie” la Dvs., iar dacă (încă) nu – totul e înaintea! –, pe cine dintre autori ați fi vrut să-l vedeți pe post de „tânărul Paul Valéry”?

Vs.C.: Asta cu „unul dintre cei mai apreciați” e tare de tot. Probabil că tinerii mănuiitori ai condeiului liric încă nu au aflat de aceste proporții ale valorii mele, pentru că nimeni dintre ei nu a solicitat să-și facă ucenicia în atelierul meu de însăilare a cuvintelor pe pagini. Și bine au făcut, pentru că experiențele mele pedagogice din domeniul gazetărie au eșuat cu brio, deși cred că ar trebui să fie mai ușor să-l înveți pe cineva să scrie o știre de ziar decât să-l înveți să compună un poem. N-am auzit pe nimeni revendicându-și creația din beneficele mele influențe. Așa că, poate doar cineva care, la fel ca și mine, învață de la texte, nu de la autori, o fi dat cu ochii de ceva scris de mine și o fi avut cine știe ce revelație... Deși, nu prea cred să fie mulți și de-alde ăștia. Cât privește Valery-ul pe care mi l-aș dori – eu nu vi-s Alexandru Lăpușeanu: dacă voi nu mă vreți, nici eu nu vă vreau!

TROBAR CLUS

DE-ALE IERNII*
de MIRCEA A. DIACONU

„SUNT MULTE FELURI ȘI METODE DE A REÎNVIA O LUME ȘI DE A O REALCĂTUI DIN CIOBURI ȘI FIRIMITURI. CRED CĂ MIRCEA A. DIACONU A ALES FELUL CEL MAI TEMERAR: CEL MAI TEMERAR PENTRU CĂ ȘI-A LĂSAT NOSTALGIA DOAR SĂ PLUTEASCĂ PE DEASUPRA DECUPAJELOR ȘI MONTAJULUI DE ANUNȚURI. NU ȘI-O SCRIE, DOAR O RESPIRĂ. CERNĂUȚI. OBIECTE PIERDUTE E UN MOZAIC PORNIT DE LA O IDEE ISTEATĂ EMINENT. ANUNȚURILE DECUPATE (ȘI ARANJATE ASTFEL ÎNCÂT LAIT-MOTIVUL OBIECTELOR PIERDUTE SĂ NU FIE DOAR O CHEIE MUZICALĂ A «COMPOZIȚIEI», CI ȘI UN SIMBOL AL NOSTALGIEI NESCRISE) SUNT NU DOAR TRANSPARENȚE SPRE O LUME PIERDUTĂ, CI CHIAR UN MOD EPIFANIC AL ACESTEIA. O LUME PESTRIȚĂ ȘI EXTREM DE VIE RĂSARE DE SUB FRESCA DE ANUNȚURI, UN CERNĂUȚI BÂNTUIT DE CRIMINALI, HOȚI, BORFAȘI ȘI ESCROCI (VENIȚI DE PESTE TOT, UNUL DINTRE EI FIIND «ORIGINAL» CHIAR DIN ORADIA MARE), DAR ȘI DE SINUCIGAȘI DIN AMORURI «NENOROCITE» ORI DE «DOMNIȘOARE SIMPATICE» ÎN CĂUTARE DE «CONVERSAȚIE» CU «UN DOMN»” SAU, DIMPOTRIVĂ, DE DOMNI DO-RIND «CĂSĂTORIE BAZATĂ PE ADEVĂR, DREPTATE, EGALITATE ȘI SINCERITATE»; MERCURIALE PENTRU PIEȚE, HOTELURI ȘI BIRJARI, NORME PENTRU PETRECKERILE ȘI PLAJA DE LA CÂRDUL GÂȘTELOR, MECIURI, VIZITE REGALE, SPECTACOLE ETC. ETC. – TOTUL ÎNTR-UN VÂRTEJ CARE SE TRANSFORMĂ ÎNTR-O VIVACE POEZIE «OBIECTUALĂ». (AL. CISTELECAN)

PRIMII FULGI

În noaptea aceasta,
când
a eșit lumea
dela reprezentația d-lui Demetriade,
era
o temperatură care
numai de crivăț nu-ți putea aduce aminte.

Totuși
astăzi dimineață,
26 Noiembrie,
au sosit
solii iernei;

sfioși la început,
s’au afirmat apoi
cu
destulă putere.

În clipa când scriem aceste rânduri
ninge de-a binelea
și Cernăuții
au îmbrăcat
haina imaculată a iernei.

Ninge,
ninge mereu.

Grijile celor
necăjiți și nevoiași
au crescut
la ivirea
solilor albi.

MĂSURI CU PRIVIRE
LA SPORTUL DE SCHI

Primim de la Prefectura de poliție
următoarele
spre publicare:

Din considerațiuni de
siguranță și facilitare a circulației
se dispune
pentru raionul polițienesc al orașului
Cernăuți
următoarele:

Se interzice sportul cu ski
pe străzile și piețele publice,
pe ulițe, drumuri și pe locurile de trecere.
Se exceptează de la această oprire numai
unitățile militare
cari posed ski.
Transportarea de schi
spre și dela locurile sportive
se poate face
pe trotuare și drumuri,
dar fără ca publicul să fie periclitat sau
deranjat.

Contravenienții
fără prejudiciu de urmărire pe cale
judecătorească
vor fi înaintați Prefecturei de Poliție
și pedepsiți
conform legii în vigoare
prima dată cu amendă de 100 lei și
în caz de recidivă
cu arest până la 14 zile,
confiscându-se în același timp ski
sau patinele.

Cu privire la copii
vor fi trași la răspundere
părinții, tutorii,
respectiv persoanele responsabile
pentru supraveghierea lor.

ARESTAREA UNUI PERICULOS
SPĂRGĂTOR

Într-o noapte
pe când
vestitul spărgător Nicolae Bodnariuc
din
mahalaua Mărăstirește Nr. 629,
se întorcea acasă
încărcat cu pradă,
căutând să scape
cât mai mult
de ochii poliției
prin strade lăturalnice,
a fost
urmărit și arestat
de sergenții de stradă
ce erau în serviciul de noapte.

Infractorul săvârșise în noaptea aceea
o nouă
efracțiune
la negustorul Marcus Hoch
din str. Roth,
de unde
a furat
o cantitate mare de mezeluri și alte obiecte.

Cu câteva nopți înainte
acest incorigibil delincvent
a comis
un furt prin spargere
din str. Springbrunnen,
luând mai multe
pachete de tutun.

La Poliție
a făcut
mărturisiri complete.

Acest infractor în etate de 18 ani
a fost
pedepsit până acuma de
7 ori pentru furt.

ASASINUL CASIERULUI
CEAUȘESCU

Se știe că
acum un an
în trenul
cu care circulă pe
linia Cernăuți – Grigore Ghica-Vodă
a fost asasinat
casierul Ceaușescu
dela serviciul
de întreținere C.F.R.
și
foarte grav rănit
înginerul Goldenberg.
Zilele acestea a fost descoperit
criminalul.
Este însuși servitorul
casierului Ceaușescu,
anume Rusnac,
care a avut și
mai mulți complici.

DISTINCȚIE

Maestrul de concert al
orchestrei Reg. 10 Jandarmi
Plut. d. Carol Grünberg
a fost onorat
săptămâna aceasta
printr-o scrisoare de mulțumire din partea
M.S. Regelui Ferdinand
prin mareșalul Curții Regale,
în care
M.S. Regele
îi mulțumește componistului
pentru compoziția celebră,
dedicată M.S. Regelui,
cu numele
„Marșul unitar”,
compus cu ocazia unirii provinciilor
la
patria mumă.

Aceasta este a doua oară când
d. Grünberg obține
o asemenea distincție.

Prima oară
a obținut-o pentru compoziția sa
celebră
„Marșul nupțial”
scrisă
cu ocazia nunței
Prințesei Marioara cu Alexandru,
regele Jugoslaviei.

TURBULENȚI AI LINIȘTEI
NOCTURNE
/SINGURATICI/

Joi noaptea
spre
Vineri
pe la orele 1 și jum.,
pe când
un grup de
tineri cheflii aparținând
clasei culte
se întorcea acasă,
au început
să fluere și să chiuie pe

[14 dec. 1923]

[30 ian. 1923]

[27 nov. 1923]

[15 dec. 1925]

[18 dec. 1923]

străzile oraşului,
molestând
cu vorbe nepotrivite pe trecători
şi
stingherind liniştea nocturnă
a cetătenilor.

Sergenţii de stradă
cercând să-i reducă la tăcere,
s'au născut
altercaţiuni violente,
cari
au degenerat în
mici busculade.

Apoi turbulenţii
s'au împrăştiat
singuratici
continuându-şi
în tăcere
drumul spre casă.

[19 dec. 1923]

**DOMNIŞOARĂ ROMÂNCA
/POST CORESPUNZĂTOR/**

cunoscând limbile
română,
germană şi
franceză
caut post ca
menajeră sau
alt post

corespunzător.

[23 mart. 1923]

**PENTRU DIRECŢIUNEA TRAMVAIELOR
/ÎNTREBUINŢARE EXCLUSIVĂ/**

Ordinele şi invitările
de a nu se fuma
în tramvaie şi
dispoziţiunile privitoare la
întrebuinţarea exclusiv a limbii române
de către personalul de serviciu,
nu se respectă
de loc.

Dacă vreun pasager
atrage atenţia
conductorului
acestor îndatoriri,
funcţionarul de obicei zâmbeste şi continuă
să nu respecte
dispoziţiile
în vigoare.

Semnalăm acest inconvenient
şi
credem că
direcţiunea tramvaelor
va lua măsuri pentru
înlăturarea
lui.

[24 febr. 1924]

**PENTRU DIRECŢIUNEA TRAMVAIELOR
COMUNALE**

Cetăţenii
care
locuiesc
în cartierul gării Cernăuţi
sunt nevoiţi
să suferă foarte mult
din cauza circulaţiei
extrem de neregulate a tramvaielor
care fac cursa

de la podul
de peste Prut
în oraş.

La haltele intermediare
publicul aşteaptă
câte o jumătate de oră şi mai bine
sosirea tramvaiului;
aceasta mai cu seamă
după prânz.
Aşteptând,
călătorii îşi sporesc numărul şi
când,
la vederea tramvaiului,
tensiunea nervilor dispare în sfârşit,
trebuie pusă la contribuţie
puterea muşchilor
ca să-ţi poţi cuceri
un loc
în tramvai.

Nefiind loc pentru toţi,
mulţi rămân
să mai aştepte
cam tot o jumătate de oră.

De unde provine
neajunsul acesta?

Servanţii
de la tramvaie
ajunşi la podul de peste
Prut
se dau numaidecât jos şi
trag
la
„Weingasi”,
un birt cu
băuturi,
aice
se oţlesc bine şi
apoi
îşi aduc aminte să
pornească.

În timpul acesta,
publicul
aşteaptă
prin halte şi
îngheaţă,
cum a fost gerul în zilele acestea.

Semnalăm neajunsul acesta,
pe care
credem că
direcţiunea tramvaielor
va găsi mijloace
să-l înlăture.

[24 febr. 1924]

**OBIECTE GĂSITE
/UN CÂNE TÂNĂR, FOX/**

În oficiul obiectelor găsite
al Prefecturei de Poliţie
au fost depuse în
decursul luni Decembrie 1922
următoarele obiecte găsite,
ai căror proprietari
nu
le-au reclamat
până în prezent
şi anume:

1 branzoletă de mână (duble),
1 geantă de mână de piele neagră conţinând 1 tabachere
de piele mohorâtă,
74 lei bani gata,
1 colan de mătânii,
1 cutie cu zaharină şi
4 timbre sociale,
1 geantă de damă cusută cu mărgele colorate conţinând

1 păreche mănuşi şi o batistă, o căciulă neagră
cu căptuşeală albă,
1 legătură cu 4 chei, 1 cu No. 805 şi 3 la verigă,
1 guleraş pentru dame de blană (mohorât negru),
un orar braţar mic de argint,
20 lei,
un lanţuzel pentru orar de aur american,
1 portmoneu de piele roşie pentru dame cu 7 lei 50 bani,
1 oglindă şi 1 pieptene,
1 cuţitaş de buzunar cu mânerul de ciolan alb,
1 pătură veche de culoare cenuşie cu 3 dungi negre,
1 mănuşă de damă de culoare galbenă şi 3 chei mici,
1 cingătură de stofă de culoare cenuşie,
1 geamandan îmbrăcat cu pânză cenuşie conţinând
mai multe haine de damă şi documente pe numele
Sofia Rosenbaum,
1 portmoneu de damă de piele mohorâtă conţinând
o epistolă pe numele
Vinţenţ Prohasca,
1 prosob alb (lucru de casă),
1 portmoneu de piele galbenă conţinând 1 batistă albă,
1 geantă de damă lucrată din mărgele în diferite colori,
1 saniuţă de mână,
1 carnet de identitate pe numele
Gustav Gaib,
1 geantă de damă conţinând 221 lei bani gata,
1 cheie şi
1 pereche de ciorapi,
1 păreche de mănuşi de trico cenuşiu de damă,
1 portmoneu de piele neagră cu 501 lei,
10 mărci poloneze şi
1 buletin de înscriere pe numele
Lilli Gärtner,
1 vas de tinichea cu puţin ulei de maşină,
1 portofoliu de muşama neagră cu 420 lei bani gata
şi 1 bilet pe numele Rosenheck,
1 botniţă mică cu o curea având marca No. 1047
din anul 1922,
1 portmoneu de piele neagră cu 23 lei şi
2 bilete pe numele Basaraba.
Aceste obiecte pot fi ridicate de păgubaşi
în timpul orelor obişnuite
de oficiu
la Prefectura Poliţiei,
camera No. 8.

Afară de aceasta
au fost prinse animale fără stăpân
şi se află:

1 căţea de culoare sură întunecată picioarele căprii,
cu lanţ lung la gât,
la Ludvig Gensiorowski, str. Iancu Zota No. 16;
2 curci cenuşii-albe tarcate şi 1 găină neagră
la Chană Leia Pseworski, str. Sinagogei, în edificiul
Sinagogei;
1 mânz cam de 8-9 luni de culoare neagră, puţin alb la bot,
la Vasile Porusnec în Staneşti, judeţul Coţmani;
1 căţea de culoare galbenă pe spinare neagră, cam de 1 an,
la Eduard Dobrovolschi, str. Cunţ No. 5,
2 reţe albe la Lea Sternberg, str. 11 Noemvrie No. 62;
1 câine (capău), rusesc de culoare albă
la Hermann Kolb, str. Vilson No. 6;
1 câine mare galbăn (vulpe)
la Anton Blaha, suburbia Clocucica No. 621;
1 câine (ogar) de culoare galbenă şi roş,
la Helene Sirecka, str. Grilparţer No. 1;
1 câne tânăr (fox) alb cu pete negre, la cap pete galbene,
cu zgardă la gât,
la Dl. Anton Files, str. Regina Maria No. 24;
1 viţea cam de 2 ani,
de culoare roşie,
la picioarele cele dinapoi puţin albă,
la Primăria
comunei
Dorna-Candreni.

[31 ian. 1923]

*** Din volumul “Cernăuţi. Obiecte pierdute”, în curs
de apariţie la editura Cartier.**

PLURALIA TANTUM

JURNAL
IN MARGINILE
ISTORIEI
LITERARE (XV)
de LEO BUTNARU

4.V.1971

Am primit trei scrisori și un colet. Din Pavlodar, Volgograd, Lvov și Bălți. Probabil, ar trebui să-mi iau o... secretară. Ștefan-Stepan Trubici din Lvov îmi expediază două volume de Scrisori ale lui Van Gogh, apărute la editura „Meridiane”.

7.V.1971

Klobuțki nu m-a introdus în lista celor cărora li se permite să scrie teza de diplomă (sunt salvați de examenele de stat!). Dar speranța nu mi-a pierit. În primul rând, mi-a rămas o șansă la catedră. Oricum, sunt printre primii 4-5 din grupă, la reușită. Apoi, voi încerca să vorbesc personal cu Klob.-balerina. În al treilea rând, Dumitru V. Coval (om de aur!) mi-a promis să mă susțină, pentru că „principialitatea, seriozitatea” cu care ne explică-argumentă Klobuțki „decizia catedrei” nu e decât un „așa a vrut el”. O adunare a activiștilor presei. Premiu – 17 ruble. (De ce n-ar da o bursă întreagă?)

La ședința cenaclului literar „Eminescu” am pus în discuție volumul *Alte disocieri* al lui Mihai Cimpoi. S-a vorbit așa și așa. Unele note le am în blocnotes.

8.V.1971

„Ieri”-ul a fost bogat în evenimente foarte... obișnuite. Adunare de grupă: atestare la colocviu. Primirea premiului. O vizită la cel care, prin promisiunile sale abundente, nu-ți lasă pic de speranță în realizarea lor – Liviu Belâi. Ciocoi (am citit unele pagini din noua sa carte – slăbuțe) mi-a zis că, de nu mai dau pe la ei, înseamnă că m-am fudulit. La An. Ciocanu – Lari și Cioclea. Leonida trebuie să apară cu o prezentare la rubrica „În preajma primei cărți”. Am mers cu ea la cafenea. Vorbirăm despre o posibilă recenzie pe care aş semna-o la apariția cărții sale (accent pe imaginar), despre creier ca organ superior (obsesia ei). Ca temă majoră a poeziei sale – timpul, spațiul. Am vorbit, în formulă nichitastănesciană, despre un El și o Ea. Dorește să trăiască 40 de ani și să aibă un castel cu trei turnuri. Tatăl său, Ion Tuchilatu, e supărat că dânsa și-a schimbat numele, luându-și un pseudonim. Zice: „Ce pot ști niște bieți învățători de țară? Dar tatăl mi-a spus ca măcar pe prima mea carte să fie numele nostru autentic”.

Ne-am întâlnit cu Proca. Venea de la o nuntă. Până la cămin, ne-a tot citit cu glas de popă din Scriptură. Oamenii priveau la noi ca la niște... Câtă poezie e în textele religioase! Trebuie neapărat să le citesc pe îndelete.

Am trecut pe la Alexei Marinat. Lucruri destul de nebuloase, dar binevoitor. Să mai vedem.

Dacă „insistă”, obișnuința lăbărtată ajunge a te revolta. Pe stradă – epoca anilor ‘44-‘45 – auzi înjurături, pornografie lingvistică, de-ți tragi speriat capul între umeri.

De ce oare nu sunt sancționați acești „limbă-gunoioasă”? Ca în cazurile când traversezi strada în locuri interzise. Cu toate că „trecătorii” ne strică dispoziția mult mai puțin, în timp ce „gunoierii” aruncă noroi greu, fără a ține cont că pe aproape s-a afla vreun copil, vreo domnișoară sau vreo femeie în vârstă.

Am discutat cu Stamati și Pâslaruc despre teatru. Profani, profani!

10.V.1971

Să strig „Ural!”? La ședința catedrei mi s-a aprobat să scriu teza de diplomă. Nu strig, fiind convins că o meritam de la bun început. Blanovschi m-a susținut și e omul pe care-l simpatizez. Pe Cravțov – așa și așa. Pe conformiști nu-i am la inimă. Coval – precaut. Klobuțki – cinic. Ceilalți nu mă cunoșteau și nu-i cunosc.

13.V.1971

Ieri, prima zi din această primăvară în care oamenii au început să caute umbră. Năduf pana seara târziu.

„Cartea prin poșta” mi-a adus câteva volume de la librăria „Drujba” din Moscova (în sumă de 8,6 rub.): Breban – *Animale bolnave*, Dumas – *După douăzeci de ani* (2 vol.), Chamisso, Verne, Bârsan ș.a. Unele, pentru un eventual schimb de carte cu amatorii de aventuri.

Am întâlnit o fată care a ajuns la vârsta când se îngrijorează de câți ani are – tocmai 19. Probabil, are peste...

14.V.1971

Am răsfoit un volum de maxime latinești în literatură. O maximă a regilor: *Carpe diem* = fructifică ziua! Firește, cea pierdută. Nu aceasta de astăzi, ci multe altele

Am citit în „Pravda” un articol – „Nota de trecere și dreptatea”. Ar trebui sa-l decupez, precum vor face-o, cred, și alții, care consideră că ar putea fi nedreptățiți la repartizare, după absolvirea Universității. Nu este exclus să fi citit acest articol și profesorii – pentru ei „Pravda” e ca și lectură obligatorie...

Răsfoiesc colecția „Pravda” din 1970, căutând materiale semnate de Iuri Jukov care, de altfel, nu-mi place, însă despre el trebuie să prezint o comunicare la seminar. Oricum, dânsul scrie și despre artă, cultură („burgheze”, firește). Dar atitudinea aceasta rămâne pentru mine un fel de *Sub rosa* (un mod confidențial de protecție), iar la seminar mă voi consola cu: *Si vivis Romae, Romano vivito more*. Poate o spun prea tare. Dar, într-adevăr, să-mi fie Jukov autorul preferat? Plus faptul că sunt atâtia alții. – Peskov, Tess, Ovecikin, Agranovski, Smuul... Dar, ce să-i faci: trebuie unul care să corespundă întrebării formulate de Balerină (Klobuțki).

17.V.1971

În „Literaturnaia gazeta” – un articol semnat de un profesor, șeful catedrei de limba engleză de la US „Șevcenko” din Kiev. Agramat. Susține că – *verbal, termina, obligator, bilingv* – sunt noțiuni care provin exclusiv din engleză! O filieră general-latină, nu? Face să le scriu?

Prin intermediul lui Victor Nevoie am nimerit la o nuntă a lui Liubomir Iorga. Ce orchestră! Mustea, Iovu, Coman... În total, 13 muzicanți mari. Spre ziuă, cineva dintre ei vorbi a la... Ceaușescu. Parodie, desigur. Demagogic, dar inspirat.

Real: Ion E. Osadcenco, pe când era decan la Filologie, a luat o mustrare aspră pe linie de partid, pentru că semnase o caracteristică a unei studente care, până la urmă, a emigrat în Israel. Peste câțiva ani, la altă adunare de partid, trebuia să i se anuleze pedeapsa. „Tov. Osadcenco, v-am ruga să ne povestești cum s-a întâmplat...” Osadcenco: „Tovarăși, sigur, am greșit și eu, o recunosc. Li se poate întâmpla multora dintre noi. Însă, iată, Boris Pavlovici (Chiroșca) a ajuns până într-acolo cu învinuirile, ca și cum războiul dintre Țările Arabe și Israel a început numai și numai din cauză că eu aş fi semnat acea hârtoagă pozitivă a studentei respective”.

20.V.1971

Premiera spectacolului *Jucătorii* (Gogol) la „Luceafărul”. Deoarece sediul teatrului este închis, avariata, în reparații, spectacolul a avut loc la Filarmonică. *Jucătorii* „s-au jucat” două ore și jumătate fără antract! Grozav de monoton-obositor. Prea mult burlesc și bufonadă. Pentru prima oară nu le-am aplaudat luceferiștilor.

Printre studenți este răspândit un truc: dacă cineva a fost la vreun film sau la vreun spectacol prost, îl laudă excesiv, pentru ca să meargă la el și alți colegi de-ai lor. Vor cădea „jertfe” și la *Jucătorii*.

Gheorghe Mustea mi-a dăruit două insigne f. interesante: una – „Michigan”, SUA, cealaltă – din Vilnius. Băiat talentat și prietenos.

Anatol Ciocanu a editat o carte bună, *Cântece de-acasă*.

22.V.1971

Aștept ora 18.20 să iau autobuzul spre Negureni. Când va fi să revin, cândva, la aceste note, voi afla că intenționez să scriu câte ceva despre cunoșcuiții noștri, despre săteni, vecini de mahala. Evoluția, aspirațiile, gospodăriile, copiii lor...

Badea Petru. Mă laudă la ai mei că sunt băiat bun și fac onoare satului. Jurnalist, ce mai! Eu însă, fără falsă modestie vorbind, am destule rezerve față de cel care sunt. Vecinul vrea să-și facă fiica interpretă de muzică populară.

Badea Gh. Boldumea, băieții săi (Ion și Anatol) muzicanți talentați. Fetele, de asemeni.

P. Boldumea (comunist).

În sat – 16 mame-eroine, cu 10 și mai mulți copii. Dar... tați-eroi? Badea Timotei poartă insigna soției, de... mamă-eroină. Crede că astfel are trecere la sus-puși.

Și alții.... Satul e mare.

28.V.1971

Intermezzo mare: a trecut aproape o săptămână de când n-am deschis-scris *Jurnalul*. Însă mi s-au întâmplat destule (evenimente). Am fost acasă, la țară. Procurasem bilet din timp, însă autobuzul a sosit în gară cu trei ore întârziere. Transportul nostru – ce neorganizare, anarhie, șmecherie, speculă... A tot stopat pe la toate colțurile. Fiecare călător nu avea altă temă de discuție, decât a-și da cu părerea despre autobuzul care, din zece în zece km, cerea să fie reparat. La un moment dat, șoferul, cu mâinile pline de ulei, cere săpun. „Da’ frânghie?” întreabă cineva, cu jumătate de glas. „Nu vreau să mă spânzur, bre, cum îți spune, băga-te-aș în etc.!” M-am gândit că un regizor bun ar putea turna un film fără să iasă din autobuz. (...)

VA URMA

VOX CLAMANTIS

PROFESORI
ȘI LIMBI
de GRIGORE CHIPER

Într-o bună zi îl surprind pe băiatul meu mai mic recitând maică-sii – ipostază cu totul neașteptată pentru el și pentru noi – o poezie dintr-un clasic sovietic:

*Все начинается с любви,
С любви!
Я это точно знаю.
Все,
даже ненависть –
родная
и вечная
сестра любви.*

Mă miră chiar întrucâtva că știe rusa, deși s-a născut și a trăit într-un oraș îmbibat de spirit rusesc. Cred că o știe mai degrabă de la școală, întrucât în curtea noastră nu sunt ruși decât vreo excepție-două. Nici eu nu am cunoscuți de etnie rusă cu care m-aș întreține sau chiar i-aș aduce acasă, așa cum se mai întâmplă printre familiile de moldoveni.

Mă întreb ce l-a determinat să învețe pe de rost un poem relativ lung, dat fiind că în școala actuală nu se mai practică învățatul pe din afară nici măcar cum se făcea pe timpul meu.

*Шаганэ, ты, моя Шаганэ,
Потому, что я с севера, что ли...*

Poate profesoara a găsit modalitatea potrivită cum să le cultive interesul pentru literatura rusă sau textele școlare selectate sunt mai relevante pentru copii sau pur și simplu profesoara dă dovadă de exigență alias severitate? Îmi vine în minte acum un episod petrecut, mai mulți ani în urmă, cu băiatul meu mai mare, care își făcea odată mari probleme că nu reușise să învețe tema la rusă, chiar dacă profesoara avea o fiică măritată într-un bloc din curtea noastră și ne era, într-un fel, cunoscută – am fi putut-o aborda, la o adică, de o manieră mai familiară. Probabil că circulația limbii ruse și predarea ei atinseseră în acea perioadă de pomină cote foarte înalte de la care nu mai coboară până astăzi și funcționează pe pilot automat, în vreme ce limba română, în virtutea celorlalte probleme acumulate cu duiumul în Republica Moldova, nu reușește nici să se apropie. În ce mă privește, nu am avut parte de profesori școlari de limba maternă, așa cum povesteau uneori colegii de facultate despre profesorii lor, care

le serviseră drept imbold în alegerea filologiei. Nu m-am gândit niciodată că profesia cuiva poate deveni călăuzitoare pentru tine. Mi-au predat româna (moldoveneasca), pe parcursul studiilor în școală, trei profesori și toți trei aveau în comun faptul că nu erau originari din sat, situație obișnuită pentru o localitate apropiată de două orașe: satul creștea mai tare decât posibilitatea băștinașilor de a-l asigura cu cadre locale. Primul profesor, mai în vârstă, transnistrean, sosise după cel de al doilea război mondial, făcând parte, cum și se cuvenea atunci, din acea armată ideologică ce a contribuit la edificarea puterii sovietice în Basarabia. În timpul meu era la vârsta pensionării și îmi amintesc despre el doar că nu îl asculta nimeni la lecții. După mai mulți ani de când absolvisem școala arăta la fel de viguros și îl vedeam cum trecea pe lângă ulița noastră cu bicicleta. Într-o zi îmi amintisem iar de el și i-am întrebat pe ai mei dacă mai face plimbări cu bicicleta. Nu, a zis mama. Și-a pus juvățul în gât după ce îi murise soața, profesoară și ea, de rusă. În clasele gimnaziale (după termenii actuali) mi-a predat o profesoară. Era destul de aspră la caracter, dar mai ales sarcastică și persiflantă. Divorțase demult, dar nu știu dacă firea ei a avut vreo legătură cu asta. Eram student în anul întâi sau doi, când mă întorceam de la Chișinău acasă și m-am întâlnit în sat cu ea, mergând împreună o porțiune scurtă de drum. De când absolvisem școala nu ne-am întâlnit niciodată. Nu făceam parte nici eu din cei care, cu prima ocazie, dau buzna la școală pentru a face schimb de vorbe și experiență cu foștii. În acea vreo sută de metri parcurși amândoi nu a ezitat să mă ia peste picior într-un mod ciudat și deplasat, îndeosebi pentru un pedagog în raport cu învățacelul său de ieri. Nu mă așteptam să discutăm că, iată, am ales și eu filologia, dar nu mă așteptasem nici la acea malițiozitate inopinată, aruncată din partea ei, cum că după școală am descrescut la trup. În loc să întreb dacă am descrescut după clasele gimnaziale sau numai după absolvire, nu am zis nimic, rămânând absolut dezarmat, cu un gust amar care a conturat și mai apăsător relațiile noastre. Cred că nu absolvisem facultatea când ai mei mi-au spus într-o vizită de a mea la țară că profesoara mea din clasele a 4-8 a murit de o peritonită pe masa de

operații. Nu am simțit nici regret, nici bucurie, ci doar acea senzație pe care o avem atunci când cineva ne înștiințează despre moartea vreunei persoane necunoscute. Căutam să-mi amintesc dacă nu i-am judecat într-un mod primejdios fapta ei nesocotită, iar gândurile, vorba vine, se materializează. Dar e o adevărată nebunie să dorești cuiva moartea, în ciuda unor porcării pe care și le mai fac oamenii. Cel de al treilea profesor filolog mi-a predat în clasa terminală. A avut și el destinul său tragic. Venise în sat când învățam în clasele mari. A venit cu familia, căci soția sa era din sat de la noi și a decis să stea pe lângă părinți, după ce unicul ei frate murise într-un accident în armată. Când eram într-a 10-cea, a fost repartizat la clasa noastră. El a încercat să predea „ca la filologie” sau cum ar fi trebuit să se predea într-un liceu, provocând, din păcate, doar nemulțumiri printre elevii – prea mulți – situați departe de filologie și de carte. Acești elevi considerau metodele lui inadecvate și chiar erau inadecvate într-un mediu patriarhal și nociv culturii elevate. Mi-a spus mai târziu că a sperat să-și facă o carieră în oraș, la Chișinău, dar lucrurile luaseră o altă întorsătură. Devenise apoi mușteriu frecvent al bufetului din sat. Fiind prieten cu o rudă de a mea, veneau uneori amândoi pe la tata, mai ales vara, când rudei mele i se termina vinul. În una din aceste vizite, când eram student sosit acasă într-o vacanță de vară, mi-a mărturisit despre frustrările sale. Până la urmă, a murit la începutul anilor ‘90 de o ciroză, iar boala vorbește, în cazul lui, despre multe. Mai mult noroc am avut cu profesorii de rusă și germană. Cea de rusă era tânără și făcea aproape zilnic naveta de la oraș. Deseori mă întrebam, mai pe urmă, ce dramă interioară sau de familie a ținut-o legată, mulți ani de-a rândul, de satul nostru. Lucrând eu însumi după absolvire la Tiraspol, mă gândeam că poate o voi întâlni întâmplător în oraș și o voi întreba franc, căci nu mai eram nici elev și nici student. Dar nu a fost să fie. Nici în sat nu mai lucra ca să o descopăr în autobuz sau la stație. De altfel, autorii pe care îi preda, Gorki, Maiakovski, Fadeev, erau reprezentați cu texte ideologice, după tipicul timpului. Rojdestvenskii, din care a recitat băiatul meu, încă nu pătrunsese în programele școlare de

atunci și îl puteam urmări doar în emisiunea sa despre filmele documentare. Prozatorul Anatol Moraru își amintea și el într-o proză despre profesoara sa de rusă, „o brunetă cu ochi albaștri, tunsă băiețește, o hohotușcă, cum ar fi spus cei din Reazanul ei natal”. Profesorii de germană erau etnici germani, sosiți din Kazahstan: RSSM devenise în acea perioadă o bună ramură de emigrare a nemților în RFG. Erau altfel de oameni, chiar dacă se născuseră ca și noi în aceeași țară. Între ei și noi era o diferență ca între o catedrală gotică și una de a noastră. El era calm, cult, citit, provenind dintr-o familie cu vechi tradiții germane, dar era și foarte bolnav. Ea se trăgea dintr-o familie care își pierduse blazonul și a trebuit să se „re-germanizeze” la facultate. Era o nemțoaică frumoasă și cam isterică, doar că într-un sens bun al cuvântului, dacă se poate spune așa. Nu suporta sa-ți faci temele superficial, darmite să nu le faci deloc – aveai un scandal asigurat. Nu se limita să îl invite în clasă pe director, ci ridica în picioare toată administrația școlii. Germana am învățat-o datorită ei. După ce am devenit student, se mutaseră în satul vecin, situat mai aproape de oraș. În trecere spre satul meu mă opream uneori la ei, căci stăteau chiar în centru, și discutam politică, filozofie, literatură, noutăți, despre Ellen White sau Billy Graham. Îmi amintesc cum spălam cu apă curgătoarele căpșunele afectate de explozia de la Cernobâl, care i-a fost lui fatală. Murise în toamna aceluiași an. Am aflat ceva mai târziu, pentru că nu existau telefoane mobile în acea vreme. Am mers apoi cu un coleg de clasă la mormântul lui și am depus câteva flori pe placa de marmură neagră, așezată orizontal pe pământ. Mă uitam la piastra funerară așa cum se uita Ghilgameș la prietenul său mort Enghidu. Abia după ce a murit el, ea s-a putut refugia în țara de obârșie, ducând cu sine și misterul de ce nu plecaseră mai înainte împreună. Din toate aceste mici istorii se impune o concluzie, în pofida împotrivririi mele vehemente de-a o formula. Noi, basarabenii, am acumulat pe parcursul istoriei, încă „ab Urbe condita”, prea multe handicapuri. E nevoie de normalitate și sincronizare cu valorile românești și universale, mai cu seamă cu civilizația occidentală, ca diferențele să dispară repede, în 100-200 de ani.

AMINTIRI

O PERIPETIE DIN VREMURI APUSE

de DUMITRU APETRI

Circulă în lume o minunată parabolă, în care se spune că, după ce a zămislit lumea, Bunul Dumnezeu s-a apucat și a înzestrat neamurile cu anumite virtuți. Mihail Sadoveanu, în motoul la romanul *Baltagul*, ne amintește că această poveste plină de noimă o spunea uneori Nechifor Lipan la cumeții și nunți.

Nu zăbavă, splendida perlă folclorică a ajuns și la urechea Diavolului. Cum numai i-a prins rostul, Necuratul a căzut adânc pe gânduri. Tot frământându-și mintea sa războinică, și-a zis la un moment: trebuie neapărat să se știe că sunt și eu, Diavolul, pe lumea asta. Că stau ascuns, că-mi fac interesele doar învăluit de întunerice, asta nu înseamnă că nu aș putea să-mi bag codița în acțiunea de plămădire a ființelor umane.

Declarând acestea, așa ca pentru sine, și ca să-și întărească istețimea și curajul, s-a pus pe treabă. Și-a descuiat sipetul cu zestrea-i tănuită ani și ani și a început să aleagă de acolo pungi cu diferite semincioare dintre cele mai adorate de dânsul și blestemate de lume. A tresărit de bucurie când a văzut că prima care i-a nimerit sub mână a fost punga cu semincioarele minciunii. Apucând-o voios cu stânga, a aruncat-o energic în sus și, prinzând-o în picaj, a pupat-o zicându-i: „Tu ești dulce la gust și foarte iscusită la răspândire, tu ai să placi mult oamenilor și am toată nădejdea că ai să-i însoțești neabătut pretutindeni”.

Din întâmplare, pe semne, dar poate nu, alături de adoratele minciunéle se afla punga cu indicația *lingușeala*. „Și tu, onanie, ești dulce și plăcută”, i-a spus și a tratat-o cu aceeași satisfacție și aceleași gesturi ca și pe prima. Când a dat de semincioarele producătoare de invidie, i-au sclipit imediat ochii și a spus cu fermitate: „Vă cunosc bine, cătrăniți de minune sufletul oamenilor, am să vă seamăn peste tot și din belșug”.

Au venit la rând pungile cu semințele fuduliei și îngâmfării. „Voi, draguțelor, aveți șanse mari să fiți îndrăgite de o mulțime de oameni, de aceea veți avea parte de mari izbânzi și plodire rapidă, nu mă îndoiesc”.

Semințelor din punga cu inscripția *patima beției* le-a prezis de asemenea isprăvi de pomină: „Voi veți fi de mare ajutor și folos tuturor indivizilor plini de sine, care au reușit să se cațare și să se cuibărească, toropiți de plăcere, în fotoliile puterii. Împreună cu minciuna și lăudăroșenia, veți fi promovate tustrele cu multă sârguință și speranță în făptuiri uimitoare”.

Mai spre fundul sipetului a dat de sămânța fricii plodită de violență. Acestea i-a zis scurt și clar: „Unde nu va reuși să se impună mișelește minciuna, acolo te vor pune pe tine și dorințele sus-cățăraților se vor împlini cu siguranță”.

Ne oprim aici, iubite cititor, deși Sărșălă dispunea de încă multe soiuri de semincioare. Pe toate le-a ticsit într-un rucsac spațios, le-a aburcat voinicește în spate și, ieșind din acel culcuș tainic al Răsăritului îndepărtat în care sălășluia nestingherit de nimeni, s-a pornit în zbor falnic spre Asfințit. Planarea deasupra nemărginitei Siberii – spațiu blestemat de mii și mii de oameni – l-a cam obosit. În loc de localități populate de ființe umane, i se arătau neconținut în deșișurile de conifere doar animale: urși, lupi, vulpi, jderi, vulturi și alte vietăți – toate de o frumusețe aparte și de un comportament ce nu-l ispitea să arunce asupra lor din comorile lui adorate și scumpe. Când a simțit că o oboseală grea îi cuprinde și îi moleșește tot mai avan aripile, a aruncat privirea în depărtare și a zărit prin pânza forestieră deasă o poieniță cu câteva căsuțe de lemn care aduceau mai mult a colibe. Asupra lor tocmai începuse a se lăsa rapid un amurg dens – fapt care l-a bucurat. S-a

gândit să aterizeze chiar lângă căscioara din marginea poienii, dar o haită de câini i-a zădărnicit intenția. Din căsuță a ieșit un bărbat cu o barbă până la brâu, îmbrăcat într-o robă cenușie ce atârna până mai jos de genunchi și încins cu o funioară verzuie împletită, se vede, din coajă de copac. Acesta a liniștit câinii și s-a pornit spre lăcașul vecin, alături de care pâlăia domol un rug împrejmuț de câteva persoane agitate, gălăgioase, care semănau întrucâtva la exterior.

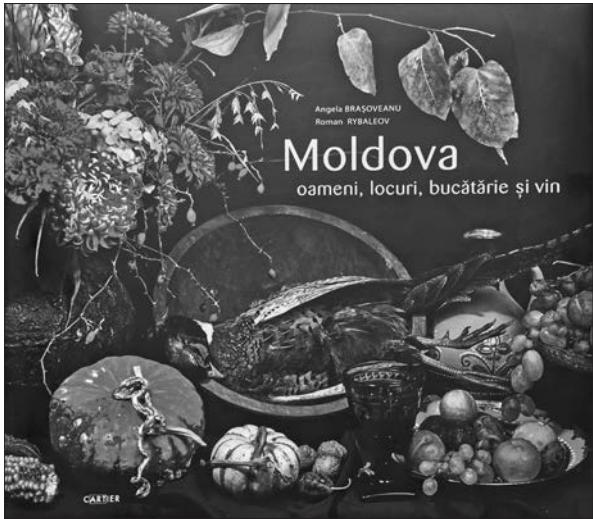
Scaraoțchi nu a stat mult pe gânduri, a aterizat în cealaltă margine a poienii, a așezat rucsacul de-a latul în iarba deasă și mirositoare de acolo, l-a pitit sub tărtăcuța-i obosită și, simțind că nu-l prinde somnul, a început să tragă cu urechea la discuția localnicilor. Apucăturile de poliglot, de care dispunea, îi permiteau să se lămurească de rău, de bine în slava veche. Aceștia ziceau că pe locul așezării lor se va întemeia cu timpul un mare oraș. Era locul de azi al Kremlinului. Străjuitorii rugului își exprimau convingerea că stăpâni peste toți și toate vor fi urmașii urmașilor lor. Vrerea acelora va fi lege pentru întreaga suflare din jur, oricât de numeroasă și felurită ca proveniență va fi ea. De la un timp, voroava aprinsă și înzorzonată cu

cuvinte indecente a început a-l plictisi și Michiduță a adormit. Cât timp a durat somnul și starea plăcută de visare, nu și-a putut da seama, dar, când a deschis ochii săi mici și negri ca tăciunele, a observat câteva pungi scăpătate din rucsac, din care se scursese o bună parte a conținutului (pe semne, s-a slăbit sfoara ce-l lega la gură și ele au lunecat în afară). Le-a luat de jos și, mijind ochii cam cu greu, a citit: minciuna, patima beției, frica provocată de violență, zbuciumul nestăvilit al expansiunii. „Ce să le faci? a icnit el împăciuitor, bine că nu s-a golit chiar de tot, a rămas câte ceva și pentru alte spații”.

Sprijinindu-se într-un genunchi și încrețindu-și filosofic fruntea lui îngustă și puțin bombată, le-a șoptit cu multă afecțiune: „Semincioarele mele, semincioare! vi se zice și slăbiciuni. Fie!...să nu vă îngrijoreze această poreclă. Voi aveți destinație specială – să zădărniciți faptele lui Dumnezeu. Deci, e timpul să pornim la drum”.

Da, mărite cititor, urzite diavolește de oamenii blestemați de soartă din naștere, slăbiciunile subjugă seminții, neamuri, popoare. Le supune și le istovește de vlagă într-atât, încât unora le rămâne, până la urmă, doar numele.

EVENIMENT C ART IER

MOLDOVA: OAMENI, LOCURI, BUCĂTĂRIE ȘI VIN DE ANGELA BRAȘOVEANU ȘI ROMAN RYBALEOV

„Caldă, sentimentală, dar nemiloasă cu sine, bogată, dar fără să-și valorifice propriile bogății, pierdută mereu între termenii cotropit și eliberat, nostalgică, dar lipsită de memorie, conservatoare, dar gata oricând să îmbrățișeze ce e venit de aiurea ca fiind superior, mândră de propria istorie, dar adesea fără să-și cunoască numele propriilor străbunici, Moldova a ajuns să aibă o identitate atât de multipo-multiplă, încât pare că nu o mai are deloc. Trăiește în același timp și în secolul XXI, și în Evul Mediu, se rupe, fără să se hotărască vreodată, între Est și Vest, sărbătorește două Crăciunuri, deschide șampania de revelion la diferite ore, pune pe același pedestal de mâncare tradițională „de la mămuca” și sarmalele, și salata „olivie”. Și dacă acceptăm, într-un sfârșit, că ăștia suntem, chiar dacă nu ne place cum suntem, hai măcar să încercăm să ne cunoaștem, să înțelegem ce culoare și ce hram poartă acest „cum”. Acesta e simplul mesaj al cărții pe care binevoiți să o țineți în mâini. E o oglindă sentimentală în care sperăm să vă placă să priviți. Veți găsi aici locuri demne de văzut, de simțit și de redescoperit, oameni simpli, demni de a fi băgați în seamă, dar și bucătari școliți cu mult respect pentru tot ce e adevărat. Veți găsi cherdele, larzânci, oi coapte în propria piele, alivenci, plăcinte cu frunze de sfeclă, covrigei opăriți, jamboane, scordolele, iahnii, vânat, chiselițe, cuțcuț, borșuri seci cu hațmațuchi și drehliță, plăcinte cu ou crud, ghiozlemele, ghevreci, cnișuri, kiur, cozonaci și babe, toate stropite generos cu vinuri de soi, brăgi, cireșate, țuici transpirate, de la caz la caz. Arome, aburi dulci, gusturi uitate, extrase din hornuri afumate de țărani, dar și din parfumatele caiete ale unor boierese refugiate prudent prin alte țări. De gătit primăvara, de gătit vara ori iarna, de post și de cășlegi. De adus aminte, de pomenit buncii și de visat. Modeste, dar și luxuriante mâncăruri moldovenești, dar și ucrainenești, și bulgărești, și evreiești, și țigănești, și găgăuze, c-ar fi păcat să ne prefacem că nu ne fierbem de secole în unul și același ceaun.”

Angela BRAȘOVEANU

POVARA BUNĂȚĂȚII NOASTRE ION DRUȚĂ LA 90 DE ANI

În sala „Gheorghe Cincilei” din incinta Uniunii Scriitorilor din Moldova a avut loc pe data de 3 septembrie 2018 un eveniment omagial, organizat sub egida USM și a Muzeului Național de Literatură „M. Kogălniceanu” și dedicat lui Ion Druță, prozator, dramaturg și publicist. Moderator – Arcadie Suceveanu, președinte al USM.

Arcadie Suceveanu a remarcat în cuvântul său de deschidere că avem cu toții privilegiul de a fi contemporani cu un mare scriitor din a doua jumătate a secolului XX. Un scriitor clasicizat demult, care a jucat un rol considerabil la trezirea conștiinței naționale din RSSM înainte de perestroikă. Moderatorul a mai adăugat că, prin piesele sale literare cele mai rezistente (*Frunze de dor*, *Casa Mare*, *Povara bunătații noastre*, *Clopotnița* ș.a.), maestrul Druță a creat o galerie memorabilă de personaje (Gheorghe Doinaru și Rusa Ciubotaru, Vasiluța, Onache Cărbuș, Horia Holban ș.a.), care s-au impus în conștiința cititorului de atunci. Ion Druță trebuie perceput și ca om al cetății, iar aici imaginea sa se dedublează: avem un Druță care cere la Congresul III al scriitorilor introducerea alfabetului latin și altul care ia cuvântul la forul „Casa noastră – Moldova”, optând în favoarea unui moldovenism îngust, primitiv și ultraconservator. Această involuție civică îl aduce în rândul celor care l-au prigonit în perioada sovietică, fiind nevoit a se stabili cu domiciliul la Moscova. Arcadie Suceveanu și-a încheiat introducerea reiterând că în primul rând va fi sărbătorit scriitorul, artistul Ion Druță. Președintele USM a amintit că autorul romanului *Povara bunătații noastre* se află în război – nejustificat în niciun fel și regretabil – cu USM, unde nu a mai călcat de la începutul anilor ‘90.

Vasile Malanețchi, directorul Muzeului Național de Literatură „M. Kogălniceanu”, a atras atenția publicului asupra faptului că lui Ion Druță i s-a deschis o expoziție

omagială într-o sală, pe care o împarte cu alt scriitor care a marcat proza românească la începuturi, Ion Creangă. Dl Malanețchi a trecut în revistă exponatele expoziției: fotografii, documente, manuscrise, opere de artă plastică (un tablou al Valentiniei Rusu-Ciobanu, desene ale lui Glebus Sainciuc și un bust al scriitorului, realizat de un sculptor necunoscut) și cărți. În final, exprimă speranța și încrederea că va rămânea peste ani opera artistică a scriitorului, iar ideologia care transpare în unele lucrări va fi dată uitării.

Ana Bantoș a subliniat că opera lui Ion Druță a scos carul din pietre: a realizat, în condiții extrem de dificile, orientarea culturii literare spre specificul național și a introdus în ea elementul autohton. Vorbitorul a mai adăugat că după apariția romanului *Clopotnița*, s-a produs o schimbare în viziunea artistică a scriitorului. Am putea vorbi, astfel, despre apariția unor contradicții în creația sa. Ion Druță se arată, în cuvântarea sa de la congresul „Casa noastră – Moldova”, drept adept al moldovenismului statalist și tot el este cel care scrie o prefață la romanul lui Gheorghe Matcin, *Vâltoarea*, în care apreciază activitatea autorităților române în perioada interbelică în Basarabia.

Vladimir Beșleagă a constatat că Ion Druță a făcut o epocă. A recuperat un secol de tăcere pe care îl avusese literatura basarabeană de până la el. Într-un alt plan de idei, vorbitorul a încercat să găsească unele explicații de diferită natură oscilațiilor ideologice caracteristice omului Ion Druță și, respectiv, operei. Astfel, Vladimir Beșleagă a scos în vileag numeroasele redacții prin care au trecut operele sale, mai ales de la sfârșitul anilor 80 – începutul anilor 90, ceea ce denotă caracterul oscilant al omului Druță. O altă cauză ar trebui căutată în substratul său biografic: după mamă, prozatorul are origine ucraineană.

Eugenia David și-a amintit de primul contact pe care îl avusese în tinerețe cu opera lui Druță. Era proaspăt angajată la editură și trebuia să redacteze un manuscris al prozatorului. Ca tânără absolventă, educată în spiritul realismului socialist, care a afectat generații de scriitori și intelectuali, dna David a scris o referință scurtă în care își exprima nedumerirea în privința relației dintre Vasiluța și Păvăla-che din piesa *Casa Mare*. Tocmai această referință, aparent nevinovată, a fost tradusă și trimisă de guvernarea locală la Moscova pentru a împiedica montarea piesei la Teatrul Armatei.

Alexandru Burlacu a analizat eseuul lui Ion Druță „Eminescu – poet național”, publicat în perioada autoexilului prozatorului la Moscova. Criticul a acreditat ideea că utilizarea sintagmei „poet național” și timpul ales pentru ea nu sunt deloc întâmplătoare: Ion Druță se află la începutul creării propriului mit, întreținut și cu alte acțiuni (Badea Mior, Lumânarea Recunoștinței, simboluri disimulate în operă etc.).

Boris Marian a dat citire unei ode consacrate ilustrului prozator și dramaturg.

Emilian Galaicu-Păun a comentat volumele lui Ion Druță, apărute în anii din urmă în special la editura Cartier, și ideile principale și incitante conținute în aceste cărți: *Lupaniada*, *Grădina Domnului*, *Căsuța de la răscruce*. Vorbitorul crede că memorialistul Druță încearcă să rescrie trecutul, distorsionând faptele. I se pare nedrept că Druță îl atacă pe Alexandru Cosmescu, receptat în general pozitiv de alți memorialiști.

Pe marginea lucrărilor și activității lui Ion Druță au mai vorbit Ion Ciocanu, Victoria Fonari ș.a.

Grigore CHIPER

FIRUL CU PLUMB

**VICTOR
TELEUCA
(1933-2002)**

STATUI SOLARE

O insulă uitată și pustie
în care oceanul sapă...
Pustiu de cer,
Pistiu de apă.
Din cine știe
care
veșnicie
în apă soarele se-ngroapă.

Asemeni lui, pietre rotunde
se șlefuiesc
de-un zbucium verde.
Rotunde pietre vin din unde,
le-aruncă apa și le pierde.

Acestea sunt statui solare,
le-a dus pe mal de jos furtuna,
iar valul cântecul ce-l are
îl toarnă-n ele totdeauna.
Și-apoi, dezamăgit, oceanul,
văzând statuile negata,
aruncă-n maluri uraganul
și le cioplește încă-o dată.

Mai stă o zi, se uită mut
și-ncepe iar de la-nceput.

1963,
insula Iturup

SECVENȚE DE LA EVENIMENT

În imagine: V. Fonari, Gr. Chiper, V. Malanețchi, M. Papuc.

FOTOGRAME | NICOLAE RĂILEANU

În imagine: B. Marian, E. David, I. Ciocanu, N. Spătaru, Em. Galaicu-Păun.

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

ROMÂNIA ȘI OCCIDENTUL*

de FRANCESCO GUIDA

FRANCESCO GUIDA ESTE PROFESOR LA FACULTATEA DE ȘTIINȚE POLITICE A UNIVERSITĂȚII „ROMA TRE”. A ABSOLVIT UNIVERSITATEA „LA SAPIENZA” (1972) CU O TEZĂ DESPRE ISTORIA EUROPEI DE EST. SPECIALIST CU RENUME ÎN ORIENTUL EUROPEAN, ACTUALMENTE – DIRECTOR AL DEPARTAMENTULUI DE ȘTIINȚE POLITICE LA „ROMA TRE”. A SCRIS MULTE STUDII ȘI ARTICOLE DESPRE ROMÂNIA ȘI ROMÂNI, A PREFERAT ȘI COMENTAT CĂRȚI CE ELUCIDAU DIVERSE ASPECTE ALE ISTORIEI ȘI POLITICII ROMÂNEȘTI. **VOLUME NOTABILE:** „LA RUSSIA E L'EUROPA CENTRO-ORIENTALE: 1815-1914” (2003); „L' ALTRA METÀ DELL'EUROPA. DALLA GRANDE GUERRA AI GIORNI NOSTRI” (2015). STUDIUL „ROMÂNIA” (ÎN ITALIANĂ: „ROMANIA”) A APĂRUT PENTRU PRIMA DATĂ ÎN 2005, LA EDITURA UNICOPLI (MILANO).

Așa-numita Primăvară de la Praga a reprezentat o piatră de încercare esențială pentru relațiile româno-sovietice și pentru evoluția raporturilor din cadrul Tratatului de la Varșovia. De ceva timp guvernul de la București acționa în sensul diminuării controlului politic exercitat sau dorit de Moscova asupra acestei organizații. Într-o oarecare măsură, se repeta ceea ce se întâmplase în sânul CAER-ului: Kremlinul căuta un instrument pentru a integra și pentru a face compact blocul și, în cazul unor interlocutori, dădea peste rezistențe câteodată insurmontabile. Se poate folosi pluralul deoarece „poziția românească a avut, probabil, un sprijin mai mult sau mai puțin activ ori, cel puțin, nu a întâmpinat un refuz hotărât din partea multor țări ale Europei de Est” (Lapo Sestan). Imediat după ce s-a instalat secretar, Ceaușescu a ținut un discurs în care nu rezerva niciun spațiu Tratatului de la Varșovia, în timp ce în noua Constituție din 1965 o clauză excludea posibilitatea ca România să intre în război numai din fidelitate față de Tratat. În plus, fără a se consulta cu aliații, Bucureștiul a decis să reducă efectivele militare de la 240.000 la 200.000 (în anii precedenți existaseră alte două reduceri) și a preferat să nu trimită trupe proprii peste frontieră pentru efectuarea de manevre comune. La 7 mai 1966, Ceaușescu a vorbit în public despre dizolvarea blocurilor militare și despre retragerea tuturor trupelor străine din fiecare stat. În ședința Comitetului Politic Consultativ al Tratatului de la Varșovia ținută la București în iulie 1966, delegația sovietică nu a reușit să obțină acordul pentru unele transformări instituționale cu scopul unei coordonări mai eficiente. De altfel, Moscova nici nu putea să folosească toate mijloacele pe care le avea la dispoziție pentru a nu anula definitiv speranța de a întruni o adunare generală a mișcării comuniste internaționale care să condamne linia politică a Chinei comuniste. Debutul relațiilor bilaterale româno-sovietice în epoca noului secretar a fost și el unul ieșit din comun: în septembrie 1965, în decursul primei vizite la Moscova în noua sa ipostază, Ceaușescu a cerut restituirea tezaurului românesc transferat în Rusia în 1916-17. (...) E de notorietate faptul că Ceaușescu personal și România ca țară au devenit, pentru câțiva ani, deosebit de „simpatici” în ochii occidentalilor, fie că e vorba de

guverne sau de opinia publică. Motivele sunt mai mult decât evidente. În blocul sovietic se deschisese o breșă, iar erezia românească trebuia susținută numaidecât. Comentatorii și oamenii politici nu s-au îngrijit prea mult să clarifice dacă această erezie prevedea o depășire efectivă a modelului socio-economic-politic afirmat la sfârșitul anilor patruzeci, ori cel puțin o evoluție profundă a acestui model. Faptul că o țară cu regim comunist din Europa central-orientală votează la ONU diferit față de delegatul sovietic și că guvernul său adoptă în politica externă numeroase inițiative contrare Moscovei și neagreate de aceasta era deja de o importanță ieșită din comun. Guvernul de la București s-a bucurat de favoruri din partea Occidentului nu doar pentru că acesta spera să transforme (oarecum „prin contagiere”) economia românească și, odată cu ea, regimul, ci și din motive mai strict legate de politica internațională. Grupul conducător din România nu numai că nu se mai alinia la deciziile Moscovei în acest domeniu, dar părea să fie capabil de inițiative rapide, oportune și îndrăznețe în avantajul păcii internaționale. Chiar dacă medierea între China și Uniunea Sovietică nu a dus la niciun rezultat, diplomația românească și-a oferit serviciile pentru medieri ulterioare cu lumea arabă și asiatică, grație raporturilor prietenești pe care le dezvoltase cu toate statele. Mai mult, România se propunea ca un nou lider al statelor nealinate, cu toate că făcea parte din Tratatul de la Varșovia. Această inițiativă, foarte asemănătoare cu aceea demarată mai demult de Iugoslavia lui Tito, a dat rezultate destul de limitate. Mișcarea statelor nealinate și-a pierdut treptat importanța și Tito însuși a fost nevoit să constate acest lucru. Timp de câțiva ani, chiar și atunci când, mai degrabă decât despre o evoluție, se putea deja vorbi despre o involuție a regimului, România s-a bucurat de o anumită considerație internațională. Un reprezentant al său, Corneliu Mănescu, a fost de două ori președinte *pro tempore* al Adunării Generale a ONU. O atenție deosebită au suscitat vizita la București a președintelui francez De Gaulle (1968) și aceea a președintelui american Nixon (1969).

În Occident se spera totuși că România se va deschide (ceea ce, într-adevăr, s-a întâmplat) față de investițiile externe și față de comerțul occidental: lucrul acesta

ar fi trebuit să transforme treptat mai întâi economia și mai apoi societatea românească. În primii ani ai epocii Ceaușescu, orice turist occidental putea face cunoștință cu automobilele Dacia, construite în România sub licența Renault, iar mai târziu cu o altă linie de autovehicule, Olcit, la a cărei construcție contribuia o investiție consistentă de capital francez. De fapt, s-au înființat câteva zeci de societăți mixte care, prin lege, erau controlate de statul român, deținător a cel puțin 51%. În paralel și, poate și mai important, comerțul extern românesc a început să se orienteze din ce în ce mai mult, de la an la an, către țările occidentale, a căror cotă a urcat la mai bine de o treime din total. A început să capete consistență și volumul schimburilor cu țările din Lumea a Treia, ambele fenomene realizându-se în detrimentul importului și exportului cu Uniunea Sovietică și cu aria CAER-ului.

Mai departe, Bucureștiul a demarat tratativele pentru intrarea în *General Agreement of Tariffs and Trade* (GATT), la care a aderat în 1971, în Banca Mondială și în FMI (1972). În 1973, Piața Comună Europeană a acordat României un tratament privilegiat, tot în termeni de schimburi comerciale. Un an mai târziu (1974), ea a obținut din partea SUA clauza națiunii celei mai favorizate în schimburile comerciale. Aceasta a fost o cale ușoară pentru a obține împrumuturi consistente care urmau să folosească la relansarea economiei românești: în perioada 1971-1983, datoria externă a urcat de la 1,2 la 10 miliarde de dolari (dacă nu mai mult). În sine, faptul acesta nu reprezenta un indice negativ, dacă economia ar fi avut beneficii reale din această injecție financiară și dacă politica economică de la București s-ar fi adaptat acestor noutăți. Înființarea, în 1968, a Băncii Române de Comerț Exterior era, însă, doar un prim semnal limitat în acest sens.

Se acumulasem premisele pentru ca evoluția dorită de Occident să poată fi realizată. Însă efectul de tractare al acestor inovații evidente nu a existat, nici în termeni de politică externă, nici în termeni de politică comercială. În politica internă și în politica economică generală, orice schimbare serioasă a fost frânată de grupul conducător, în principal din inițiativa secretarului partidului. Partida dintre „inovatori” și „conservatori” s-a jucat în ultimul cincinal al anilor șaizeci și în primii ani ai deceniului următor, adică deja în prima

parte, aceea apreciată de toată lumea, a lungii perioade în care Ceaușescu a fost secretar. La Congresul PCR ținut în 1974, rezultatul era deja pecetluit. În favoarea încă a unui pas înainte în materie de liberalizare s-a pronunțat președintele Consiliului, Maurer; împotriva acestei abordări a luptat, cu toată greutatea funcției sale, Ceaușescu. Acesta se bucura de unele avantaje asupra oponentului său, așa cum se văzuse încă din momentul succesiunii lui Gheorghiu-Dej: avea deja o experiență de control al cadrelor de partid, pe care, de altfel, nu le conducea doar cu numele (...). Iar în februarie 1974 a putut să obțină îndepărtarea lui Maurer de la președinția Consiliului de Miniștri, în așteptarea pensionării sale definitive în noiembrie următor, când, la Congresul al XI-lea al PCR, cel mai mare promotor al inovațiilor din anii șaizeci nu a fost reales în Comitetul Central. El nu reprezenta singura piedică în calea obținerii unei puteri mai mari de către secretar. Încă din 1965, un alt lider în ascensiune, Drăghici, fusese blocat prin îndepărtarea dintr-un minister cheie, cel de Interne (pe care îl conducea din 1952), pentru ca mai apoi să fie pus sub acuză, ca țap ispășitor, atunci când s-a decis cercetarea încă o dată a abuzurilor comise în anii cincizeci: în 1968, el nu doar că a fost îndepărtat din secretariat, ci a fost chiar dat afară din partid. Cum am mai semnalat, dinaintea acestei justiții nu tocmai solomonice, ci mai degrabă discriminatorii, a avut curajul să protesteze Gheorghe Apostol, cu trei ani înainte unul din concurenții la calitatea de succesor al lui Gheorghiu-Dej și, oricum, unul dintre oamenii puternici ai regimului. Evident, puterea lui s-a risipit rapid, deoarece scrisoarea sa deschisă către „Scânțtea” nu a fost publicată: faptul nu era ciudat dacă ținem seama că, în această scrisoare, el îi acuza pe toți liderii cei mai imporanți de complicitate la crimele de tip stalinist, dar mai ales critica aspru un sistem în care unul sau câțiva idioți sau ignoranți puteau să hotărască destinele unei țări, condamnată prin însuși acest fapt să rămână în coada națiunilor celor mai civilizate. Apostol a fost norocos că nu a plătit pentru îndrăzneala sa altfel decât printr-o treptată uitare politică.

* Fragment din studiul „România”, în curs de apariție la Editura Cartier
Traducere de Dragoș COJOCARU